ISSN 0155-0128

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

IN THIS ISSUE

YVONNE FEIN — Editorial.....1

BARRY COHEN — "The Great Immigration Debate".....2

ERWIN FRENKEL — Quo Vadis Israel.....5

JAY FRANZEL — The Testament of Reuben.....7

HYRAM DAVIS — On the Environmental Characteristics of Jewish Humour.....9

MOSHE AJZENBUD — The Jackals.....10

MARIA LEWITT — Halina Birenbaum: 'Hope is the Last to Die'.....12

MAL MORGAN — Poems from 'Statues Don't Bleed'.....13

DOBKE APELOWICZ — Adrift . . . Dedication to Fay Mokotow.....14

CONNIE BARBER — Meeting (Poem).....14

REGISTERED BY AUSTRALIA POST – PUBLICATION NO. UBQ 0635, CATEGORY B.

PRICE $1.50

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia No. 5 (44) Nov./December 1984

THIS YEAR
AND EVERY YEAR
Look to

Jetset Tours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE
IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

Jetset Tours

18th FLOOR MLC BUILDING
303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.
TELEPHONE: 62 0041

Printed by York Press Pty. Ltd., 1-19 Hoddle Street, Abbotsford for the Publisher
M. Aizenbud, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185 Australia

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

NOVEMBER-DECEMBER 1984 **MELBOURNE, AUSTRALIA**

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

Editorial

The Golden Rule Revisited

Yvonne Fein

"I am a Jew. Hath not a Jew eyes? Hath not a Jew hands, organs, dimensions, senses, affections, passions, fed with the same food, hurt with the same weapons, subject to the same diseases, healed by the same means, warmed and cooled by the same winter and summer as a Christian? If you prick us, do we not bleed? If you poison us, do we not die?"

However unsympathetic is the portrayal by Shakespeare of Shylock, these words could not fail to ignite compassion in the soul of any thinking person for the plight of the Merchant. They highlight, too, the eternal struggle the Jew has in a hostile world of conveying to his neighbours his desire for the right to co-exist in freedom and with dignity. That this right has been denied too often in the past, and is still denied in many parts of the globe, is clearly an indication that a tolerant world, free from racism and prejudice, is as yet an ideal.

Jews, of course, are not the only victims of persecution. Within the boundaries of this lucky country exists, at present, a point of view prevalent among too many which would have us believe that the Asian immigrants fleeing from their strife-ridden homes have few, or no rights — no right to come here in the first place in numbers that would help to alleviate their problem and not create one here; or, if a misguided government allows them this privilege, then no right to be considered equal, and to live among us in the community.

Among those who propound this corrupt philosophy are men of intellectual standing and political influence. They cannot be excused their views, as perhaps could the man in the street, on grounds of ignorance, for they are educated and respected men, who wield power in their fields of endeavour and know enough of the destructive history of prejudice to be condemned for their stance.

As Jews, we have an obligation. We are obliged to be compassionate to this latest wave of migrants and oppose those who would try to sway us in another direction. In the 1950's — a mere milisecond ago on our clock of history — we suffered the slings and arrows of the narrow-minded people who said: 'Don't let them in. This country doesn't need Jews!'

We were not frightened then to stand up and cry: 'Anti-Semitism!' And especially since the establishment of the State of Israel, we have not been too timorous to respond to Australian or overseas manifestations of anti-Jewish activity: vocally, effectively and with some pride. So should we respond to this latest wave of racism. We should not allow it to go unprotested, for racism and prejudice are qualities in mankind that must be fought and vanquished.

But as with so many other controversial issues, so with this one does the contemplative mind come up against a conflict that is a double-edged sword. For if we are to do away with racism, we have first to look to ourselves and examine our own innermost feelings on the subject.

A respected Melbourne solicitor, relating some of his childhood experiences in Carlton in the '30's and '40's, spoke to me once of the isolation most Jews felt at that time. They seemed to be cut off, not only from the rest of the world's Jewry in this 'desert at the end of the world,' but cut off also from their non-Jewish host society. They were victims of anti-Semitism at school and at university, and, he said, they responded with an 'anti-Gentilism' that was just as fervent, just as virulent as the phenomenon they were attempting to combat. In fact, the Jewish attitude helped exacerbate the problem; for when two opposing factions replace dialogue with blind, uncommunicative hatred, no solution is possible. Only more disharmony can result.

I realise that there are those who would say: 'You can't argue with Nazis. They wanted to hate and kill, and they did. However tolerant we might have tried to be of the National Socialist position, we would nevertheless have died. We did die.'

There can be no argument that satisfactorily copes with that proposition. But we must realise that this is not Germany. It is not 1933 and Australians are not, nor have they ever been Nazis. Nor are we dealing with people akin to the P.L.O. We must emerge from our insularity, from our fearful position of 'hating them because they are sure to hate us.' We must learn to extend to others the tolerance we demand they extend to us.

And still, the issue does not conclude there. The two-edged sword of which I write seems to have a blade embedded in its hilt as well. For not only do we turn our prejudices outward towards the 'Goyim,' but we turn them inward upon our own people, too. In the first half of this century, the conflict between the established Anglo-Jewish families and the newly arrived, bearded, accented, Polish and Russian settlers was intense. There still exists today a discernible rift between those who arrived here before the War and took on an Australianised way of life, and those who came afterward and clung to their European traditions with a tenacity that spoke volumes for their feelings of loss and loneliness.

The Polish Jews express antagonism toward the Hungarian Jews, with this latter group returning the sentiment vigorously. And there are a multitude of prejudices arising from regional differences which existed in Eastern Europe before the War, and which today can have no real significance in Jewish life. These still find expression whenever a large number of Jews from different backgrounds meets. In Israel, Sephardi and Ashkenazi Jews are at loggerheads, as if they did not have enough hostility to contend with from the surrounding countries.

Well may we condemn prejudice. Well may we see anti-Semitism lurking in the branches of every second gum tree; but until we can eradicate the scourge of racism from the ebb and flow of our own thoughts and souls, do we have a right to point a condemnatory finger at those who are merely, perhaps, taking their moral example from us?

"THE GREAT IMMIGRATION DEBATE"

By Barry Cohen, M.P.

Edited text of speech delivered by the Hon. Barry Cohen, M.P. Minister for Home Affairs and Environment.

The issue before us tonight is of vital importance. It transcends party politics and the demarcation of ministerial portfolios, as it is about how we, as Australians, treat one another and more particularly, how we treat human beings who want to come and live here. The issue is migration.

Early this year, a speech by Professor Geoffrey Blainey, the distinguished Australian historian, started a debate that has the potential to open deep divisions within Australian society. I believe that politicians in particular have a moral responsibility to ensure that Australia has a non-racist immigration policy which is acceptable to all thinking Australians.

I am conscious that by discussing this issue publicly, I may stimulate the kind of divisiveness of which I am so fearful. Therefore I enter the debate in the hope that through reason and logic, as well as through an understanding of facts, the true picture of Australia's immigration policy will be clearly understood by Australians.

Three people have contributed to building this issue into a major one. They are Professor Geoffrey Blainey, with his speech in Warrnambool in March of this year, Michael Hodgman, the Liberal shadow spokesman for immigration of the Liberal/National Party Coalition, and Andrew Peacock, the leader of the Opposition, though recognising the bigotry and racism of the Hodgman's statements, failed to disown him. Mr Peacock, in fact, jumped on and off the bigot's bandwaggon as he attempted to curry favour with the racists while still retaining his phoney self image as a "Left Wing Liberal".

In order to discuss the matter in a proper context, I propose to outline briefly the history of Australia's Immigration Policy.

I am sure most of you are familiar with how the infamous "White Australia" policy evolved. The influx of Chinese to the goldfields, followed by their employment in the shipping industry and the furniture trades led to strong opposition from white Australian workers. When Queensland canegrowers started to employ Kanaka labour taken from the South Pacific Islands, the unions became imbued with the idea that only Europeans should be allowed to settle in Australia. In the period between federation and the end of World War II, that policy remained strongly supported within Australia and virtually unchallenged from outside it. By the 1921 census, Australians of non-British European birth numbered 1.3% of the population. During the 1920s, Australia absorbed some 300,000 migrants almost all of whom were of British or Irish stock. With the onset of the Depression, immigration virtually ceased.

It was not until just prior to the outbreak of World War II, and largely as a result of Australia's involvement at the Evian Conference in France that looked at the problems of political refugees caused by Nazi Germany, that Australia agreed to a significant influx of immigrants.

This was a very important landmark in the formation of Australia's immigration policies. It marked a departure from the previous policy of encouraging migration of people of British stock.

In December 1938, the then Minister for the Interior, Mr (later Sir John) McEwen, announced that Australia would take 15,000 political refugees from Germany and Austria during the following three years. The outbreak of World War II restricted the intake to 7000, the majority of whom were Jewish.

The news that Australia was suddenly going to receive 15,000 new arrivals, mostly Jews, was not greeted with warm enthusiasm by the Australian people. It is very revealing to read the "Hansard" speeches, newspaper and magazine reports of the time. I might add that many of the existing Jewish community, who had blended into Australian society over the previous century and a half so successfully that they were barely distinguishable from the rest of the Australian community, were not exactly ecstatic about the sudden appearance of thousands of their co-religionists with thick foreign accents, different life styles and customs, and to be concentrated in one or two areas of Sydney and Melbourne. They feared, with some justification, that it would disturb their own peaceful co-existence and assimilation into mainstream Australian society. Many Jews opposed the idea of large scale Jewish immigration.

European immigration in large numbers started after World War II. While the official records show that there was overwhelming support for the policy introduced by the Labor Government in the community, at personal level there was considerable animosity.

Refugees or "Reffos", as they were described, became the cause of all of society's ills. Terms such as "dagos, wogs and yids" were commonplace although officially the term was "new Australians".

Any minor economic downturn was blamed on the new arrivals. Those that were successful were accused of all kinds of shady practices including that of "working too hard and living on the smell of an oily rag". Any increase in crime was attributed to the bad habits the newcomers had brought with them and when a crime of violence occurred, the ethnic origin of the attacker was always emblazoned across the headlines. As well as causing unemployment, crime and indulging in "unAustralian practices" generally, their greatest crime was that they were different; and Australians were decidedly uncomfortable with those who were different.

It is too easy to forget the attitudes that prevailed in the fifties as the Greeks, Italians, Yugoslavs, Hungarians and others, threatened our comfortably insular way of life.

I might mention that when I joined the Australian Labor Party in 1964, it was part of Labor mythology that the reason for Labor not winning an election since 1949 was that "new Australians" didn't vote Labor. Few Labor Party people had noticed that the very areas where the migrants settled, the decaying inner suburbs of the major capital cities, were still the strongest Labor seats in Australia and remain so to this day.

Although there was resentment to new arrivals in the working class areas into which they moved, there was little attempt by anyone to build up active opposition to the foreigners. This was largely due to the unequalled prosperity of that period and the fact that the migrant programme had been an initiative of the Chifley Labor Government. Arthur Calwell, the Leader of the ALP from 1958 to 1967, had been the architect of the immigration program, which aimed at bringing to Australia people who were white and European.

By the late fifties and the early sixties, the new political issues were the decolonisation of the Third World, racism, civil liberties and human rights. With the United States under attack for its treatment of America's blacks, and South Africa increasingly isolated because of its apartheid policy, Australia's politicians became aware of their own less than impressive record on Aborigines and on the exclusive nature of the immigration programme.

In 1966 Harold Holt quietly announced an end to the

"White Australia Policy". The announcement was so low key that it could almost have slipped through unnoticed.

It said:

"No annual quota is contemplated. The number of people entering, though limited relative to our total population will be somewhat greater than previously, but will be controlled by the careful assessment of the individual's qualification and the basic aim of preserving a homogenous population will be maintained. The changes of course, are not intended to meet general labour shortages or to permit the large scale admission of workers from Asia, but the widening of eligibility will help to fill some of Australia's special needs".

Almost unobtrusively, the "White Australia" Policy that had given Australia a reputation internationally high on the racist stakes had come to an end. It was one of the reasons for the formation of the Australian Labor Party and the first plank in its platform. For the middleclass also, it was equally an article of faith. Yet here it was going without even a whimper of protest. Why?

First of all for the middle class, represented by the Liberal-National Party Government, which, at that time had been in power for 17 years, felt it was simply, "bad for business".

Australia was moving away from its traditional trading partners in Europe and the UK, particularly with Great Britain's entry into the European economic community. Our new trading partners were Japan and China alongside our other South East Asian neighbours. It had become increasingly embarrassing for businessmen attempting to make both business and social contacts to explain to Asians that they liked their money but not the colour of their skin.

Secondly, in international forums, Australia was linked with the increasingly unpopular South African regime, as one of the last bastions of white supremacy. As more and more of the Third World countries gained their independence, their numbers increased, and, in such organisations in the United Nations, the balance of power shifted. The emerging countries of Africa and Asia hated racism, in particular the "White Supremacy" type of racism that had typified colonial regimes.

Finally, Australia was heavily involved in the Vietnam War. It was equally difficult for the Liberal-National Coalition Government to explain to Australians why it was right for young Australian boys to die in a far off country that few Australians could locate on a map, in order to save the local inhabitants from Communism and yet not permit any of them to live in our country.

Although it was the Holt Liberal Country Party Government which abolished the "White Australia" Policy, the Labor Opposition could take much of the credit for it. Without Labor's support it could not have been abolished and the Liberals knew it.

Arthur "two wongs don't make a white" Calwell was then the leader of a dispirited, demoralised party still suffering the effects of the "the split" and undergoing a rather intense battle over its ambivalent attitude towards Australia's involvement in the Vietnam War.

Arthur, ageing and bitter about the attempts to displace him as leader by the young, talented Gough Whitlam, was facing almost certain defeat at the forthcoming elections at the end of 1966.

Arthur Calwell and the Australian Labor Party needed an issue to divert attention from the mess they were in. It would have been easy for the Labor Party to decide that it was not the time to break the great tradition of "White Australia". Remember the ALP was a quite different party from what it is today. Arthur Calwell was far from unique. The majority of members shared similar attitudes. But there were enough like Gough Whitlam and Les Johnson who hated the party's racist history and who had been working hard to change the party's attitude on immigration and Aborigines. If the Liberals moved, Labor would move with them.

Labor resisted the temptation to take the heat off themselves over the Vietnam debate and to turn it to the question of non white immigration. That they did not do so at a time when political opportunism might have turned defeat into victory at the polls is a credit to both their courage and their decency. Had they not abandoned racism, I would not be a member of the party today. The question of prejudice and racism is so important to me that I would be unable to remain a member of a party which tolerated such attitudes.

So it was that an unpleasant chapter in Australia's race relations passed almost unnoticed into history. However, it would be quite misleading to suggest that Australia suddenly opened its doors to non-European migrants.

Officially, the policy of exclusion on the grounds of colour was ended, but at an administrative level there was still considerable caution exercised. Those who wanted the White Australia Policy buried for all time, were conscious that there would be plenty waiting for the right occasion to revive it. The fringe lunatic groups such as the League of Rights and the Miniscule Nazi Parties were quickly off the mark in condemning the change but fortunately few listened to them, especially in times of great prosperity.

The administrators of the immigration policy ensured that numbers of non-Europeans were relatively small and that the new arrivals were able to assimilate easily into Australian society.

Asians, primarily Chinese and Indians, were favoured over Africans. The Fraser Government, to its credit, encouraged the migration of many thousands of people of mixed racial background, those officially designated as 'coloured' by the South African Government. These appeared in the immigration statistics as 'South Africans'.

The majority of Australians assumed that all arrivals from South Africa were white, if they thought about it at all.

That was the situation until 1977, when the refugees from Vietnam, Laos and Cambodia started to arrive in Australia.

I disagree with almost everything Malcolm Fraser has done politically. I shall never forgive him for what he did in 1975. Nevertheless, he deserves praise for his attitudes on three issues: towards Israel, Southern Africa and migration, particularly by refugees.

In the late 70's, Fraser recognised that Australia had a responsibility to take a very substantial share of the Indo-Chinese refugees. It was one thing to allow a few thousand carefully selected non-European immigrants to Australia during the previous decade. It was quite another to accept around 15,000 people per annum from one part of Asia whose skills and economic capacity to integrate varied from one end of the scale to the other. From doctors and professors to unskilled peasants they arrived, some illegally on the boats, the majority legally through the normal refugee program. Let us also not forget that none of the South East Asian countries including Japan, took in any of these refugees for permanent residence.

Those of us who had watched with satisfaction, the success of the non-racist policy since Harold Holt's announcement in 1966, held our breath as the newspaper and TV headlines highlighted this sudden influx of new immigrants. If ever there was potential for a resurgence of the old White Australian attitude it must have been during the period, particularly when the "boat people" started arriving in the North of Australia. All the old shibboleths and racist slogans were trotted out plus a few new ones as well.

I am sure I don't have to detail all the nonsense stories about exotic diseases, millionaire Colonels with their gold bricks etc, etc. You have all heard them.

It was amazing that despite the headlines and the stories it did not become a political issue. It did not do so because

of the attitude of the Australian Labor Party. There were quite a few people in the Unions and in the party who were concerned about what was happening and a few who, given a bit of encouragement, would have made it a major political issue.

However, the wise men leading the Labor Party at the time, in particular Mick Young who was Labor's Shadow Minister for Immigration, recognised the potential for the return of deep division in Australian Society, if the Labor Party exploited this issue. All the old fears about "the invasion from the North" and "the yellow peril" would be opened up again, and all the progress Australia had made towards accepting people of different coloured skin would have been lost.

Let me remind you that in 1977 and 1978 the Labor Party was once again suffering politically as it had in 1966. Our stocks were low and we had just suffered our worst defeat in history.

That the party's leadership did not throw principles aside for political expediency is a tribute to its decency and courage. In the six years that followed a total of 131,093 refugees arrived from South East Asia.

	TOTAL	FAMILY/ MIGRATION	REFUGEES	OTHERS
1978-79	20,214	4,171	12,064	3,979
1979-80	23,183	4,451	15,254	3,478
1980-81	24,914	5,276	15,767	3,871
1981-82	26,528	6,752	14,557	5,219
1982-83	24,486	6,928	12,758	4,800
1983-84 (Dec.)	11,773	4,587	5,452	1,734

That it was able to be achieved peaceably was due largely to the attitude taken by the leadership of the Labor Party, under Bill Hayden and his shadow cabinet, along with the co-operation of the Trade Union movement. During that period there were three elections 1977 — 1980 — 1983. At any one of those elections the opportunity existed for Labor to exploit the situation and perhaps to gain hundreds and thousands of votes. I am delighted to say that it was never even considered. I can speak with authority as during three of those years 1977 to 1980 I was in the shadow cabinet.

Now we come to the quite different attitude taken by the Liberal-National Party.

Professor Blainey claims that his position has been misrepresented and that he is not a racist. He refers to his previous advocacy of abandoning the White Australia Policy and his membership of the Australia China Council as evidence of his bona fides. He says he was merely questioning Australia's immigration policies. This is legitimate and he maintains the attacks on him are an attempt to muzzle academic and intellectual discourse.

I have some questions for Professor Blainey: Why did he choose March 1984 suddenly to launch an attack on the government over its immigration policies? As I have pointed out earlier, between 1977 and 1983 a total of some 90,000 Asians came to Australia yet, to the best of my knowledge, Geoffrey Blainey said nothing about it, at least in public.

Secondly, why attack the present Government? The most superficial investigation would have revealed that the time needed to process an immigration application is, on average, approximately 6 to 9 months. That should indicate that immigrants who arrived up until the end of 1983 were primarily those who applied and were accepted under the previous administration.

Any change of policy by the present Government that would significantly change the ethnic mix of migrants could not start to come into effect until early in 1984. Yet, Professor Blainey in March of this year was accusing the Labor Government of bringing about the "Asianisation" of Australia. What that means, whether it is happening or indeed whether it should happen is a matter of legitimate debate. One thing is perfectly clear so far, however, namely what had occurred in migrant intakes by the end of 1983 had nothing to do with actions taken by the Hawke Government.

The intakes of migrants into Australia at the end of 1983 were brought about by the non-Labor Governments of the post war period — primarily, Holt, Gorton, McMahon and Fraser, particularly the latter. It was these administrations which were responsible, rightly I believe, for the immigration of the 90,000 Asian refugees.

Have there been any changes since Labor came to office? Yes, there have. The immigration mix changes almost every year. It changes because conditions change both at home and abroad. When the economy is good and Australia needs labour, the policy has been to encourage migrants from all over the world, both skilled and unskilled. When the economy is not so good, or bad, as it has been in recent years, we discourage immigration, particularly of unskilled migrants, and concentrate on only those skills that are in demand.

Whatever the economic situation, Australia has never shirked its responsibilities regarding refugees. In recent years, they have been from Indo-China and the Middle East, mainly Lebanon. After the assassination of President Allende of Chile in 1973, we took considerable numbers of Chilean refugees. At other times it has been Czechs and Hungarians and so on. Refugees come from the areas of strife.

The re-unification of families is another important category and the quantity of migrants in this area naturally follows on from the immediate flow of migrants in other areas. In other words, if today we were to accept let's say, thousands of Eskimo refugees you can be assured that a year or two down the track there would be a flow-on in applications for family reunions. When the Eskimo refugees stopped coming, then shortly afterwards there would be a diminution in the number of Eskimo family reunion applications. This does not mean that we could describe what was happening as the "Eskimization" of Australia. Family reunions have nothing to do with economic conditions.

Only a handful of people have analysed the figures. Those that have, the journalists of the major newspapers and academics, have stated over and over again that what is occurring is simply a statistical blip caused by the immigration pattern that evolved under the Fraser Administration.

I will, however, provide some figures to indicate the questioning nature of this debate, as carried out by Mr Hodgman.

	ASIA	EUROPE	UK & EIRE
1980-81	22.47	18.40	28.40
1981-82	22.40	21.00	32.70
1982-83	26.37	21.20	29.30
1983-84 ½-YEAR	33.20	16.80	28.90

What this shows is that in the six months from July to December 1983, the number of Asian migrants as a **percentage** of the total of all migrants rose from 26.3 to 33.2 — approximately 7%. Remember that I pointed out that most of these would have been processed while the previous government was in power. On the basis of a 7% increase, is it worthwhile running the risk of reopening old sores which are best left alone?

What is so fundamentally dishonest about Hodgman's position is that in real numbers, some 12,000 migrants, they are less than on each of the previous three years. On the assumption that the same number came in for the second half of the financial year, that would be a total of 23,546 Asian migrants for the year 1983-84. The total of Asian migrants for each of the previous three years were:

1980-81	24,914
1981-82	26,528
1982-83	24,486

What increase are we talking about, in **real** terms? Professor Blainey and Mr Hodgman know full well that on coming to office, the Labor Government reduced the overall immigration

level because of unemployment caused by the economic mismanagement of the Fraser Government. We also reduced the total number of refugees and simply maintained a reasonable level of family reunions of immediate, not extended families.

If every time the mix of the racial composition of migrant intake varies the government of the day is going to be subjected to vilification because of a few percentage points increase from one national or racial group over another, then we are in a sorry state.

There is no magic formula for finding the "right" racial mix.

Quo Vadis Israel

Erwin Frenkel

Quo vadis literally means "where are you going?" The tone is neutral here, but "it is the tone that makes the music". "Quo vadis" could be read inquisitorially: "Just where do you think you are going?!" Some of our brethren — prodded by the intellectually and morally bankrupt western media — seem inclined to ask Israel that question in that tone of voice. On the other hand, it COULD ALSO be read like the lyrics of that famous postwar tango "Wuahin soll iach gayn?" (where can I go?), a plaintive question, asked in sorrow, not in anger. That is the tone I have here in mind.

There is more than one question to be asked, all of them linked, AND "curly", as we would say. Where CAN Israel go politically, for instance? Economically? Militarily? Culturally? The topic is a vast one; I shall therefore be eclectic and pick and choose those aspects that are to me most relevant.

One of the most startling contemporary phenomena of Israel is the advent of Rabbi Meir Kahane, an American-born Jewish hothead, who has been arrested and domiciled in Israeli jails more often than I have been to Israel, but who has increased his followers — 5000 voters at the previous Israeli election — by more than 300%, to more than the 20,000 votes required to gain one seat in the Knesset. (120 seats)

He has become a boon to the propaganda arm of the Soviet Union's proxy fighting apparatus. He has also become an alibi for the "Shalom Achshav", the "Peace Now" movement, a wholly-owned subsidiary of the worldwide Ostrich Movement, which advocates unilateral disarmament and the consolidation of the rare microbes instead of human civilisation. We shall return to Kahane.

The "Peace Now" adherents have swallowed hook line and sinker — or at least pretended to — the insinuation that Israel has the choice to make peace but perversely rejects it. To this end the anti-Israel lobby invented — with the enthusiastic co-operation of the western media — the fantasy of moderate Arabs, who seek peace, but are confronted by Israeli intransigence.

This canard has been floated quite officially — like the Zionist-racist inanity — by that political spittoon called the United Nations Assembly.

One day, after the final stage of Israel's withdrawal from the Sinai — a withdrawal in which the man purported to be the great "Zionist imperialist lackey expansionist" Arik Sharon, enforced the eviction of the Yamit settlers in the Sinai; one day after that withdrawal which cost $6000 per Jewish Israel soul, the U.N. assembly passed one of its many mindless prefabricated resolutions, namely that "Israel is not a peace-loving country!" "Really?!" One is prompted to ask. "Compared to whom?"

There ARE moderate Arabs, of course. In fact I suspect they are the silent majority. Silence dramatically improves their life expectancy, as they have learned.

What then are the respective records of Israelis and Arabs as seekers of peace?!

As early as October 1947 Ben Gurion said: "We must now strive more than ever before for peace between us and the Arabs, and more than that, for co-operation between us as equals." In March 1948, 2 months before statehood and after several months of infiltration by Arab armies, the Jewish Agency and the National Council issued a joint statement expressing "the readiness of the Jewish State to co-operate with the Arab neighbours, to fortify world peace and to advance the development of their countries."

The Declaration of Independence of May 1948 promised, inter alia, that the State would "foster the development of the country for the benefit of all its inhabitants"; it would be based on "freedom, justice and peace, as envisaged by the prophets of Israel"; it would "ensure complete equality of social and political rights to all its inhabitants, irrespective of religion, race or sex"; it would "guarantee freedom of religion, conscience, language, education and culture . . . , safeguard the holy places of all religion, . . . (and) be faithful to the principles of the charter of the United Nations."

The Declaration appealed to the Arab inhabitants of Israel to participate in the up-building of the State on the basis of full and equal citizenship, and due representation in all its provisional and permanent institutions". It is also added: "The State of Israel is prepared to do its share in a common effort for the advancement of the entire Middle East".

A year later in 1949, Ben Gurion, by then Israel's first Prime Minister, stated that Israel's foreign policy would be "founded on a striving towards a Jewish-Arab covenant". No effort would be spared", he said, "to secure peace with our neighbours, based on honour and security." Abba Eban, as Israel's Ambassador to the U.N., outlined six possible aspects of an agenda for peace talks. In 1954, Moshe Sharett, then Prime Minister, told the Knesset that Israel was prepared to sign a non-aggression pact as a prelude to a final peace settlement. In July 1955, Ben Gurion told a U.P. correspondent: "If there is any Egyptian statesman ready to meet me to consider ways and means to improve the relations between Israel and the Arab States, I am ready at any time and at any place. In 1956, Golda Meir, then Foreign Minister, declared: "Peace is vital for any country, but for Israel it is of extreme importance . . . Peace and co-operation between ourselves and the Arab states, will be a blessing not only for us, but for them too."

Although Israel convincingly defeated Egypt in 1956 after getting fed up with repeated terrorist invasions, she continued the search for peace. Documented instances of this search are abundant.

It was Menachem Begin, a prominent evil spirit in socialist voodoo liturgy, who finally rolled out the red carpet for Anwar Sadat, thus well and truly earning his half of the Nobel Peace Prize.

By contrast, what is the Arab record in the quest for peace?

To begin with, long before the creation of the State, the Arabs, prompted by the Grand Mufti, tried to wipe out the

Jewish Yishuv. They organised pogroms of varying severity in 7-year cycles, and came close to genocidal success in 1929. I mention this in order to stress the homicidal tendencies of Arab totalitarian leaders, which are just as remarkable vis-a-vis their own people, as they are against Israel, and which were obvious BEFORE there was a Jewish State.

On May 15 1948, the date set for Britain's departure from its Mandate, Azzam Pasha, Secretary General of the Arab League said: "This will be a war of extermination and a monentous massacre which will be spoken of like the Mongolian massacres and the Crusades." On January 9th 1954, King Ibn Saud of Saudi Arabia showed HIS commitment to mania instead of life, when he said: "The Arab nations should sacrifice up to 10 million of their 50 million people, if necessary, to wipe out Israel" — which had a population of 1.5 million at the time. On July 26 1959, President Gamal Abdel Nasser of Egypt was raving: "I announce from here, on behalf of the United Arab Republic, that this time we will exterminate Israel." And in a similar vein, he confessed on May 27th 1967, after a half-witted or malicious U Tant had permitted him to dismiss the U.N. baby-sitters in the Sinai: "Our basic objective will be the destruction of Israel." On November 12th 1973, President Muamar Gadaffi of Lybia ranted: "The battle with Israel must be such, that after it, Israel will cease to exist." King Hussein, prominent on the list of reputed moderates, made this statement on December 1st 1973: "After we perfom our duty in liberating the West Bank and Jerusalem, our national idea is to liberate ALL the Arab occupied territories." He was to vent similar sentiments on July 11th, 1980.

Radio Damascus meanwhile, on December 22nd 1976, pointed out that "the Arabs will not only demand the West Bank and the Gaza Strip, but ALL of the land "conquered since 1948", which of course means Israel as a whole. On January 21st 1981, Crown Prince Fahd (now King Fahd) of Saudi Arabia pledged: "We shall not rest until our usurped land is liberated and until the Palestinian people return with dignity and pride to their independent state, with Jerusalem as its capital."

As recently as January 28 1984, the Iraqi MInister of Communications, Abdal-Rah a l'Asadi, stated that "The existence of the state of Israel . . . constitutes a cancer in the Arab body, and everything the Zionist entity does is clearly destructive to the Arab nation . . . Israel's war against us is a war of culture"

While Gaddafi, March 3 1984 said: "The next battle will be to expel it (the Zionist enemy) . . . and to liberate Palestine, from the river (Jordan) to the sea. We must destroy the Zionist state . . . that which is named Israel must be destroyed".

Moshe Dayan, in his memoirs, recalls that he went home after the 1967 war to wait at the telephone, for a call from the Arabs to start peace talks in which the captured territories would be traded in for peace. The response came in August 1967, when the Arab leaders having met in Khartoum, in the Sudan, issued a communique that was scarcely ambiguous:

"Kings and presidents have agreed to unified efforts at international and diplomatic levels to eliminate the consequences of aggression, and to assure the withdrawal of the aggressor forces of Israel from the Arab lands, BUT WITHIN THE LIMITS TO WHICH THE ARAB STATES ARE COMMITTED: NO PEACE WITH ISRAEL, NO NEGOTIATIONS WITH ISRAEL, NO RECOGNITION OF ISRAEL, AND MAINTENANCE OF THE RIGHTS OF THE PALESTINIAN PEOPLE IN THEIR NATION" "rights" which had been ignored up to 1967, not by the Israelis, but by the Arabs.

31 years after the birth of Israel only one of the Arab States, Egypt, had signed — on March 26th 1979 — a peace treaty, immensely profitable to Egypt and excruciatingly costly to Israel. In May 17 1983, Lebanon signed not a peace agreement but "an agreement terminating the state of war", but was forced by Syria to repudiate even that.

The Arab record as peace-seekers, then, is not very impressive.

Yet even those of us who ARE immune to the systematic onslaught on language and truth, which has marred the last 15 years, feel a bit ill at ease with the Kahane phenomenon, although we recognise he is the end product of years of western hypocrisy, ambivalence, and duplicity, of unrelenting genocidal pressure by the Arabs, and betrayal by the international labour organisation, of which Israel was one of the foundation members. Kahane's party won one seat in the Knesset, and this is not a significant result in a democracy committed to proportional representation. It does not even counterbalance the other end of the political spectrum, which has provided TWO rejectionist Knesset members, both communists, one Jewish and one Arab. The two clowns — along with their soulmates of the N'turei Karta — believe Israel to be the illegitimate child of imperialist pagans, a divine typing error as it were. So one could look on the Kach party as just a bit of an inflamation, brought about by constant irritation, or as a partial political counterweight, perhaps long overdue.

The point is, of course, that the shift of the public mood has not been towards extremism in general, but towards one special kind of extreme parochialism. Here again, one must beware of the minefield laid by the western media. One must distinguish between what the man says and does, and the fascist monster image of him that the media are so anxious to project. There are 2 questions to be asked about him:

1) How monstrous is he by our own standards?

2) How monstrous is his posture compared to that of the Arabs?

What he says and does is clearly in conflict with the tenor of Declaration of Independence. It is in conflict, too, with the Biblical injunction that we were strangers in the land of Egypt. And it is of course in conflict with our traditional self-image of tolerance. That is why it took so long for this kind of response to consistent provocation to emerge. We have a "this and that" philosophy. 'Nothing human is foreign' we say. The Arabs, by contrast incline to the view that "nothing foreign is human". Thus Meir Kahane's ideas, as projected by the western media. SEEM more Arabic than Jewish, but are they really? What IS the man saying?

What he is saying is this: "Enough is enough!!! I am fed up to the back teeth with the murderers and hypocrites; I am fed up with the pretence that the Arabs want peace with Israel, and therefore it is merely a run-of-the-mill problem to find a mode of co-existence. The Arabs want **neither** peace **nor** Israel. They just have no respect for human life. They murder each other with gay abandon, to the extent that the majority of Arabs killed since 1948 were killed by other Arabs, some of these because they wanted to make peace with Israel. The Arabs set out, systematically, to kill Jews in mandated Palestine long BEFORE there WAS a state and they almost succeeded. It is they and not we who have defined our conflicts of interest as a "you or I" fight to the end. It was they who have said till now, that we have no right to exist. If we each argue that one of us has no right to exist, you cannot expect me to say it is I who has no such right. Rather is it natural for me to say in that situation, that YOU have no right. Nonethelss, I am not saying that. I say rather that, since we cannot live together in peace, YOU must leave. WE absorbed our brethren from Arab countries where they were oppressed, and dispossessed; and we did this even though we were grindingly poor at the time. YOU on the other hand are rich both in land and money. There are 135 million of you more than 40 to every one Israeli. Moreover, you have 50 times as much land per capita. If you go to another Arab counrty you are not culturally displaced, and you have many options. There are many Arab countries. There is only one Jewish one. If WE had to leave we would have nowhere to go. I say therefore that it is not we who are squatting

on your land. You are squatting on ours, and we can and will remedy that situation. Unlike your Arab Muslim brethren who would simply kill you, were they in our boots — as the Turks did with the Armenians, as Assad did with 20,000 dissenters in Hama, and as Iraquis and Iranians have been doing with each other day in day out for the last 2 years — we shall not do that. Instead we shall just expel you, and pay you compensation."

In spite of the man's immense anger, he does not opt out of our cultural norms altogether. He asks you to consider what would be likely to happen if the situation were reversed. He says: "We shall talk your language, the only one you understand; we don't want any Arabs here in our country, just as you do not want any Jews in yours. My constituency has grown more dramatically than any one else's because I am prepared to call a spade a spade. I have the courage to say what many people think but dare not say."

Unlike the N'turei Karta, Kahane is NOT a nut. He is just very angry. He wants to give the Arabs a dose of their own medicine. In kindergartens, it is a practice to discourage the newly-arrived biters by biting them back, so that they may understand what it feels like to be bitten and learn that the consequences of biting is to be bitten in return.

Many years ago, there used to be Arab raiders out of Kalkilya. They crossed the Jordanian border at night and cut Jewish throats. The Israelis were wringing their hands in despair. Arik Sharon, using the kindergarten approach, held that there was only one way to stop it. He was proved right. It required only one revolting retaliation in kind to stop it for good.

Quo vadis Israel? Frankly I am not worried about Israel's moral future. The Kahan commission, which humbled a national hero for his failure to foresee and to forestall a revenge pogrom, shows that Israel's morality is in much better shape than that of her critics.

I would challenge anyone to name one country that ever did or even could conduct such a trial. Remember the "slap on the wrist" given to actual proven Nazi mass-murderers?!

It is not Israel's morality which needs a fix, but her economy, but that is a long and unedifying topic.

THE TESTAMENT OF REUBEN

By Jay Franzel

" . . . spontaneous as water/you will not flourish . . . "

One sees certain things, meets various people, says various things, hears certain things said to him. One hears tales, understands them a certain way; is born to a certain father, of a certain mother. One has experiences, understands there are other experiences one never has. One has certain biases, allegiances; a certain history. In an uncertain manner, one moulds, from all this, a certain life.

This is how I feel; I haven't controlled my destiny as others seem to. Perhaps I merely was cursed with notions of greatness. Deeper, that I saw those notions as something to understand rather than become. Perhaps I have derailed my intended destiny by seeking some other one. Perhaps I have undone a great deal through my own hidden choosing and must measure my doings in those, inverted, forms. For, as I say, one understands that there is much that one has failed to undergo, lending the impression that one has never lived.

Now my father is a great, inadequate, man. His greatness is not his own and his adequacy is overtested by some other's measures. His father also was a great inadequate man. I suppose that in the face of greatness we are all inadequate, but, given our inadequacy, somehow do maintain a dignity that is praiseworthy. I did not know my grandfather well, for I grew up in another village, my father having run far from home before I was born. The first time I met my grandfather was virtually the day my father and my uncle buried him. My uncle, too, I didn't know, though for a time his name filled those very nights in which we almost did not dare to sleep. We met him shortly before our grandfather's death, just after the night of my father's journey. I say we, meaning my brothers and our mothers and myself. We stood in a line to receive our mythical uncle. We were a long line for we were ten brothers but I am the oldest and stood in the middle of the line. I did not tremble; I was too taken by this, the most impressive man I have met. He, my uncle, my father's twin, seemed all things my father was not. He was taller than the scattered datepalms that lined the track, wider than the stones that lodged under the cliff's edge, of a color like the red stone that sometimes streaks the canyon walls. And, unlike my father whose color is golden and skin is smooth, my uncle was hairy like a ram. And unlike my father, my uncle's feelings were close to the surface. He could not contain several emotions at once; one did not sense that his eyes stared out from a deep cave through several masks, rather, he was like a young child, a boy I would like to have been allowed to be, hating and loving, who laughs and cries quickly and forgets, and is not possessed by some ancient guiding mission. A child like water bubbling out of a spring, who is free to react openly to all he comes to and weigh nothing in the balance. And as my uncle stood briefly before me, radiant, glowing like the sun before its dive behind the far ridges, I grew, despite myself, stonefaced, motionless, my uncle's passing brilliance dissolving in my eyes. And I looked out on the eternal dust and dull permanence of the world sealing myself against the sudden waters of my uncle's flashing smile. And when I feel emptiness, even now, I think of these long unechoing valleys and I yearn for the fullness, that like my uncle, appears in a flash flood of joy and tears or rain and is gone. For as my uncle went, bounding like a giant gazelle down the strange and silent line of our faces, I hardly dared to look back, and when my father refused his invitation that we all travel together, putting my uncle off for his own sake, saying we would only exasperate his explosive pace, I knew I would never see my uncle again.

Of course I did see him, briefly, when they buried my grandfather but then my uncle was shrouded in darkness and wept, as my father did not. But my father is not that way; his appearance doesn't change. Whatever he felt was buried like the glowing fish that never rise from the sea floor. Were my uncle and my father really twins? That is what is said and father has

never denied it although he will not discuss it . And their father, was he really nearly silent most of his life? He is said to have seen something as a youth, unknown and unaswerable, leaving him such a strange radiance that when our grandmother, his wife-to-be, first saw him, she fainted and fell, bruised, from her mount. I myself once asked my father if he loved grandfather and for a time as a motionless bird moved across the open air, he didn't answer. He said finally, "he is my father; he did what he had to do, as do I." And much was clear: I was really asking, "father, do you love me?" That I was afraid to ask him out right; that he still answered me, that he does what he must, that it is not love but necessity that decides our relationship. And this is when I first felt my ancient emptiness and wished hardest for my uncle. I would have rather my father loved me than did whatever he had to do. But I have said my father is a great man, with a greatness that is not his own, flying, almost as the bird flies when, unflapping, the wind is in its wings.

My father never loved my mother and I think that is the source of my undoing. My father had four wives, two real ones and two concubines. My mother was his first wife, and she bore him half his twelve sons. But he loved his beautiful second wife who bore him his two favourite sons. She died at the birth of her second, my father's final, son and he never recovered from her death. But after she died, my mother remained his only real wife. My father slept with the dead one's concubine and not my mother, who had already endured years of such persecution and had borne him half his sons. And I thought of my uncle and for once I did not steel myself, did not stop to weigh balances and hold a kind of interest in my soul: in that instant I hated my father and I hated my inability to explode into some action to restore the balance to my madness as the flood does carrying pieces of the dry valley to the mouth of the sea; that was his rule and his ability to retain was my inability to release. And I remembered very well a day from my childhood, walking through the fields after the wheat was cut and lay in the threshing blocks, and by luck finding several roots overturned in the harvesting. These were herbs that give a woman to bear children and I brought them to my mother. But her sister, for I should have mentioned that my father's second wife was in fact my mother's sister, she saw me first and begged for the roots. I said, "they are my mother's." And she spoke to my mother; for the first time in weeks they spoke as sisters. And both left laughing and I remember that as the most laughter-full day of my life. With a chance step, the haphazard kick of a root, I had brought love back from the sky and my father to our tent. Now upon my aunt's death I recalled that the joys were short, that soon she again occupied my father, that she bore sons and they were the ones he dwelled over and told stories to, about my uncle and my grandfather, that I had longed to hear and hear again. And it was at this unfortunate time that I myself felt great confusion upwelling, for even while I yearned for a new and tiny childhood, I felt my manhood and was no longer a boy. And in the cool night the wind ruffled the tents slowly and I enfolded my father's other concubine and as everyone knows my father heard and never forgot. I wanted to shock my father into loving me but had succeeded only in giving his perpetual distance new justification and he said little but turned toward my youngest brothers more than ever.

Later, of course, my brother would be hated by all the rest of us for the singling love my father gave him. It was as though my father was capable of showing a deep love after all and through the silent harvest of our growing had simply waited for the time, until this one came. And when my brothers decided to kill him it was I, who more than any had cause for such revenge, who persuaded them merely to desert him; for I intended to rescue him. It was finally a chance to express my unfocused love for a male kin that had been so long denied, and it would bring some likely reciprocation from my brother. I see now that it was again an expression, indirect as always, of thwarted love for my father, but, as everyone knows, the plan miscarried and my brother was sold to serve in other lands where he rose to the heights and is even today our ruler. I remember that I had begun to accept my father's love as simply being beyond my destiny or, if ever a part of my destiny, then somehow beyond my own shaping, and had resolved, at least, never to burden my own sons in such a way; to turn my love to them rather than watch it disintergrate in the desert of my father's eyes. Then, at the time of my youngest brother's risk, I offered my father the life of my own young sons if I failed to protect the life of his youngest. My father stared at me for such an absurdity and I remember his look with shame. I remember also with exultation, for by the crack in his gaze I saw that something had broken through, that he perceived the secret inevitable meaning of this act of mine, and of a hundred others as well, feeling in a glance a shiver of comprehension of all my acts before he turned away.

Now he is dead but the little charades go on. We have sent a message to our glorious brother saying that our father wished he forgive us our former cruelty and I am told the message made him weep. And I know he weeps at the spectacle of our humiliation and the tenderness of our supplication, the depths of our repentence, and, also, at our continuing to decieve. And I am indifferent to the plan when it is proposed for it is proposed as something we must do whether or not we wish to. And I know also that like my father my brother weeps in private.

But I am more concerned with my father's burial. We took him out, all the way along the ancient track back to the old grave, my great grandfather's cave, where I had watched him and my uncle bury my grandfather. I am nearly overwhelmed by this, the cave assumes diverse powers over my senses beyond all possible proportion. The whole land's receeding valleys hum endlessly inside and recoil without ever filling it, and though he is not there my uncle's fears and laughter and rage and tears drop from the walls. And I bring my sons, the four of them, close, very close, so they can witness in a moment a hint of the greatness that belongs to none yet possesses us all. I will not tell them what to make of it, how could I? I will let them mold it, each in his own uncertain manner. I have already learned the pain of their asking about their grandfather who never once said that he loved me and I keep it with mine. It seems to me we all grow more and more aloof, despite ourselves, and this seems to pain our brother, our own very aloof hated beloved young brother. I understand his pain and in that he is fortunate for I do not think that he or the others will ever understand mine.

ON THE ENVIRONMENTAL CHARACTERISTICS OF JEWISH HUMOUR

By Hyram Davis*

William Novak and Moshe Waldoks in their introduction to the "Big Book of Jewish Humour" wrote that many Jewish jokes have the twin currents of skepticism and anxiety running through them, and are pessimistic about the present and the future.

The characteristics of Jewish Humour in Australia need to be reviewed. There is some evidence that a new concept may be evolving, and that the environment, the remoteness, the vastness, the egalitarian continent, the almost complete lack of anti-Semitism is tending away from the traditional viewpoint, and that "Distance lends enchantment to the Jew".

This possible new frontier of Jewish Humour will be explored and analysed with antipodean Jewish Humour.

When I received the invitation from the organising chairman to attend the 4th International Congress on Humour in Tel Aviv, Professor Ziv suggested that I speak about the way Jewish humour reflects life in Australia.

There are 75,000 Jews in Australia, and a total population of 15,000,000. Well someone has to buy retail!

Australia is as large as the United States of America, about 3 million square miles, which makes 1 Jew to approximately every 300 square miles. You would wonder how they can make a living — of course many of them live in the big cities, nevertheless the influence of Jewish humour on the Australian way of life is hardly a ripple. It seemed to me at the time that I wouldn't have anything to talk about. Unlike America, Jewish humour was not part of the Australian scene — so what did I have to say? I received my answer almost immediately — I had to make a number of phone calls concerning my visit to Israel — one to the Foreign Affairs Ministry, and one to Beth Weizmann — the information centre for all Jewish organisations and overseas information.

The Foreign Affairs department was very correct, very courteous. I then rang Beth Weizmann and asked for the telephone number of the Israel Embassy in Canberra (our capital) and as a matter of courtesy, or so I thought, I told the young lady that it was Hyram Davis speaking. There was a slight pause, and the voice said "Hyram Davis — big deal"!!

**Hyram Davis is a Melbourne actor-writer.*

I suddenly realised that the opposite had happened. This was surely the Australian influence on Jewish humour — the cutting down of the tall poppies — the deflation of egos. Here we were at the bottom of the world — or at the top, depends where you are standing — as far away as it's possible to get from our origins, in a free and wonderful new frontier, with space and air to breathe and minimal anti-Semitism. What has this to do with the traditional Shtetl humour of our people — the self denigration, world weary, anxious laughter-through-tears syndrome?

Sam Levenson, the American humorist, tells the 'beggar story'.

Lady to beggar — "Aren't you ashamed of yourself to stand here begging in the street like that?

Beggar: So what do you want lady — I should open an office?"

We have poor people, but no beggars in Australia. We have never had a pogrom. In 1788, in the first fleet of convicts to land in Australia, there were 14 Jews. Traditional Story: "As Captain of this convict ship I am going to see the two Jews, Mendel Cohen & Solomon Levy be whipped and beated till they're half dead, and then locked up in chains and thrown into the brig with nothing but bread and water, and then we are going to shoot them."

Mendel looks at the captain and kicks him as hard as he can in the shin, and Solomon turns to him and says, "For God's sake Mendel, don't make trouble!"

Australia is the only community of European people in which Jews were present from the moment of its establishment.

Our Prime Minister, Bob Hawke, a great friend of the Jewish People and Israel, when attacked in Parliament in 1981 over the misrepresentation of his remarks concerning the peace-keeping forces in the Sinai, showed his great humanity and commitment to the rights of the State of Israel by burying his head in his arms and leaving the chamber in tears.

The first Australian-born Governor General, the most highly appointed office in the land, was Jewish — Sir Isaac Isaacs. Up till then this position had been filled by Royalty or English nobles.

I used to do a routine on stage, and it was based on a true experience, but I really never had a tag or finish. It concerned a brilliant Jewish student who swept all before him. His name was Zelman Cowan. Every Jewish boy who grew up around that era was inevitably compared to him. "Mum can I go out to play" "Play, you want to play? You think Zelman Cowan plays, he studies" — "Mum there's a party tonight" "Party? you want to be a play boy".

"Mum there's girls and everything", "Girls? Zelman Cowan doesn't go with girls he studies", He's going to be someone", "Yeah well I'll tell you mum he'll burn himself out you see! He won't amount to anything. I saw Zelman Cowan years later and accused him of ruining my teenage sex life! He went on to a great academic career: Rhodes Scholar, Lecturer, Visiting professor to the great learning institutions of the world, Vice Chancellor of the University, and then, in a constitutional crisis in 1975, the then Governor General of Australia dismissed the government elected by the people and requested the opposition party to form a Caretaker Government. The only precedent for such an action was Mad George III of England whose other great feat was losing the Americans. Sir Zelman Cowan was appointed by the newly elected government to be Governor General of Australia, and I finally got my tag for Zelman Cowan routine. "You see Mum I told you he wouldn't amount to anything, he's 61 years of age and he's still working for the Government!" Sir Zelman Cowan served his term as Governor General until 1983 and brought credibility, honour and dignity to the office.

So in Australia we have all the wonderful heritage of traditional Jewish humour plus the influence of our surroundings and environment.

Our nation is sport-mad. You may remember how last year we wrested the America's Cup from America, the first time in the history of the race since 1851 that another country had won. Australia went wild with excitment. We have a horse race in my home town called the Melbourne Cup. A holiday is declared every November and the whole nation comes to a standstill during the race — Jews call it "Hug Hassussim" — "The Festival of the Horses". We play a winter sport called Australian Rules football. The season culminates in a sort of

hysteria when the two top teams play off for the Premiership Cup. This match attracts crowds of 100,000 and more, and millions watch on T.V. There is a team in the competition called Saint Kilda which happens to be a suburb where a great number of the Jews in Melbourne live, and naturally they are fanatical supporters of the St. Kilda team. St. Kilda had never won a premiership in the history of the game, but in 1966 for the first time they were playing off for the grand final premiership, and it fell on Yom Kippur, The day of Atonement. To the everlasting credit of the Jews in Melbourne they all went to synagogue, but it was a restless service, people going out more than usual — whispering. Just after the afternoon service, the Rabbi rose to give his sermon, looked sternly at the congregation, adjusted his tallis, and announced that Saint Kilda had won the premiership from the opposing team (Collingwood) by one point, and gave the scores.

I dare say it was the first time ever a Saint had been mentioned on the Bimah.

From the 1920's until the late 50's, Australia's most loved and funniest comic was Roy Rene or Mo as he was called, a Jew born in Adelaide who became a cult figure, whose catch phrases have gone into the everyday language of Australia. He affected a Jewish make up, came on stage to the tune of, 'oy oy oy oy, Muzzletov,' and apart from an occasional joke about noses and eating pork, he never did ethnic jokes. He was fundamentally a sketch artist and the character he portrayed was the downtrodden, the loser, but with chutzpah, the employee never the employer. The familiar character appealed to the Australian because of its complete lack of respect for authority, or so it appeared. Actually, his character was sycophantic, he was master of the leer, the aside. His timing and technique were impeccable and hilariously funny. Jack Benny once said he was the funniest man he had ever seen, yet I doubt that the Australian audiences ever associated Mo with being Jewish — despite his make-up, his nose gags etc. But Mo was certainly influenced by his environment. His character and his humour were Australian to the very essence, and yet with all that, there was something else that made him great, an indefinable quality, an aura of pathos in many of his sketches. I like to think it was the heritage of his people.

When I am performing in Australia with Jewish audiences, apart from the wonderful traditional jokes, I try to tell or adapt stories that relate to our environment — Jokes about vast distances, sport, sunshine, beaches.

Bessie Lieberman went to a Barmitzvah on the moon; when she returned, her next door neighbour asked her how she enjoyed it — "so so" said Bessie.

"So so" her neighbour said — "You went for the first time ever to a moon Barmitzvah and all you can say is so so — what was wrong with it?" "No atmosphere" she replied.

We have wonderful Aboriginal names for many of our towns and cities, melodic and euphonious, and now that air travel has made our continent more accessible, relations from all over the world come "to the Simchas", Uncle Max from America was proposing the toast in honour of the Barmitzvah.

"My dear Irving I went to Y.A.L.E. and the letters of that famous name stand for Youth, adversity, learning and endeavour, and he proceeded to speak for 10 minutes on each of these virtues. When he sat down 40 minutes later, the Barmitzvah boy rose to speak. "My dear Uncle Max I just want to say that I'm pleased that you didn't go to the Woolongong Institute of Technology.

Does environment influence the Jewish joke? Jake runs a Kosher restaurant in our Surfers Paradise beach front. All day long the customers tell him to turn the air conditioner on — or turn off. Its too hot or too draughty, Jake, always courteous, goes behind a partition each time and comes out a few moments later. An electrical engineer sitting on a table calls him over and "Jake" he says you are going to ruin that air conditioner, you can't keep turning it off and on every 15 minutes. Jake leans down and whispers "who's got an air conditioner?"

Does freedom, strength, pride mean that we are less funny, or funny in a different way? It will be interesting to hear the Israeli experience on humour. Have the incredible environmental conditions changed the traditional humour of the Jewish people in Israel?

Let me conclude by telling you the true story of my gardener Mordechai. An Australian born young man powerful and strong, who is a Yeshivah bocher who could and did hold his own, in many tougher areas. His mixture of Talmudic logic, Yiddish Chutzpah and Australian put down are hilarious. I have yet to win any sort of victory. When I tell him that the hedge is cut crooked he starts off by saying "It says in the Zohar" when he is offered a cup of tea, tells me I'm not Kosher enough and could he have, maybe, a bowl of fruit. God forbid he has to give me change, I get weeds. And when I ask him when he is coming back to finish, in true Australian style he says "She'll be right mate — don't panic — see ya." But just before I came here, he gave me some money and said I should give it to any needy person I saw in the street in Israel.

Mordechai to me displays two of the greatest virtues of the Jewish people — humour, and Tzadakah (charity).

THE JACKALS

BY MOSHE AJZENBUD

The long evening shadows spreading across the labour camp barracks were undiminished even by the glare of the many electric lights all over the area. Night spread its wings, like motherly hands, over all those who were confined by man's law behind enclosing walls, and granted them well-deserved rest.

At dawn the camp was framed in silence but here and there appeared signs of awakening. From the watch-towers came the lonely, repetitious but ever-vigilant signals of the guards.

Thick, black smoke was now invading the haze of a greyish-blue morning sky. Work in the kitchen had begun.

In large kettles, tightly-lidded against the pressure of steam, the process of changing hard oats into white porridge for the convicts' breakfast was in full swing.

The cook, Alexay Akimovich, whom everyone called Ginger because of his reddish hair, was everywhere at once. The expression on his face was puzzled. He understood that cooking the oats would make them soft and milky, but why waste time cooking radish leaves, he would like to know? They would never soften and the hard, needle-like hair on them would scrape the gums unmercifully.

Strips of dim light showed through the barred windows of the camp's most treasured room, the 'chleborezka' or bread distribution room. Inside was the manager, busy with his most important daily task of working out the amount of bread each worker would receive, according to his earnings.

Information about the work accomplished by each gang was reported daily to the office by the gang's foreman. The office staff converted the earnings of each worker into a weight of bread, then the list was sent to the chleborezka manager. Because the amount of bread allotted to each convict changed daily, the manager had his list of names on a piece of plywood and every day , beside every name, he erased one amount and

wrote in the new one with his red pencil. He checked and double-checked both lists and only when he was certain no mistakes had been made, would he give the orders to the bread-cutters for the division of the bread into individual portions.

The two bread-cutters, Semionovich and Ivanov, were highly specialised and very experienced in their job. Skilfully they cut the required weight of bread in one piece but, to appear like scrupulous weighers, they always found a way to attach another thin piece of bread to most of the portions, using a small wedge of wood. When the job of cutting the bread was done, they gathered together all the bread scraps into a box as food for the poor old horse which had to pull the heavy load of bread over the deeply-mudded road.

A few minutes after eight, when the bread for the workers had been taken away, the area outside the chleborezka became crowded with invalid prisoners. They came, holding their rations of bread wrapped in rags, to plead through the window.

"Semionovich, please exchange our portion of bread for scraps! The teeth, you know, are weak."

They came every day with this excuse, in the hope that Semionovich would allow them a few extra grams of bread scraps, which he often did. He took each portion of bread, put it on the scales and exchanged it for the same weight of scraps, adding to it the expected few grams extra. The prisoners went away content and later would sit for hours on their bunks, nibbling very slowly from their handful of scraps. But never once had they been able to quell the hunger which was always with them.

The kitchen, the 'stolowa' (dining hall) and the chleborezka were the three sacred places in the camp. Through their favour a few thousand prisoners were kept alive.

At daybreak a tall man wrapped in a 'fufaika', suddenly appeared in front of the third barrack, where the convicts who worked on an outside building project were living. Opening the door he called out, "Gang time for breakfast!"

The silent barrack was like a dormant volcano ready to erupt. Hunger had woken the convicts long before and although it was still dark outside, they were waiting impatiently for the call. In seconds the barrack was buzzing like a beehive. They were quickly out of their bunks, wrapping rags around their legs and stuffing them into big 'Tze-te-ze' shoes, made of old pieces of car tyres nailed together with large hoof-nails.

A few 'eminent' thieves were first at the barrel of cold water, washing the sleep from their eyes and wiping them with the narrow dirty rag usually worn gallantly around their necks. Not even they had soap.

Before the tall man had time to call out the other barracks, half of the camp's inmates had already gathered outside the dining-hall. Even though no-one had put a foot inside, it was known to all that breakfast was not yet ready. Those who were near the door passed on the news to the rest.

"They are bringing the bread! The kitchen window has been opened!"

Like all important news, it flashed immediately through the crowd.

The foreman of the gangs were already inside the hall. They were negotiating with the manager of the dining-hall, talking to the cook, signing for the gang's bread, attending to all the formalities of a new day.

Malasov, the manager of the dining-hall, stood in the middle of the hall giving sharp orders like a ship's captain to his sailors. The first to receive his command was the janitor at the door.

"The eighteenth!" Malasov called out.

"The eighteenth!" echoed the janitor, and soon the hall was swarming with convicts of the eighteenth gang. Just behind them was the foreman carrying a box with the cut portions of bread which he distributed to his men. A few portions were left in the bottom of the box. The foreman put some in his pocket and gave the rest to his helpers.

"These are for Senka, Vitka, Vaska and the 'Germ'," he told them. These convicts were the aristocrats of the camp and, although they were on his work gang's list because it was the rule that every convict had to work, these men never went to work or to eat in the dining-hall with the rest of the inmates. These aristocrats were famous underworld figures and their privileges were tolerated by the camp administration.

In no time, all the bread vanished from the tables. Some prisoners, pinching off piece by piece, swallowed the bread quickly. Others wrapped theirs carefully in a dirty rag and put it in their pockets, to exchange later for tobacco from one of the 'free' workers on the outside project. Back in camp they measured the tobacco into match-boxes and sold it for money or bread to invalid inmates who had never been able to work on jobs outside the camp. Every gang had a few such speculators who conducted business even in camp.

From the kitchen serving-window, fast-moving girls rushed big trays of carefully stacked tin bowls of soup to the tables. All eyes followed them intently and anxiously, waiting for them to stop at their tables.

"Eighteenth!" one girl shouted.

"Here!" came a quick reply and with the speed of a conveyor belt the bowls were on the table.

The gangs seated further away from the kitchen window felt like poor relations at a rich wedding. They waited impatiently to be served, cursing and swearing at the waitresses for the delay.

Vasik, from the sixteenth gang, had his own method of being served with a minimum of delay. With a broad smile on his face, he approached the serving-window, embraced one waitress, tickled another's behind, whispered something funny into the ear of a third and said to another, "It's time to marry you off, Zoya". Vasik won hearty laughs from all the waitresses and his method always worked. Soon the sixteenth gang's table was covered with bowls of soup and a few extra were mysteriously added.

Gradually the tables were served and the dining-hall was filled with the sounds of bowls scraping on tables and the eager slurp of hungry mouths. No-one noticed the noise; everyone was preoccupied only with himself.

Unnoticed, a shabby juvenile emerged from behind the wood-heater, tucked away in a far corner of the hall. Quick as a cat, he quietly sneaked towards the kitchen window where bowls of soup were waiting to be collected by the waitresses. With trembling hands he snatched a bowl and started to gulp down the soup with greedy haste. A sharp voice echoed like a hunting cry through the dining-hall.

"Jackals!"

The 'jackal', who had managed to swallow only half of the soup, started running around the hall like a hunted animal. The hunting dogs in pursuit were the kitchen chef, the janitor, all the foremen and some of the waitresses.

"You despicable bastard, you parasite, you jackal!" they were all screaming angrily. When they caught up with him, they jostled and pushed, knocking him about. Even though he was sobbing incoherently, he did not let go of the bowl containing the little that was left of the soup. After a beating, the tearful jackal was thrown outside, but not for long. Through a back door he sneaked again into the dining-hall, ready once more to try his luck from behind the wood-heater. However, his hiding-place was already taken by another jackal with hungry eyes, lurking there in wait for his lucky moment when he might be able to snatch a bowl of soup, that precious soup which, after all, was only water with a few bitter radish leaves in it . . .

Translated by Lea.

HALINA BIRENBAUM: 'HOPE IS THE LAST TO DIE'

Reviewed by Maria Lewitt

Halina Birenbaum has lived in Israel since 1947. She is married and has two sons. She writes, mainly for the Polish weekly published in Israel. She often lectures on her war experiences at schools and is closely connected with the Ghetto Fighters' House in Kibbutz Beit Lohamei Haghettaot.

Second World War experiences are not of great interest in a country which has been through so many wars and which has so many urgent problems. But Halina Birenbaum persists with her vocation, devotion and trust that the memories from World War Two should be remembered and seen as a warning for the future.

She translated the poetry of Wladyslaw Szlengel into Hebrew and this is how our roads have met. Through an article in MAARIV, she learned of my interest in Szlengel's work. As a result, she sent me her autobiography 'HOPE IS THE LAST TO DIE.'

> 'The number tattooed on my left arm', she wrote,' . . . — personal evidence from Auschwitz — today attracts the attention of many people. For some it is an incomprehensible and strange mark, for others it is a painful souvenir, while for me it is a kind of certificate of maturity, from a period in which I experienced life and the world in their naked forms, a desperate struggle for a piece of bread, a breath of air and a little space, from a period in which I learned to distinguish between truth and falsehood, between manifestations of human feeling and animal instinct, between goodness, nobility and evil baseness. I got out of that hell, thanks to the victory of the Red Army. I was fifteen at the time.'

Halina Birenbaum was born in Warsaw. She had just turned ten when the war started. The house where she lived with her parents and two elder brothers was destroyed during the siege of 1939.

> 'I could not understand why the misfortune that was Hitler had come upon us, and what it was he wanted from us Jews...'

This young girl, who couldn't understand, shared the same tragic fate as the Warsaw Ghetto inmates. She was spared nothing. In her book she recalls typhoid fever epidemic, hunger, forced labour, constant worries, unrest, humiliation and also the will to preserve normality.

Halina was thirteen when the Germans decided to liquidate the Ghetto; there were hardly any children left. Thanks to her mother's ingenuity or sheer luck, she continued to survive. The family witnessed the last winter of the Warsaw Ghetto. During one action, Halina was hidden with three other children inside a closet in an attic. The children were placed on shelves.

> 'I tried not to breathe at all. The children above us — one was four, the other six — urinated. The urine ran down my head and face... I was shivering with terror lest one of the children involuntarily betrayed our hiding place. If they burst into tears, or coughed.

Halina survived this ordeal and later moved into a bunker which she shared with a continuously growing number of people on the run. They were desperate, hungry and lived in complete darkness. Above them, fighting was going on — the beginning of the Warsaw Ghetto uprising. The situation was crucial. Helina recalls:

> '...in the midst of this suffering, there grew a solidarity. People helped one another, even shared the last drops of medicine, without caring whether someone was a relative or a stranger, a friend or unknown, poor or rich. In the end, our tragic fate had united us into one great family.'

Halina's experience is very valuable and adds a new dimension to life in the final stages of the Ghetto.

> 'Although life in the bunker was purgatory, no one thought of voluntarily leaving it and throwing himself on the mercy of our murdurers. In the end, however, they discovered us too.' For Halina Birenbaum, the Ghetto existence was over.

At the age of thirteen she was sent from one concentration camp to another — the Gehenna path which she shared with millions. She lost all her family with the exception of one brother.

The whole spectrum of hell which was Majdanek, Auschwitz, Ravensbreck and Neustadt comes to life through the pages of her book. The relationships between inmates emerge with horrifying clarity and honesty. Striving to survive no matter at what cost, human greed, egoism, but also human compassion, strange-short-lived-friendships, selflessness and concern for others.

From the millions who were sent to concentration camps, only a small number survived; in the case of the children, only a few. The fact that she survived could be considered a miracle. She felt it was her duty to record the times. How she has managed to relive these events is beyond anybody's comprehension, but she did it and presented us with a truthful account.

The simplicity of her style, the honesty of observations, void of self pity, makes this autobiography urgent and valuable.

'I wish, by this book, to express my most fervent desire that similar crimes never be repeated anywhere on this earth', she writes.

To express a wish like this after experiencing death camps, one must be a very unique human being. Halina Birenbaum is, and her 'HOPE IS THE LAST TO DIE' is a very special and a very precious book.

'HOPE IS THE LAST TO DIE' has appeared in Polish, English and recently in Hebrew.

The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.

In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.

The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the views of the editorial committee or of the Kadimah organisation.

Mal Morgan

From Statues Don't Bleed

Wildgrass Books Retail Price $8.95

i am not a tree
i am not a dream
i am a man
climbing a tree
in a dream
of what i am

red hair
and
the sun
mix with the sky

a blaze in eternity!

it wasn't here
a moment ago

after the terror movie
i knew i'd have a
nightmare
so i put a little pill
into my mouth
and set it on its bizarre
journey
thru' my body's
rocky horror show

i slept well

"DER CHOSHEVER GAST"

Kadimah Theatre

Directed by Rosa Turkow

Decor A. Gurvich. Stage Manager 1. Koltiniuk

Just about the only place in Melbourne where people are laughing these days is the David Herman Theatre; and the cause of fun is Der Choshever Gast (The Distinguished Guest).

All the way from Russia, Meier (Yasha Sher) arrives in Israel to be re-united with his two sons and daughter and their families. And while two decades is a long span of time to be separated from his loved ones, spending two months under the one roof seemed an eternity.

Meier who is embarrassingly independent and aggressive, has brought with him enough energy to wear everyone out, and is determined to run things his own way.

Although hurt and upset by their dictatorial father, (characterized marvellously by that old pro Yasha Sher) the family shows him enough compassion and understanding, but what good is the tranquility of a Moshav? Oranges and chickens are no substitute for people.

This is a rather bitter moral of a generation gap, but the humor generated by the absurdity of the situation makes it one of the funniest shows from the beginning to the end. The mixed cast of actors (there are some fresh new faces) adds a particular spice to the problem of young and old, by the right mood, pace and amusing dialogue.

'Young and old are like summer and winter' — using the recurring theme from Kalmanovich's Folk-Comedy as a vehicle for the Yiddish Theatre, Director Rosa Turkow, blends the material of the past with present day hope, to convey what is a serious message in a fun matter-of-fact way. Even though comedy is rooted in deep drama, family frictions and sorrows are transformed to a laugh a minute and are acknowledged by a warm, responsive audience clapping throughout the performance.

Rosa Turkow succeeds well in her double part of director and actress in the role of Sarah and shows what wonderful things a sensible woman can do for a stubborn old man. For Meier no longer seems to want to fight the affluent society; subsequently surrenders the documents for the Yiskor Book and makes peace with his old foe Berl Bronstein (Abraham Wiguszyn).

A considerable part of the fun is provided by Motel (Mendel Szmerling) whose speech impediment becomes an obvious asset as he draws from an inexhaustible bag of tricks of verbal inventions.

The rest of the cast consists of Dovid (Berl Lustig) Dvora (Rivka Rothstein), Avrom (Itzhak Presser) Esther (Mira Pfau) — Meier's sons and their wives, his daughter Malka (Ida Lustig) grand-daughter Yafa (Tamara Rosenblum) and her boyfriend Yaakov (Leybl Mrocki). All gave a convincing performance and their family spirit is wonderful.

All these remarkably determined actors need is the moral and pragmatic support of Jewish audiences. They certainly have integrity, dedication and talent — and these are the tools to keep the Yiddish theatre alive.

Charlotte Kahane.

ADRIFT........
Dedication to Fay Mokotow*

By Dobke Apelowicz, Autumn 1984.

It was the twilight, who complained in silence
To the playful wind, confiding shyly,
That the Creator knows how much he suffers
But never ever did He answer "Why?".
"I, the weaver between day and night
Come only for a glimpse and disappear
With regret, I resent this plight,
That I am only granted such a tiny flare..."
The summer wind picks up the moans
Entangling them in his tullen folds.
A whisper here and there — he soars;
A wave, a trickle — and behold!
High-up in the clouds, then down he's droning;
At dawn he rests, on grass of velvet green,
Admiring the beauty all around him.
He's moving lightly without frenzy, without rage,
While the morning does unfold a brand new day,
And life wakes up in various shapes and tones;
The summer wind coquettish sure and gay,
Has got the answer to the twilight's groans....
"Hey, my friend, you're sinning whilst lamenting.
Your span is short but you don't die, you live.
You live forever....that's what counts,
After every single day again you weave....
Too much injustice have I seen on earth,
How much suffering do people bear,
How fraught with pain they sob and cry,
Why, why destroy the apply of one's eye....?
I saw a beauteous rose in midst of blooming,
Her soul — destroyed so young, forever drifts....
So, cherish your destiny, and stop moaning....
To be alive forever, is the greatest of all gifts."

* *Fay Mokotow was a young theatre director, well known and much loved, who died earlier this year.*

With Compliments

Xerad Nominees Pty. Ltd. Darex Fashions

•

333 FLINDERS LANE,

MELBOURNE 3000

MEETING

Connie Barber

They fumble words for thought,
toss tentative attempts to others,
miss and mismanage image and language,
a word flurry of foam among rocks and shallows;
but she, the teacher, so she says,
steals them all, juggles them herself,
hands back neat parcels of no-one's wrong,
or right for that matter,
smoothes the water,
stops the game.

Again in the jumble of ebb and flow
she collects tangles of trial and error,
straightens and ties them
in nice knots and long sentences
looking quite different in neat rows
from the bubble bouncing foam
coming in on a new tide
towards a goal.
Her touch freezes.

All night she plays stopping games
with their searching.
All night she shows how to make
aimless chill prevent an experiment
never her own.

Magnetic Poles

by Yvonne Fein

Yeah, well,
Before I had my own money,
I smoked
My father's cigarettes.
I lived
On the ersatz love
Of Bogart and Gable
And when I was old enough
To obtain both for myself
I found
Neither as good
As it had been cracked up
To be

Really?
I always bought
And rolled
My own cigarettes.
Austen and the Brontes
Taught me the rudiments
Of love.
I would never equate
Tobacco with emotion.
I found one
Occasionally satisfying
And the other,
Magnificent.

Really?
Yeah!

זען אַז עס זענען פֿאַראַן פּראָבלעמען וועגן דער לאַגע פֿון לשון יידיש אין אונדזער מדינה.

פּעסימיסטן זעען שוואַרצע וואָלקנס אויפֿן האָריזאָנט פֿון יידיש לשון, עס זענען שוין פֿאַראַן אַפֿילו „קדיש־זאָגער" וועלכע זאָגן אָן שוואַרצע נביאות.

געפֿעלט מיר די דיאַגנאָזע פֿון באַשעוויס־זינגער, וועלכער קומט צום אויספֿיר אַז יידיש שטאַרבט טאַקע נישט, אָבער קראַנק איז אונדזער מאַמע־לשון יידיש.

די שפּראַך איז פֿאַר אונדז און אונדזערע עלטערן געווען אַן אויסגעפּרוווט מיטל קעגן אַסימילאַציע, נישט בלויז אין דער אַלטער היים נאָר אויך אין די נייע אימיגראַנטן היימען האָבן מענטשן זיך איינגעאָרדנט, אָראָפּגעוואָרפֿן פֿון זיך דעם עול פֿון רעליגיע אָבער לשון יידיש איז ביי זיי פֿאַרבליבן.

די צוויי עלעמענטן טראַדיציאָנעלע און וועלטלעכע יידישקייט זענען געווען אַ באַשטאַנדטייל פֿון אונדזער זיין, און ווי שוין פֿריער דערמאָנט אַ דאַמבע קעגן אַסימילאַציע, אויב עס וועט חלילה קומען אַ צייט ווען די דאָזיקע צוויי אַספּעקטן פֿון אונדזער פֿאָלק וועלן אויפֿהערן צו ווירקן, וועט די וויטערדיקע עקזיסטענץ פֿון יידן אין דיאַספּאָרא לענדער זיין אין געפֿאַר פֿון אונטערגאַנג.

דאָס, וואָס אוניווערסיטעטן אין דער וועלט האָבן אָנגעהויבן שטודירן יידישע שפּראַך און קולטור, איז פֿאַר אונדז נישט קיין גרויסע שמחה. ווען אַ לעבעדיקע שפּראַך פֿון אַ פֿאָלק גייט אַריבער צו אַקאַדעמיקער איז עס נישט קיין גוטער סימן.

אוניווערסיטעטן שטודירן אויך אַראַבישע שפּראַכן ווי אַסיריש, כאַלדעאיש, אַראַמעאיש, אַלט־לאַטיין, לאַדינאָ, אַלט־גריכיש. האַלטן מיר שוין ביי אַזאַ מדרגה, אַז מען האָט אונדזער טויזנט יאָריקע שפּראַך אַריינגענומען אין דער קאַטעגאָריע?

מיר דאַרפֿן אויך נעמען אין אַכט אַז לשון יידיש פֿאַרנעמט אַ וויכטיקע פּאָזיציע ביי אָרטאָדאָקסישע יידן, ביי וועלכע יידיש האָט נישט אויפֿגעהערט צו זיין די שפּראַך מיט וועלכע מען לערנט תורה. יידיש איז אויך די שפּראַך אין וועלכער די חסידישע באַוועגונגען לעבן זיך אויס. אויך אין זייערע היימען באַנוצט מען זיך מיט מאַמע לשון יידיש און דער יונגער דור ווערט דערצויגן אין דער שפּראַך. אין ניו־יאָרק און ירושלים גיבן אָרטאָדאָקסישע יידן אַרויס יידישע צייטונגען, און אויב עס וועט קומען אַ צייט ווען זיי וועלן זיך נויטיקן אין חסידישע ליטעראַטור אויף יידיש וועלן זיי דאָס אויך דערגרייכן.

מיר מוזן אָבער טראָגן אָפּטימיסטישע טרייסט ווערטער אויך קומען צום אויספֿיר אַז די צאָל יידן וועלכע באַנוצן זיך מיט יידיש פֿאַרקלענערט זיך, אָבער ווי לאַנג אונדזער דור וועט לעבן וועט די יידישע שפּראַך און קולטור ווייטער פֿאָרזעצן איר גאַנג און וועט אַפֿילו איבערלעבן אונדזער דור און אויך איבערלעבן די קדיש־זאָגער מיט זייערע הספּדים אויף יידיש.

קענען אויך די דאָזיקע ווערטער באַנוצט ווערן וועגן דער לאַגע פֿון יידיש אין אויסטראַליע וועלכע איז אַ באַשטאַנדטייל פֿונעם וועלט יידנטום. מאַכט אַדורך דעם זעלבן פּראָצעס ווי אַלע אַנדערע וועלט־טיילן פֿונעם יידישן פֿאָלק.

מיר, דער אימיגראַנטן דור פֿון מזרח אייראָפּע האַלטן אויף דעם פֿלאַם פֿון יידיש־לשון אין אויסטראַליע. צו אַנדערע דערגרייכונגען אויפֿן דאָזיקן געביט קען מען אַריינרעכענען די יידישע טאָג שולע „שלום עליכם קאָלעדזש"; דער ליטעראַרישער זשורנאַל „מעלבורנער בלעטער"; „קדימה"; „אויסטראַלישע יידישע נייעס"; לאַנד ראַט; דער חורבן מוזעאום; יידיש ראַדיאָ א.אַ.וו.

אַ פֿריידיקע דערשיינונג איז דער פֿאַקט וואָס דאָס עטנישע מיניסטעריום האַלט אונדזער יידיש לשון אַלס איינע פֿון די 60 עטנישע שפּראַכן אין אויסטראַליע.

איז דאָס טאַקע ווי אַ „ביין אין האַלדז" פֿאַר יאַהודים, אַסימילאַטאָרן און סתם שונאים פֿון יידיש, אַז זיי, די אויסטראַלישע גויאים ווילן מיר זאָלן איינהאַלטן אונדזער עטנישן כאַראַקטער וועלכער באַשטייט אין אונדזער קולטור און שפּראַך: מאַמע־לשון — יידיש.

י. קאַפּע

נאַכט־קלאַנגען

איך שרעק זיך פֿאַר די קלאַנגען אין דער נאַכט:
זיי דערמאָנען וועגן זאַכן פֿאַרהוילענע, אייביקע.
וועגן דעם וואָס איז געווען, איז דאָ און וועט
ווידער זיין;
זיי דערמאָנען וועגן נאַכט, וואָס לויערט אין מיר.
איך האָב מורא.

עס קומט דער טאָג און די נאַכט פֿאַרגייט.
אָבער ערגעץ איז זי דאָ און וועט קומען ווידער.
זי איז דאָ אומעטום, זי איז אויך אין מיר.
זי וועט ווידער קומען און שעפּטשען און אָנוואַרפֿן
שרעק.
איך האָב מורא.

מיר דריקן אויס מיטגעפֿיל
אונדזער חשובֿן מיטאַרבעטער
ד"ר מאַרק פֿערשטענדיק
צוליבן טויט פֿון זיין
ברודער

די רעדאַקציע

וואַרשע, ער האָט זיך געפּרייט אַז מען האָט ענדלעך דערלעבט צו שטיין ביי די טויערן פון „זיין" וואַרשע. ער איז געווען צו יונג צו באַנעמען אַז זיינע טייערע מיט „זיין" וואַרשע עקזיסטירן מער נישט, אַז ביידע ווינטן וואָיען אויף די חורבות פון אַמאָליקן רומפולן יידישן וואַרשע. זייענדיק אַרומגערינגלט דורך ס. ס.־אָוצעס פון אַלע זייטן אין רעמבערטאָווער וועלדל, אויף דער צווייטער זייט ווייסל ביי וואַרשע, האָט ער אַלס איינער פון די לעצטע לעבן געבליבענע פון זיין איינהייט מיט א מאַשין ביקס אויסגעהאַלטן א האַלבן טאָג, ביז עס איז געקומען הילף. ער האָט דערביי פאַרלוירן אַ פוס, ווען ער איז אומגעריכט אַרויף אויף אַ מינע. ווען די הילף איז אָנגעקומען, זענען נישט ווייט געלעגן אַ צענדליק צעשמעטערטע דייטשן. דאָס האַרץ האָט געוויינט צוקוקנדיק זיין עגמת נפש וואָס נאָכן אַדורכמאַכן אַזוי פיל ליידן ביז ער איז צוגעקומען צו „זיין" וואַרשע, האָט ער פאַרלוירן א פוס, צו בלייבן אַן אינוואַליד אויפן גאַנצן לעבן.

★

עס איז ווערט צו באַשרייבן די צוויי ברידער אָסטזשעגאָ פון וואַרשע מוראַנאָווסקע 35. איינער לעבט היינט אין לאָס־אַנדזשעלעס, דער צווייטער אין קאַנאַדע. איינשטעלנדיק זייער לעבן האָבן זיי געראַטעוועט עטלעכע זעלנער און אָפיצירן פון ארומרינגלונג אויך ביי וואַרשע, נישט ווייט פון יאַבלאָננע.

★

אַ גאַנצע קאָמפּאַניע פון 250 זעלנער און אָפיצירן וועלכע זענען געווען אויף א זייער וויכטיקן אָפּשניט, אין דעם אַזוי גערופענעם קלין, אַנטקעגן דעם ציטאַדעל. זיי האָט געדראָט אַ פולשטענדיקע פאַרניכטונג.

דער שרייבער פון די שורות, וועלכער איז געווען פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דעם אָפּשניט, האָט אַרויסגעשיקט צוויי באַזונדערע פּאַטראָלן צורעכטמאַכן די צעשטערטע טעלעפאָן פאַרבינדונג. זיי זענען אומגעקומען באַלד ביים אַרויסגיין פון די טראַנשייען. נישט וואַרטנדיק צו שיקן אַנדערע, האָט ער איינער אַליין געכאַפּט א טעלעפאָן קעסטל און אַרויס אונטער אַ געוואַלדיק פייער, וועלכער האָט געהאָגלט פון אַלע זייטן. פון די אָבסערוואַציע פונקטן אויף דער צווייטער זייט ווייסל האָבן די היטלעראָווצעס זיך גוט אָריענטירט אין וואָס עס האַנדלט זיך. זיי האָבן געוווּסט אַז דאָ שטייט אין קאָן אַ זייער וויכטיקער סטראַטעגישער פּונקט, נישט קוקנדיק אויפן שרעקלעכן פייער האָט ער מיט א געוואַלדיקער פאַרביסנקייט געזוכט און געפונען ביידע איבערגעריסענע עקן דראָט. זיי פאַראייניקט און איינגעשטעלט די פאַרבינדונג.

די אַרטילעריע האָט באַלד איינגעשטילט די היטלעריסטישע נעסטן.

אַ דאַנק דעם טאַט זענען געראַטעוועט געוואָרן אַ 150 זעלנער און אָפיצירן פון א זיכערן טויט.

מען קען אַזוי נאָך אויסרעכענען הונדערטער פאַלן פון העלדישקייט מיט וועלכע עס האָבן זיך אויסגעצייכנט די יידישע זעלנער און אָפיצירן.

די לאָזונג פון דער פּוילישער אַרמיי איז געווען „פאַר אונדזער און אייער פרייהייט", די פּאָליאַקן האָבן זיך טאַקע אויסגעקעמפט זייער פרייהייט מיטן פּטור ווערן פון היטלעריזם.

די מערהייט צוריקגעקומענע קריסטלעכע זעלנער און אָפיצירן האָבן צוריקגעפונען זייערע היימען און זייערע משפחות. די העלדישע יידישע פרייוויליקע קעמפער האָבן אויסגעקעמפט פרייהייט נאָר פאַר די פּאָליאַקן. אַליין האָבן זיי אָנגעטראָפן חורבן און פאַרוויסטונג. קיינעם נישט פון זייערע נאָענטסטע. עס איז מער נישט געבליבן ווי צו זאָגן קדיש.

די פּאָליאַקן האָבן די העלדישע יידישע קעמפער באַצאָלט מיטן פּאָגראָם אין קעלץ, און די פּוילישע מאַכט
— מיטן אַנטיסעמיטישן אַקט פון פאַרטרייבן פון פּוילן
— אַלס פינפטע קאָלומנע.

דאָס טאָרן מיר קיינמאָל נישט פאַרגעסן און פאַרגעבן. דאָס מוז פאַרשריבן ווערן אין דער יידישער געשיכטע ווי נאָך איין קאַפּיטל פון יידישן מאַרטירערטום.

שמואל בענעט

וועגן דער לאַגע פון יידיש־לשון

זייענדיק פאַרבונדן מיט דער היגער יידישער פּרעסע כמעט פערציק יאָר (אין אָנהויב די „יידישע פּאָסט" און דאַן די „אויסטראַלישע יידישע נייעס") איז מיר גוט באַקאַנט די באַדינגונגען פון אונדזער מאַמע־לשון, ווי עס איז געקומען צום אויסדרוק אין דער באַציאונג צו די יידישע וואָכן צייטונגען.

די עמיגראַנטישע צייטן זענען שוין לאַנג אַדורך, ווען ניי־געקומענע האָבן זיך באַנוצט מיט יידיש אַלס זייער ערשטע שפּראַך און שפּעטער אַריבער צו דער לאַנדשפּראַך. דער אַלטער דור האָט אָבער נאָך אַלץ טיפע סענטימענטן צו זייער מוטער־שפּראַך, מיט וועלכער זיי באַנוצן זיך ווי ווייט עס איז מעגלעך.

די זעלבע סענטימענטן זענען אָבער נישט איבערגעגעבן געוואָרן צום יונגן דור. צום באַדויערן האָט דער וועלטלעכער סעקטאָר פון אונדזער ישוב צוליב פאַרשידענע סיבות נישט צוגעגרייט קיין יורשים וועלכע זאָלן איבערנעמען די רייכע יידישע קולטורעלע ירושה. נישט איבערגעלאָזט אַ יונגן דור וועלכער זאָל פאָרזעצן דעם המשך און קיום פון יידיש רעדנדיקן סעקטאָר אין אונדזער ישוב. איצט ווען דער עלטערער דור האַלט ביים איבערגעבן זיינע פּאָזיציעס צום יונגערן דור, האָט מען איינגע־

דערשינען איז עס צום ערשטן מאָל אין פראַנצויזיש אין דער פאָרם פון פאָרזעצונגען אין דער קאָמוניסטישער צייטונג „הומאַניטע״ אין די צוואַנציקער יאָרן; ערשט נאָכ־דעם איז עס אַרויס אין פויליש אין בוך־פאָרם.

אין פיל ערטער זענען אין פוילישן אָריגינאַל פאַראַן שטערנדלעך וואָס פאַרטרעטן ווערטער. אַריינשטעלנדיק אַנשטאָט די שטערנדלעך די ווערטער „פוילן״ אָדער „פוי־לישער״, אָפּהענגיק וועלכעס פון די צוויי ווערטער פּאַסט זיך אַריין, קען מען די בלויזן פאַרפילן. די שטערנדלעך זענען געווען א פּועל־יוצא פון דער שטרענגער ביכער און צייטונגס־צענזור אין פאַרמלחמהדיקן פוילן. (דער רע־זשים איז נאָך דער מלחמה פאַרביטן געוואָרן דורך א קאָמוניסטישן פּאָליציי־שטאָט).

„כ׳פאַרברען פאַריז״ לייענט זיך אין איין אָטעם (אַפילו צום צווייטן מאָל). דער סטיל איז זייער א שיינער. ברונאָ יאַשענסקי באַנוצט א שפע מיט פארגלייכן — טיילמאָל אַפילו צו פיל. אייגנטלעך זענען עס נישט קיין פאַרגלייכן. טיילמאָל פירט זיך די נאַטור אויף ביי אים ווי דורך מענטשן געשאַפענע זאַכן; אַנדערע מאָל איז פאַרקערט: מענטשן־באַשאַפענע זאַכן פירן זיך אויף ווי נאַטור־דער־שיינונגען. דאָס שאַפט לעבעדיקע בילדער פון אַלעמען וואָס דער אויטאָר באַשרייבט.

דער שרייבער פאַרמאָגט אַזאַ געוואַלטיקע פאַרשטע־לונגס־קראַפט, אַז זיין פאַנטאַסטישע דערציילונג קלינגט אַזוי וואָרהאַפטיק ווי זי וואָלט געווען א באַשרייבונג פון אמתע געשעענישן וואָס זענען שוין פאָרגעקומען און באַ־שריבן דורך אן עדות־ראיה. נישט קיין ווונדער וואָס דאָס בוך האָט געמאַכט אַזאַ רושם אין זיין צייט. עס איז אויך נישט קיין ווונדער וואָס עס איז פאַרגעסן געוואָרן: די פאַנטאַזיע האָט זיך נישט פאַרווירקלעכט. דאָס וואָס איז יאָ ווירקלעכקייט איז זייער ווייט פון דעם אידעאַל וועגן וועלכן ער האָט געטרוימט. ברונאָ יאַשענסקי האָט געהאַט דאָס ביטערע מזל זיך אין דעם אַליין צו איבער־ציַיגן.

דאָס בוך קאָן מען אויסבאָרגן אין דער „קדימה״־ביבליאָטעק, גאָרדאָן־גאַס נומער 7 (בשכנות מיטן „קלאַסיק״־קינאָ), עלסטערנוויק. דאָס בוך באַשטייט פון צוויי בענדער, און די ביבליאָטעק פאַרמאָגט צו צוויי עק־זעמפּלאַרן פון יעדן באַנד אין אַ גוטער יידישער איבער־זעצונג פון ש. ל. שניידערמאַן.

„אונדזער פרייהייט איז אָפּהענגיק פון דער פרעסע־פרייהייט. זי קאָן נישט ווערן באַגרענעצט — אָן פאַר־לוירן צו גיין״.

דזשעפערסאָן

פאַרן אינהאַלט פון די אַרטיקלען זענען פאַראַנטוואָרטלעך די מחברים גופא.

נ. אַרטענשטיין

יידן — העלדן אין דער פוילישער אַרמיי

עס איז שוין געשאַפן געוואָרן אַ גאַנצע יידישע ליטע־ראַטור וועגן היטלער חורבן.

דאָקעגן איז זייער ווייניק געשריבן געוואָרן וועגן די העלדישע טאַטן פון די פיל טויזנטער יידישע זעלנער וועלכע האָבן געקעמפּט אין די רייען פון דער פוילישער אַרמיי, וואָס האָט זיך פאָרמירט אין רוסלאַנד, נאָכן אַרויס־פאָרן פון אַנדערסעס אַרמיי קיין פּערסיע.

די פריש געשאַפענע אַרמיי האָט זיך פאָרמירט אין דער שטאָט ריאַזאַן הינטער מאָסקווע, אַהין האָבן גע־שטראָמט טויזנטער יידישע יונגעלייט, אָפּשטאַמיקע פון די שטעט און שטעטלעך פון פוילן.

זיי האָבן זיך באַפרייט פון די צוואַנגס לאַגערן אין סיביר, אוראַל, און געקומען זענען זיי אין דער פריש גע־שאַפענער פוילישער אַרמיי מיטן פולן באַוווסטזיין נקמה צו נעמען אין די היטלעריסטישע מערדער.

עס איז וויכטיק אונטערצושטרייכן, אַז די טויזנטער יידישע יונגע לייט האָט קיינער נישט געצוווּנגען זיך צו מאָביליזירן אין דער אַרמיי. אַלס ביעזשענצעס (הימלאָזע) האָט רוסלאַנד נישט געהאַט קיין רעכט זיי צו מאָביליזירן.

דאָס זענען געווען די פוילישע בירגער וועלכע האָבן פאַר קיין שום פאַל נישט געוואָלט נעמען קיין רוסישע פאַספּאָרטן.

אָט די יידן האָבן פרייוויליק געשטראָמט אין די רייען פון די ניי געשאַפענע פוילישע דיוויזיעס.

מיטן שאַפן פון דער פוילישער אַרמיי האָבן זיי געהאַט אַ מעגלעכקייט מיט געווער אין האַנט אַרויסצווייזן זייער העלדישקייט און ווילן צום קאַמף.

יונגערהייט האָבן מיר זיך פאָרגעשטעלט, אַז א העלד איז א מענטש אַ ריז מיט שטאַרקע מוסקולן מיט א גע־וואַלדיקער קראַפט.

די טויזנטער פרייוויליקע יידישע יונגעלייט זענען גע־ווען פיזיש שוואַך און אויסגעדאַרט פון שווערער אַרבעט אין די סיבירער שאַכטן און טייגעס, ווו זיי האָבן געליטן פון שטענדיקן הונגער און קעלט.

אָט די שוואַכע יידן האָבן אַרויסגעוויזן אויסערגע־ווינלעכן מוט אויפן פראָנט. זיי האָבן זיך די ערשטע שטענדיק געריסן צום קאַמף. דאָס קען מען זען לויט דער פראָפּאָרץ פון דער גרויסער צאָל הויכע מיליטערישע אויס־צייכענונגען וועלכע די העלדישע יידישע קעמפער האָבן באַקומען.

באַשרייבן בלויז אַ טייל פון די יידישע העלדן־טאַטן וואָלט געווען גענוג צו שאַפן אַ ליטעראַטור.

עס געדענקט זיך דער העלדן־טאַט פון הענרי סאַל. א יינגל פון קוים 19 יאָר אַלט, פון זאַמענהאָף גאַס אין

י. קאַפּע

„כ׳פאַרברען פאַריז"

(אַ וויזיט ביי דער פאַנטאַזיע פון די 20־קער יאָרן)

פאַריז. אָונט. פיער שפּאַצירט מיט זיין מיידל זשאַנעט אויף די בולוואַרן. זיי זענען נישט מער ווי נאָך אַ פּאָרל צווישן אַ המון שפּאַצירנדיקע פאַריזער.

זשאַנעט האָט פאַרטרויט פיערן, אַז זי מוז אומבאַדינגט האָבן אַ פּאָר באַל־פאַנטאָפּעלעך. זי איז פּולקאָם געריכט: איבערמאָרגן, דעם פערצנטן יולי, דעם אָנדענק טאָג פון שטורעמען די באַסטיליע, אָרדנט אין דער מאַגאַזין ווו זי אַרבעט, אַ באַל פון פּערסאָנאַל.

פיער האָט גראָד פאַרלוירן די אַרבעט. עס איז אַ קריזיס אין לאַנד. מען זאָגט כסדר אָפּ אַרבעטער אין די פאַבריקן. זיין פאַרמעגן איז בלויז דריי סו, קוים גענוג אויף אַ גלאָז ביר. צומאָרגנס האָט ער נישט אָפּגעוואַרט זיין געליבטע ווי תמיד נאָך איר אַרבעט, ווייל ער וועט נישט זיין בכוח צוצוזען אירע טרערן ווען ער וועט איר בקשה נישט קאָנען דערפילן.

נאָכדעם קען ער זי אָבער מער נישט געפינען. איר מאַמע זאָגט אים, אַז זי האָט זיך אַרויסגעצויגן פון שטוב. פיער זעט אָבער זשאַנעטן כסדר. אין יעדן אויטאָמאָביל וואָס פאָרט אַדורך מיט אַ פּאָרל איינגעוויניק זעט ער זיין זשאַנעט ווי זי ליבט זיך מיט אַ פרעמדן. טיילמאָל דערקענט ער זי אין די אַנטבלויזטע קינדערישע קניען. ער ווערט ווילד פון ליבע און איפערזוכט. ער לויפט נאָך די אויטאָמאָבילן. ער וואָלט צעריסן די רייכע הערן וואָס קויפן פאַר געלט זשאַנעטס ליבע. שטענדיק אָבער קומט ער צו שפּעט: די אויטאָס פאַרשווינדן, און מיט זיי זשאַנעט.

אַזוי הייבט אָן ברונאָ יאַשענסקי זיין בוך „כ׳פאַרברען פאַריז", וועלכעס איז אין סוף פון די צוואַנציקער יאָרן פון דעם יאָרהונדערט געוואָרן אַ „בעסט סעלער" אין אייראָפּע. פיער איז נישט דער העלד פון בוך. עס איז דאָ נישטאָ קיין צענטראַלע פיגור, אַרום וועלכער עס שפּינט זיך די מעשה. ריכטיקער געזאָגט: דאָס בוך האָט פיל העלדן, וועלכע גייען פאַרביי.

אויב אָבער מען וויל דווקא האָבן אַ הויפּט־העלד, איז עס די שרעקלעכע דזשומאַ־מגפה, וועלכע פאַרניכטעט עווענטועל גאַנץ פאַריז און לאָזט אין גאַנג אַ קאָמוניסטישע רעוואָלוציע.

פיער איז בלויז איינער פון אַ גרויער, אָנפּנימדיקער מאַסע פּראָלעטאַריער. ער באַווייזט זיך אין אָנהויב פון בוך און פאַרשווינדט. נישט האָבנדיק דאָס אין זינען, לאָזט פיער אין גאַנג אַ קייט פון געשעענישן וואָס וועלן דעצידירן דעם גורל פון דער גאַנצער מענטשהייט. נישט־ווילנדיק ווערט ער דאָס שוועבעלע וואָס צינדט אונטער דעם דינאַמיט וואָס דרעמלט אין דעם באַוווסטזיין פון די פּראָבנצויזישע מאַסן.

דורך אַ פריינד געלינגט פיערן אַרויסצוגנבענען פון וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אַ פלעשעלע מיט דזשומאַ־באַצילן, און ער שטעקט אָן גאַנץ פאַריז מיט דער שטערבלעכער מגפה. דורך דעם וויל ער נקמה נעמען אין די אַלע רייכע הערן וועלכע האָבן מיט זייער געלט געקויפט די ליבע פון זיין טייערער זשאַנעט. דערמיט ענדיקט זיך פיערס ראָל אין בוך. ער באַווייזט זיך נאָך איין מאָל אויף אַ קורצער ווייַלע, אָבער בלויז סימבאָליש.

פאַריז ווערט אַרומגערינגלט מיט אַ קאָרדאָן פון מיליטער, וואָס לאָזט קיינעם נישט אַרויס פון דער פאַרדזשומעטער שטאָט.

די שטאָט ווערט צעטיילט אויף קליינע רעפּובליקן. יעדער קוואַרטאַל ווערט אַ מלוכה פאַר זיך. אויף אַזאַ אופן ווערן געשאַפן: אַ באַזונדערע רעפּובליק פון די „ווייסע" רוסן (ווייס־גוואַרדייער, אַנטלאָפענע אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע); אַ רעפּובליק פון רייכע אויסלענדער, וועלכע האָבן געהאַט דאָס שלימזל זיך צו געפינען אין פאַריז בעתן אויסברוך פון דער מגפה; אַ רעפּובליק פון די אַרבעטער אונטער אַ קאָמוניסטישער אָנפירונג, און אַפילו אַ יידישע מלוכה אין האַרץ פון קוואַרטאַל אַטעלדע וויל. דאָ וווינען יידן שוין עטלעכע דורות. זיי זענען געקומען אַהער פון בלאָטיקע גאַליציש שטעטלעך; פון די אוקראַינישע פּרוכטבאַרע פעלדער און זיך באַזעצט אין צענטער פון דער אינטערנאַציאָנאַלער שטאָט, גרינדנדיק דאָ זייער אייגענעם געטאָ. בראש שטייט אַן אַסקעטישער רבי רב אליעזר בן צבי, וועלכער וויל איצט פועלן ביים רבונו של עולם ער זאָל אָפּשטעלן דאָס אומברענגען די אומשולדיקע שאָף פון זיין עדה.

אַלע אָן אויסנאָם קומען אום. עס בלייבן נאָר לעבן די אַרעסטאַנטן פון די פאַריזער תפיסות. די תפיסות האָבן גענוצט וואַסער פון אייגענע רעזערוואַרן וואָס זענען נישט געווען פאַרפעסטעט דורך דער מגפה. די פּאָליטישע צווישן זיי, אונטער אַ קאָמוניסטישער אָנפירונג, נעמען איבער די מאַכט. מיט דער האָפענונג, אַז די רעוואָלוציע וועט זיך פאַרשפּרייטן איבער גאַנץ פראַנקרייך און דערנאָך איבער גאַנץ אייראָפּע. אַזוי פאַרענדיקט ברונאָ יאַשענסקי זיין בוך.

✶

אַן אַנדער פאַנטאַזיע, פון אָרסאָן וועלס, זעט אויס צו האָבן זיך פאַרווירקלעכט. ברונאָ יאַשענסקי האָט אָבער נישט געהאַט אַזאַ מזל: נישט נאָר איז זיין נבואה־האָפענונג נישט פאַרווירקלעכט געוואָרן נאָר ער אַליין איז, אַלס צוגאָב, געפאַלן אַ קרבן פון זיין אייגענעם אידעאַל. ער איז אומגעבראַכט געוואָרן אין ראַטנפאַרבאַנד דורך זיינע אויסגעטרוימטע קאָמוניסטן.

מען קען יאַשענסקין נישט פאַרוואַרפן זיין טעות — דער גרויסער פאַרגייער פון קאָמוניזם, קאַרל מאַרקס, האָט געמאַכט גרעסערע טעותים, טיילמאָל אַפילו ביידוויליקע — און אוודאי קען מען אים נישט פאַרוואַרפן זיין טראַגישן אומקום.

דאָס ווערק איז געשריבן געוואָרן אויף פּויליש, אָבער

ישראל בערקאָוויטש

פליענדיקע אותיות

צווישן די 96 לידער אין בוך (פון 110 זייטן) טיילן זיך אויס מיט זייער פּאָעטישער רייפקייט און צאַרטער פאַרשטענדעניש דער ציקל לידער: „מיינע שוועסטער פון תנ״ך״. אין ליד וועגן הגרן, קומט די דיכטערין צום אויספיר:

מיט דורשטיקע ליפּן טרינקט ישמעאל
די מילך פון איר ברוסט
און דעם סם פון דער בריענדיקער שנאה
און טראָגט איר דורך דורות
צו שרהן, צו יצחקן
און צו אברהם׳ען, דעם טאַטן.

צווישן די אַלע ניסים וואָס געשעט מיט ייִדיש — פאַרצייכענען מיר דעם נס, וואָס הייסט שרה שבת.

דער רומענישער ייִדישער ישוב האָט אַרויסגעגעבן באַגאַבטע און וואָגיקע דיכטער און פּראָזאַיקער, וועלכע האָבן איבערגעלאָזט טיפע שפּורן אין דער ייִדישער ליטעראַטור.

די קליינע שרייבער־משפּחה אין קליינטשיקן ייִדישן ישוב פון היינטיקן רומעניע באַמיט זיך אויפצוהאַלטן דעם דאָזיקן גאַנג.

הגם די באַדינגונגען זענען נישט מער די זעלבע, און אויך די נאָכפראַגע (שוין אָפּגערעדט וועגן נאָכוווקס) אויף ייִדישע שאַפונגען איז ביז גאָר באַגרענעצט — ווילן פּאָעטן און פּראָזאַיקער פּאָרט נישט שלום מאַכן מיט דער ווירקלעכקייט. פון צייט צו צייט באַקומען מיר פון רומעניע ווערק, וועלכע צווינגען זיך צו פאַרטראַכטן, ווייל דאָס זענען ביכער פון גאָר אַן אַנדער וועלט.

געוויס וואָלט מען זיך געדאַרפט אָפּשטעלן ברייטער אויף וואָלף טאַמבורס ראָמאַן: „טרעפן געזאַנג״. אָבער די פּאָעטן האָבן היינט פאַרכאַפּט דעם עמוד.

דער דיכטער ישראל בערקאָוויטש האָט שוין אין זיין ליטעראַרישן באַגאַזש עטלעכע ביכער לידער. אין פאַרלאַג „קריטעריאָן״ אין בוקאַרעשט, איז אין יאָר 1984 דערשינען זיין לעצטע פּאָעטישע שאַפונג: „פליענדיקע אותיות״.

י. בערקאָוויטש פאַרמאָגט די קונסט פון שאַפן איבעראַשנדיקע גראַמען, אָנגעפילט מיט אינהאַלט און וויסן. מיר האָבן סימבאָלן, וואָס שווימען אַרויס פון ווירקלעכקייט און אַ ווירקלעכקייט וואָס פאַרשלייערט זיך אין אַ סימבאָל.

הגם אין איניקע לידער טרעפן מיר אָן ביבלישע מאָטיוון און פאַרגלייכן, אָטעמט אָבער דאָס ליד גופא מיט היינטצייטיקייט — אַ היינטצייטיקייט וואָס בענקט נאָך בעסערע צייטן.

ווען מען לייענט בערקאָוויטשן (און נישט נאָר אים — דעם זשורנאַל „בוקאַרעשטער שריפטן״ — ווו ס׳קומען צום אויסדרוק כמעט אַלע ייִדישע שרייבער אין רומעניע) דערמאָנט מען זיך, אַז אין רומעניע האָט אַמאָל געשאַפן און געווירקט דער טאַלאַנטפולער משלים־דיכטער אליעזר שטיינבאַרג, וואָס איז אויך געווען אַ ליטעראַרישער מדריך פון יונגע דיכטער.

מען פילט, אַז אין דער ליטעראַרישער אַטמאָספער שוועבט נאָך אַלץ אַרום שטיינבאַרגס גייסט און דאָס ווערטער־שפּיל, די פאַבל גנבעט זיך אַריין אין דער פּראָזע ווי אין דער פּאָעזיע.

דאָך מוז מען אונטערשטרייכן, אַז ישראל בערקאָוויטש זינגט מיט זיין אייגענער שטים — אַ געזאַנג, וואָס קלינגט ווי אַ דועט פון האַרץ און פון קאָפּ — מיט געפיל און מיט חכמה.

מיט טרויער זינגט דער נעכטן (אין שטאָטישן מוזיי — אַננאַ פראַנק) און מיט זאָרג וועגן מאָרגן; וועגן אַ וועלט וואָס רעדט אַזוי לאַנג פון שלום, ביז זי קאָן דערגיין צו זעלבסטמאָרד.

אָבער נאָך אַלעמען שרייבט י. בערקאָוויטש אין זיינע 23 לידער ווי אַ ייִדישער דיכטער, וואָס פאַרבינדט דעם היינט מיטן נעכטן:

„און שרייב די שורות וואָס דערמאָנען אַמאָליקע יאָרן
נאָר מיט דער שפּראַך וואָס איך הער אין זכרון״.

דריי דיכטער פון פאַרשידענע דימענסיעס; פאַרשידענע דיכטערישער קאַפּאַציטעט; פון פאַרשידענע לענדער, אָבער מיט אַ טיפער צוגעבונדנקייט צום פאָלק, מיט זאָרג וועגן זיין גורל.

די דריי דיכטער וואָלטן געקאָנט ברענגען זייער וואָרט, זייער געזאַנג דערפאָלגרייך אין אַנדערע שפּראַכן (ווען דליק זייער אינטעלעקטועלער מדרגה) און דאָך האָבן זיי עס געטאָן — אין ייִדיש.

פאַרשטעלן דעם שרייבערס אינערלעכע וועלט און שילדערן זי — זי זאָל אויסזען ווי עמעצנס וועלט — וואָס איז אין לעצטן סך־הכל — זיינע.

ביי דעם פּאָעט קומט דער זעלבער פּראָצעס פאַר אומ־מיטלבאַר. ער איז זיך לכתחילה מודה, אַז ער רעדט וועגן זיינע געפילן, זיינע שטימונגען, זיינע פאַרדראָסן אָדער אַנטוישונגען.

די איבערלעבונגען פון זיין אינערלעכער וועלט ווערן קאָנדענסירט, צונויפגעפּרעסט אין קורצע אָדער לאַנגע שורות (לויט ווי עס סטייעט אים פּאָעטישער אָטעם). זיין אינערלעכע באַדערפעניש צו איבערטראַנספאָרמירן געפילן, שטימונגען, רעגונגען אין ווערטער — באַהויכט מיט פּאָעטישן טאַלאַנט — שאַפן דעם קערן פון דיכטערס שעפערישן אויסדרוק.

מ. וואלדמאן

פון אַלע וויַטן

דער דיכטער משה וואַלדמאַן לעבט אין פּאַריז. אין יאָר 1980 איז דערשינען אַ פּראַכט־אויסגאַבע פון 360 זייטן פּאָעזיע אונטערן נאָמען „פון אַלע ווייטן".

מיר געפינען אין בוך לידער דאַטירט 1928 — אָזאָר־קאָוו (דעם דיכטערס היים־שטאָט), לאָדזש 1946, פּאַריז — 1974. דאָס זענען די ביאָגראַפישע מעטריקעס פון וואַלד־מאַנס לידער, וועלכע זענען אויך די מייל־שטיינער פון מחברס וואָגלענישן — פּערזענלעכע און דיכטערישע.

וואַרשיינלעך באַגרענעצט זיך נישט משה וואַלדמאַן בלויז מיט דיכטונג, און איז אין פּאַריז טיכטיק ווי אַ קול־טור־טוער, איניציאַטאָר פון קולטור־שאַפונגען און אַרויס־געבער פון ביכער אויף פראַנצויזיש פון יידישע פּערזענ־לעכקייטן ווי דובנאָוו, אָדער דיכטער — ווי מאָריס ראָ־זענפעלד.

מיט איין וואָרט — דער פּאָעט משה וואַלדמאַן שטעלט מיט זיך פאָר אַן אינסטיטוציע אין פּאַריז.

טיילן זיך מיט מיינע איינדרוקן ביים לייענען וואַלד־מאַנס לידער, זעט מיר אויס צו זיין אַ ביסל ריזיקאַליש. עס קאָן גריילעך זיין, אַז כ'וועל פשוט עמעצן נאָכזאָגן, מחמת פון די פאַרצייכענונגען אויפן שער־בלאַט ווערן מיר געוויער, אַז וועגן וואַלדמאַנען האָבן שוין במשך פון די אַלע יאָרן, זיך אָפּגערופן 74 שרייבער אין פאַרשידענע צייטונגען, זשורנאַלן, אַנטאָלאָגיעס.

עס ווילט זיך בלויז באַמערקן, אַז משה וואַלדמאַנס פּאָעזיע איז דורכגעגליט נישט נאָר מיט אינערלעכע געפילן (אַלץ איינס — צער אָדער פרייד), נאָר אויך מיטן באַוווסט־זיין פון פאָלקישער אָנגעהעריקייט.

מיר האָבן פאַר זיך אַן ערנסטן דיכטער, וועלכער באַ־ציט זיך צום געשריבענעם וואָרט, ווי צו אַן אָפּגעציטערט קינד. מען פילט — וואַלדמאַן זוכט נישט קיין אויסערלעכע עפעקטן, דעריבער רעדט זיין ליד צום געמיט.

מען קען נישט פאַרבייגיין — אָן אויסצודריקן אַ לויב־וואָרט פאַרן דרוקער צוליב זיין פּיעטעט באַציאונג צום בוך און זיין גראַפישער קוואַליטעט.

שרה שבת לעבט אין קיבוץ בית אלפא, שוין געוויס אַ יאָר פופציק. נו, און פריער שוין האָט זי געענדיקט אַ העברעישע גימנאַזיע אין פוילן. אָבער דער נס פון יידיש — דעם יידיש וואָס זי האָט מיטגענומען פון איר טאַטנס היים, פון איר גאַס, פון איר סביבה — דאָס איז קינסטלע־רישער שטאָף פון וועלכן זי וועבט אירע לידער.

אין יאָר 1983 איז אין פאַרלאַג „ישראל בוך" דערשי־נען איר צווייטער לידער־בוך „צווישן זון און שאָטן".

און לעבנדיק שוין יאָרן אין קיבוץ, מיט דער העב־רעישער שפּראַך, זענען נאָך אַלץ נישט פאַרטונקלט געוואָרן די זיסע קינדער־יאָרן. הייסט טאַקע די ערשטע אָפּטיילונג: פון דאָרטן . . .

שרה שבת'ס דיכטונג איז שטילע שירה וועגן דער אַרבעטער־גאַס; וועגן לעבן אין קיבוץ; וועגן דער מאַמען וואָס באַגלייט אַרויס איר זון אין דער מלחמה. און ווי פאַר־שטענדלעך עס זאָל נישט זיין, אַז מען מוז פאַרטיידיקן דאָס לאַנד, פאַרגנבעט זיך פאָרט אין דער מאַמעס האַרץ אַ ציטער און אַ פאַרדרוס.

דאָס לעבן און די פּראָבלעמען פון קיבוץ שפּיגלען זיך אָפּ אין קורצע לידער וועגן רעגן — וואָס רעגנט נישט... וועגן באַרג גלבוע; וועגן די הינדעלעך אין אינקובאַטאָר... די דאָמינירנדיקע טעמע איז: אַרבעט.

פאַרן גלויבן, אַז ער זאָל דערגרייכן אַ פּערפעקטע שייכות צו גאָט; אַז ער זאָל נעגירן זיין אייגענע עקזיסטענץ, ער זאָל תמיד מקריב זיין די איצטיקע וועלט פאַר דער צוקונפטיקער; אַז די דאָזיקע וועלט איז הבל־הבלים. לויט די חסידים איז די ליבשאַפט צו גאָט און גאָטס ליבשאַפט צום מענטשן דער מקור פון אונדזער כוח ליב צו האָבן די מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט לויט דער תנכישער און מענטשלעכער עטיק. דער מענטש וועלכער האָב ליב גאָט האָט אויך ליב דעם — וועמען גאָט האָט ליב. דאָס אומקערן זיך פון דעם יידישן פאָלק קיין ישראל; די חלוצים וועלכע זענען די פּיאָנערן פון אונדזער פאָלק איז דער רעאַלער אויסדרוק פון טויזנטער יאָרן.

עלי וויזעל באַשרייבט גענוי די הילף וועלכע חסידים האָבן געבראַכט דעם יידישן פאָלק אין צייט פון טרויער. אין דעם מאָמענט פון אומקום פון יידישן פאָלק איז עס געווען אַ שטאַרקע מאָראַלישע הילף צולייגן דעם אַקצענט אויף פריינטשאַפט און ליבע צו די מיטמענטשן. דער ייד האָט אַנטדעקט דעם פאַרלאַנג צו זינגען און האָבן פרייד אין אַ צייט ווען דער הימל איז געוואָרן פינצטער מיט כמאַרעס. דער ייד האָט איינגעהאַלטן דעם צוטרוי, גלויבן אַפילו דעמאָלט ווען צו באַקומען הילף איז געוואָרן שווערער און ווינציקער. די חסידים האָבן קיינמאָל נישט אָפּגעטראָטן פון די רעליגיעזע טראַדיציעס און קיינמאָל איז זיי נישט איינגעפאַלן צו לייקענען אין דעם נאַציאָנאַלן פּרינציפּ פון יהדות. זייער ציל איז שטענדיק געווען א פּאָזיטיווער און קיינמאָל נישט קיין נעגאַטיווער.

חסידות איז געווען זייער ווייט פון וועלן איינפירן רעפאָרמען וואָס רירן אָן די וואָרצלען פון דער רעליגיע. נישט די אמונה וויל זי רעפאָרמירן נאָר דעם גייסט פון דעם מאמין. זייער ציל איז געווען די באַהעפטונג מיט דביקות מיט גאָט און גיין אין זיינע וועגן. דער קוואַל פון גלויבן איז פאַרבאָרגן אין די טיפענישן פון מענטשנס נשמה. משיג צו זיין דעם מהות פון לעבן און זיך צונויפגיסן מיט דער גאָטהייט אין געדאַנק און געפיל. חסידות גלויבט אַז אין אונדזער וועלט האָט יעדע זאַך ניצוץ פון גאָט אין זיך. דער ניצוץ ווערט פריי ווען מען דינט גאָט מיט פרייד און איבערגעגעבנהייט. גאָט איז נישט נאָר א קאָנצעפּציע. ער איז א רעאַלע, ממשותדיקע ווירקלעכקייט.

בובערס טעאָריע וועגן מענטשן האָט געמאַכט אַן אויסערגעוויינלעכן איינדרוק אויף זיינע פאַרערערס. אָבער דער וויכטיקסטער באַגריף וועלכן בובער האָט איינגעפירט אין פילאָסאָפיע און וועלכער האָט זיך אָנגענומען ביי קריסטן און בודיסטן געפינט זיך אין בוך: „איך און דו". מאַרטין בובער ווענדט זיך צו דעם מאָדערנעם מענטש. דער מענטש איז איזאָלירט און פרעמד זיך אַליין, אַזוי ווי ער איז פרעמד פאַר א צווייטן מענטש. אַ ליבשאַפט צום מענטשן קאָן נאָר אָננעמען רעאַלע פאָרמען ווען זיין ליבע קומט דורך גאָט. לויט בובערן קומט אויס אַז אויך די ליבע צו גאָט קומט דורך דער ליבע צום מענטשן. דער פּרינציפּ פון דיאַלאָג מוז זיין דער פּרינציפּ פאַרן מענטש, און פאַר זיין שייכות צו גאָט. בובער האָט נישט קיין צוגעגרייטן ענטפער פאר די דאָזיקע פּראָבלעמען וועלכע ס'איז שווער איבערצוקומען פאַרן מענטש. אין וואָרט, אין דער שפּראַך זעט בובער דעם כוח אויסצודריקן די רעאַליטעט, דאָס לעבן, דאָס שייכות צו גאָט און מענטש.

דעם דיאַלאָג באַצייכנט בובער: „באַגעגענען". ביים באַגעגענען מיינט בובער אַ ממשותדיקע קרובהשאַפט, רעאַליזאַציע. מיר האָבן צוויי ווערטער און זיי זענען „איך און דו" און „איך און דאָס". די ערשטע ווערטער „איך און דו" ווייזט א קרובהשאַפט פון א פּערזאָן צו גאָט ווייל „איך און דאָס" ווייזט אָן א פאָרם פון קאָנטראָל. מיך איז אין ביידע פאַלן דאָס זעלבע ווי ביידע ווערטער: איך און דו. „איך און דאָס" זענען פאַרשיידן און האָבן אַנדערע מיינונגען. צו דינען גאָט מיינט אויך דינען דעם מענטש. קירקעגאַרד האָט איבערגעריסן זיינע תנאים מיט רעגינאַ אָלסען אויפן סמך פון זיין גלויבן אַז פאַרבינדונג צו אַ זאַך מיט אַן ענד מאַכט שוואַכער די צוגעבונדנקייט צו גאָט וועלכער איז אייביק אין אין־סוף, צו דעם אַבסאָלוט.

מאַרטין בובער האַלט אַז קירקעגאַרדס וועלט אַנשויאונג איז פאַלש. לויט בובערן קומט אויס, אַז צו דערנענטערן זיך צו זאַכן וועלכע האָבן א סוף שטערט נישט דאָס דערנענטערן זיך צו גאָט אַליין. דער וועג צו גאָט פירט דורך דעם וועג צום מענטש און דער וועג צום מענטש פירט דורך דעם וועג צו גאָט.

מ. אייזענבוד

דיכטער און דיכטונג

פּאָעזיע איז נאָך אַלץ דער אינטימסטער, יחידישער אויסדרוק פון נשמה־צאַפּלעניש, אינערלעכן וויכוח מיט זיך און מיט דער וועלט.

דער פּאָעט שטעלט דאָס ליד, זיין געזאַנג ווי אַ מחיצה צווישן אים און דער דרויסנדיקער פּראָזאַאישער און מאַטעריאַליסטישער וועלט, וואָס איר מאָראַל איז געבויט אויפן פּרינציפּ:

„האָסטו — ביסטו!"

פון אַלע עקן וועלט ברענגען די פּאָעטן זייער אינדיווידועלן אויסדרוק אין דער פאָרעם פון ביכער, וווּ צווישן די זייטלעך פלאַטערט זייער נשמה־אויסגוס, און וווּ זיי אַנטבלויזן זייערע געפילן פאַרן לייענער — אויב נאָר זיי געפינען דעם פילבאַרן לייענער, ביי וועלכן פּאָעזיע געפינט אַן אָפּקלאַנג, און אַן אָפּרוף מיט זיינע אייגענע געדאַנקען, געפילן און שטימונגען, וועלכע ער — דער לייענער — איז צו שעמעוודיק, אָדער נישט דרייסט צו אַנטפּלעקן פאַר אַנדערע.

דורך ביכער דערקענען מיר מענטשן — אָבער דאָס רוב — דעם מחבר גופא, מחמת יעדער שרייבער, שרייבט אַרויס פון זיך דאָס, וואָס איז אים נאָענט.

דער פּראָזאַיקער נוצט אָן אַ שיעור ווערטער, זיי זאָלן

י. מ. לעווין

צוויי לידער

א)

וואהין?
וואהין, בן אדם?
וואס נאָך ווילסטו דערגרייכן?
אויף דיינע דינע חכמה פעדעם
צום ערשטן שטערן ביסטו דערקראָכן
און יובלסט
מיט גליק פאַרכלינעט:
איך בין דערגאַנגען!!!

אַ ווערעמל אין דיר נאָגט און נאָגט —
וואס איז גאָט?!...

האָסט נישט דערזען
אויף דיינע שווינדלדיקע געדראַנגען
דאָס אויג
וואס וואַכט
און לאַכט ווי דו
ווען זעסט אַ ווערעמל אין געקלעטער
פוישט דעם גוידער:
איך בין אַ ברודער לייבלעכער
צו די געטער!...
זע — איך האָב דערגרייכט
צום סאַמע שפּיץ פון מאָך־בלאָז!

געווען איז דער באַרג
אַ קינדער־בענקעלע
פון דער ערד —
אַ שפּאַן.

ב)

איך שטיי אויף דער וואַך, אַ וועכטער, אַ מידער,
אַ היטער פון אוצר פון שטאַמיקע נויטן;
ווינטן רייסן ס'שטילע געוויטער —
אויף וואָס וועט די רו ווערן פאַרביטן?...

איך שטיי אויף דער וואַך אין לייד אַ געניטער!
איז עס דער רוף פון עבר וואָס וועקט מיך
צו היטן ס'פלעמל וואָס צאַנקט אין געוויטער,
צי איז עס דער רוף פון דער טיף פונעם איד?!

איך ווייס, כ'דאַרף היטן ס'צאַנקנדיקע ליכט,
די נשמה פון פלאָם פון הימל געשענקטן —
ס'צעהעלט די קנייטשן פון מידן געזיכט —
און כ'רייניק דאָס ליכט פון קנויטן פאַרברענטע.

אַלצאיינס — צי ס'איז דער נעכטן וואָס וועקט
צו היטן די ריינקייט פון גלויבן בתמימות;
אויב אַזאַ איז דער גורל, וועל איך היטן אָן שרעק,
ביז מיין פאַרגיין — ס'פלעמל פון פגימות.

מגר. בן־ציון פעלדשוה

די פילאָסאָפיע פון מאַרטין בובער

קיין שום אַנדערע פילאָסאָפיע האָט נישט דערגרייכט אַזאַ הויכקייט און איז נישט הערגאַנגען צו אַזאַ ווייטקייט ווי די פילאָסאָפיע פון מאַרטין בובער.

אין 1938 בין איך געווען אַ תלמיד אין מכון למעדי היהדות אין וואַרשע. דעמאָלט איז בובער געקומען פון דייטשלאַנד און איז געפאָרן קיין ארץ־ישראל, ער האָט דאָן געהאַלטן א רעדע אין אינסטיטוט. ער איז געווען פול מיט זאָרגן; ער האָט שוין דעמאָלט געהאַט אַ פאָרגעפיל וואָס עס קומט אויף דער וועלט. ער האָט אויפגעקלערט דער וועלט און די צוהערערס אין אינסטיטוט אין וואָס עס באַשטייט די געפאַר. מען האָט געזען בפירוש אַז דאָס ליכט פון דער וועלט גייט אויס, און אַז עס ווערט מיט יעדן טאָג פינצטערער, און אַז די טרויעריקע נאַכט קומט נענטער צום יידישן פאָלק.

די שפּעטערע יאָרן האָבן דאָס אָן שום ספק באַשטעטיקט.

מאַרטין בובער האָט זיך אָפּגעגעבן מיט פאָרשן חסידות. ער האָט איבערגעזעצט אויף דייטש ר' נחמן בראַצלאַווערס מעשיות און אויך די געדאַנקען פון בעל־שם־טוב.

די חסידים זענען נישט געווען די ערשטע וועלכע האָבן אָנגעהויבן זייער טעטיקייט מיט אָפּגעבן זיך דער מיסטיש רעליגיעזער וועלט אויפפאַסונג.

דער ערשטער וועלכער האָט זיך אָפּגעגעבן דעם לימוד פון תלמוד און קבלה איז געווען שבתי־צבי. ער פלעגט זיך באָדן אין ים און איז געשטאַנען אין דער שפּיץ פון אַ גרופּע יוגנט וועלכע ער האָט באַצויבערט מיט זיינע שוואַרצע, פאַרטראַכטע אויגן און שיינע מעשיות. שבתי־צבי האָט אָנגעהויבן רעדן וועגן חלומות און זיין גרויסער מיסיע, אויסצולייזן דאָס יידישע פאָלק. שבתי־צבי איז געוואָרן אַלץ זיכערער אין זיך, און געהאַלטן אַז ער איז דער יידישער משיח. שבתי־צבי האָט זיך אַרויסגעוויזן ווי א נביא־שקר. די פראַגע איז: פאַרוואָס האָט מען אים געגלויבט? דער שמש פון דער אשכנזישער קהילה אין אַמסטערדאַם, האָט געשריבן וועגן דעם: „אין וואָס האָט מען דאָס געקענט דערשפּירן, אַז זיין נביאות איז געווען שקר?”

די באַוועגונג וועלכער דער בעל־שם־טוב האָט געשאַפן איז א מיסטיש־רעליגיעזע. זי איז אַנטשטאַנען און האָט זיך אַנטוויקלט אין מזרח אייראָפּע, אין 18־טן י"ה. פאַר דעם בעל־שם־טובס חסידים איז דאָס וויכטיקסטע צו פירן אַזאַ לעבן אַז זיי זאָלן קאָנען דינען גאָט מיטן גאַנצן האַרצן; אַז זיי זאָלן אַזוי טראַנספאָרמירן זייער דענקען און רעאַליטעט אַז דאָס לעבן זאָל זיין געווידמעט צום דינען גאָט.

אַנדערע רעליגיעס האָבן געווינלעך געזען דעם ציל

הערשל באַכראַך

יידיש טעאַטער אין מעלבורן לעבט!

אין מאַי 1984 נומער "קולטור און לעבן", אָרגאַן פון אַרבעטער־רינג אין אַמעריקע, שרייבט דער רעדאַקטאָר יוסף מלאָטעק אין שייכות מיט דעם 70־יאָריקן יובליי פון דער „יידישער פאָלקס־בינע". די טעאַטער גרופּע איז לויט י. מלאָטעק די איינציקע ערנסטע יידישע טעאַטער־גרופּע וועלכע איז געבליבן לעבן און איז נאָך איצט טעטיק אין אַמעריקע.

ווילן מיר צו אָט דער קינסטלערישער טעאַטער גרופּע צוגעבן אונדזער מעלבורנער דוד הערמאַן טעאַטער, וועלכער האָט טראָץ אַלע שוועריקייטן און ענדערנדיקע אומשטענדן, איינגעהאַלטן אין מעלבורן אַ געזונטן קערן פון אַ יידישער טעאַטער גרופּע, וועלכע שטעלט יעדן יאָר אַ יידישע פּיעסע. עס ווערט אויף דעם אופן אויפגעהאַלטן דער ניצוץ פון יידישן טעאַטער און זי ברענגט פאַרן יידישן עולם גוטע פאָרשטעלונגען פאַר וועלכע עס איז נאָך פאַראַן אַ ווייליקער יידישער עולם וואָס קומט גערן אין די היימיש־יידישע ווענט פון דער „קדימה", כדי צו פאַרברענגען אַ קינסטלערישן אָוונט און הנאה האָבן פון יידישן געלעכטער און שפּרודלדיקן יידישן הומאָר.

שוין דעם דריטן יאָר קומט אַהער פון ישראל די באַקאַנטע און גוטע אַקטריסע ראָזאַ טורקאָוו און רעזשיסירט אין מיט דער דוד הערמאַן גרופּע אַ יידישע קאָמעדיע. דאָס מאָל הייסט די קאָמעדיע „דער חשובער גאַסט" פון ז. קאַלמאַנאָוויטש (מיר ווייסן נישט וועלכער קאַלמאַנאָוויטש דאָס איז, וואַרשיינלעך נישט דער ז. קאַלמאַנאָוויטש פון ווילנער ייוו"א). די פּיעסע איז שוין פיל מאָל באַאַרבעט געוואָרן דורך פאַרשידענע רעזשיסערן. אין איר איצטיקן זשאַנער איז אונדזער הויפּט־העלד א נייער עולה פון סאָוויעט־רוסלאַנד, וועלכער קומט קיין ישראל צו זיינע דריי קינדער, שוין לאַנג געקומענע אין לאַנד אַריין. ווי עס דאַרף זיין, רייסן זיך די קינדער איבערן טאַטן, יעדער וויל אַז דער טאַטע זאָל איינשטיין ביי אים.

אָבער די אויסניכטערונג קומט גאַנץ שנעל. דער אַלטער טאַטע ווערט דערעסן, ער „מישט" זיך צו פיל אַריין אינעם לעבן פון די קינדער און ער ווערט אַ לאַסט פאַר זיי. ער גייט פון איין קינד צום אַנדערן, ווי באַשטעטנדיק די אַלטע יידישע פראַזע, אַז איין טאַטע קען אויסהאַלטן צען קינדער, אָבער צען קינדער קענען נישט אויסהאַלטן איין טאַטן...

און אין דער מיט פון די דריי משפחות דרייט זיך אַרום די לעבנס־דערפאַרענע שוויגער פון איינער פון די קינדער, געשפּילט סובטעל און מיט גרויס פאַרשטענדעניש דורך דער רעזשיסערין גופא ראָזאַ טורקאָוו, וואָס זעט פאַר די קומענדיקע קאָנפליקטן צווישן די יונגערע קינדער און דעם אַלטן טאַטע.

יעדע קאָמעדיע, וועלכע דאַרף האָבן א מוסר־השכל, דאַרף אויך אין דער זעלבער צייט פאַרמאָגן אַ היפּשע דאָזע הומאָר, אַז נישט וועט זי נישט אויסנעמען ביים עולם, וואָס דאָס איז דאָך דער איינגנטלעכער ציל פון יעדן רעזשיסער. די סיטואַציעס — פון איבערגיין „פון איין קינד צום אַנדערן" — פאַרמאָגן א שפּאָר ביסל קאָמישע סצענעס, וועלכע רופן אַרויס אַ הייטערן געלעכטער ביים עולם. אַ סימן דער ציל פון עם רעזשיסער איז דערגרייכט געוואָרן (דאָס זידלען זיך פון די צוויי ברידער וואָלט איך אַרויסגעוואָרפן...).

ס'איז צו זען אַז ראָזאַ טורקאָוו האָט אַריינגעלייגט אַ סך אַרבעט כדי אַרויסצוקריגן פון אירע מיטשפּילער דעם מאַקסימום מאָס פון צוזאַמענשפּיל און האַרמאָניע. עס דאַרף אָבער אונטערגעשטראָכן ווערן דאָס שפּילן פון צוויי מענטשן, וועלכע זענען מיט זייערע קרעאַציעס אַרויס פון די ראַמען פון אַמאַטאָרן און דאַרפן פאַררעכנט ווערן אַלס דערפאַרענע אַרטיסטן, וועלכע האָבן געשאַפן אמתדיקע געשטאַלטן, וועלכע רופן אַרויס באַוווּנדערונג ביים עולם. דאָס איז יאַשאַ שער אין דער ראָל פון דעם אַלטן טאַטן. עס איז אַ גרויסע ראָלע און ער שפּילט זי אויס מיט גרויס קראַפט און איבערצייגונג.

עפּעס ענלעכס קען געזאָגט ווערן וועגן מענדל שמערלינג, דער מאַן פון דעם אַלטנס טאָכטער און האַרעפּאַשנער מושבניק, וועלכער רייסט זיך אויך צו האָבן ביי זיך דעם טאַטע און אויך ער לעבט איבער די אומפאַרמיידלעכע אַנטוישונג מיט דעם אַלטן טאַטן. וואָס מאַכט אָבער אויסגעצייכנט אָט די ראָל איז דער שטאַמלענדיקער מושבניק מאָטל וועלכע מענדל שמערלינג שפּילט אויס אויסגעצייכנט; ער שאַרזשירט אפשר א ביסל, אָבער עס האָט דאָך אויסגענומען גאָר שטאַרק ביים עולם. עס איז אָן ספק די בעסטע ראָל וואָס מענדל שמערלינג האָט אין דער פּיעסע אויסגעפירט אין זיין שוין לאַנגער קאַריערע אַלס מיטגליד פון דעם דוד הערמאַן טעאַטער אין מעלבורן.

ווי געזאָגט, איז דער גאַנצער אַנסאַמבל גוט צוזאַמענגעשפּילט און יעדער פון די שפּילער — בערל לוסטיג, רבקה ראָטשטיין, יצחק פּרעסער, מירא פּפאו, אידאַ לוסטיג, טאַמאַראַ ראָזענבלום, לייבל מראָצקי און אברהם וויגושין — האָט ביגעטראָגן צו דער הײַ־יאָריקער טעאַטראַלער אָנשטרענגונג פון דער „קדימה" טעאַטער גרופּע א"נ דוד הערמאַן. די רעזשיסערין ראָזאַ טורקאָוו פאַרדינט א יישר־כוח פאַר אירע באַמיאונגען אויפן היגן קולטור־באָדן לטובת דעם יידישן וואָרט.

דער כמעט־מיטגליד פון טעאַטער־קרייז אהרון גורוויטש איז שוין אַ שטענדיקער באַשטאַנד־טייל פון די טעאַטער־פאָרשטעלונגען און האָט אויך דאָס מאָל בייגעשטייערט זיין גוטן חלק פון פּראָפעסיאָנאַליזם און גוטן געשמאַק צו די דעקאָראַציעס; און הינטער די קוליסן האָט ענערגיש אָנגעפירט דער „נייער עולה פון רוסלאַנד", לעוו קאָלטיניוק, וועלכער ווייסט ווי אַזוי צו אָרגאַניזירן אַן אימפּראָוויזע. ער איז גוט און שנעל אַריינגעוואָקסן אין אונדזער קולטור־סביבה.

טראנספאלירן די שוין באקאנטע וויסנשאפטלעכע דאטן פון די דורכן מענטש דערלאנגטע גרייסן אויף יענע זאכן וועלכע זענען אזוי אומענדלעך־קליין אדער אזוי אומענדלעך־ווייט, ווי אטאמען און ווייטע שטערן, וועלכע דער מענטש קען מיט זיינע חושים און הילפס־אפאראטן דירעקט נאך נישט דערלאנגען.

כדי צו דערקענען אלץ, מוז דער מענטש באנוצן א לאגישן געזעץ און מאכן א היקש און א גזרה שוה פון מענטשלעך־נאענט און גרויס, ביז גאר ווייט און גאר גרויס, אויף ארויף און ביז גאר קליין און אולטרא־מיקראסקאפיש — אויף אראפ. ווייל די באציאונגען און די געזעצן צווישן זאכן זענען בלויז אפהענגיק פון זייער קעגנזייטיקער פראפארציע. אבער זענען נישט אפהענגיק פון זייער רעאלער גרייס. טויזנט ליטער וואסער און איין קילא זאלץ פירן זיך אויף צוזאמען ווי איין ליטער וואסער און איין גראם זאלץ. דאס איז א פילאסאפישער אויפטו. דער אויפטו איז נייטיק צו מאכן די מענטשלעך־באשרענקטע דערקענטעניש קאסמיש, פון איין זייט; און די מענטשלעך־איבערפלעכלעכע דערקענטעניש — גרינטלעך — פון דער צווייטער זייט. און דער פילאסאפישער אויפטו איז אויך אן עלעמענט פון איינשטיינס רייכער מעטאדיק, וועלכע באריייכערט אפט די קורצזיכטיקע נאטור־וויסנשאפטן מיט ווייט־זיכיקע פילאסאפישע באטראכטונגען. אט דאס איז דער געבענטשטער שידוך צווישן פילאסאפיע און וויסנשאפט, וועלכן איינשטיין האט געשדכנט און צוזאמענגעשטעלט. איינשטיינס פארשן, איינפאלן און געדאנקען האבן געשאפן דעם וויסנשאפטלעך־פילאסאפישן קאנטינואום.

אזא סינטעטישער, אימאגיטאטיווער און טיפזיניקער גאון, צום דינסט פון דער וויסנשאפט פון 20־טן יארהונדערט, איז געווען איינשטיין. ווען מיר זאלן קאמבינירן די גאונות פון פיטאגאראס און ניוטאן מיט די עמפירישע דאטן און וויסנשאפטלעכע דעראבערונגען פון דעם 20־טן יארהונדערט — וואלטן מיר פון דעם באקומען אן איינשטיין...

דער פילאסאפישער חלק פון איינשטיינס ווערק איז דער שווערערער, ווייל בלויז דאס שווערע איז פילאסאפיש. מיר דעפינירן די פילאסאפיע ווי העכסטע אינטעלעקטועלע דיסציפלין וואס פארנעמט זיך מיט לעזן די שווערסטע אויפגאבן. דערזען עווידענטע דאטן און זיי אפשאצן — איז האבן שכל הישר. זוכן זיי ווען זיי זענען נישט עווידענט, און זיי געפינען, ווייל זיי זענען דא — איז מאכן וויסנשאפט. זוכן דעם אמת ווען עס פעלן די דאטן — איז א פילאסאפישע אויפגאבע. און דאס איז שווער. געפינען די ברילן — איז האבן שכל הישר. געפינען א כעמישע פארמולע — איז מאכן וויסנשאפט. באווייזן אז מיר האבן א נשמה, זי דעפינירן און אויפקלערן אירע פונקציעס — איז א פילאסאפישע אויפגאבע.

ווען עס פעלן דאטן, עקספערימענטירט דער וויסנשאפטלער כדי זיי צו געפינען. ווען דאס איז נישט מעגלעך, ווייל עס האנדלט זיך וועגן א טעאלאגישן, גייסטיקן, קאסמישן אדער אולטרא־מיקראסקאפישן ענין — איז דער וויסנשאפטלער אפהענטיק. דעמאלט קומט צו גיין דער פילאסאף און באנוצט דאטן פון אנדערע און ווייטערע געביטן, מיט די שכלדיקע רעסורסן פון דער אינטעלעקטועלער ספעקולאציע, וועלכע דערלויבט אים צו טראנספארטירן יענע ווייטע דאטן און זיי איבערפלאנצן אויף דעם דאזיקן נאענטן ענין, און אזוי ארום באקומט ער די אויפקלערונג גלייך ווי ער וואלט געווען געהאט אייגענע דירעקטע דאטן. דער וויסנשאפטלער מוז האבן אייגענע דאטן. דער פילאסאף — מוז נישט. ער ברענגט זיי פון הער ווייטנס. דער פילאסאף פאלט נאר דעמאלט דורך, ווען אזוינע דאטן זענען איבערהויפט נישטא. אויב זיי זענען נאר ערגעץ־ווו דא טראנספארטירט ער זיי פון יעדן פלאץ צו יעדן פלאץ. דער פילאסאף האט אויך גרענעצן; אבער זיינע גרענעצן זענען די אומענדלעכע גרענעצן פון דער וועלט. דאס איז די ראלע פונעם פילאסאף אין דער וויסנשאפט און מיט דער וויסנשאפט. דער פילאסאף אן דער וויסנשאפט, איז זיך בלויז משער. דער פילאסאף מיט וויסנשאפט — פארשטייט, באווייזט און קלערט אויף.

דעם פילאסאפס פארדינסטן געפינען זיך תמיד שוין אין דעם פרווו אין דער אנשטרענגונג, אין דער זוכעניש. אמאל — אויך אין די רעזולטאטן. אזוי ווי די פילאסאפישע אויפגאבן זענען בלויז די וועלכע עס איז שווער צו מאכן, זיינען זיי, דעריבער, אויך שווער נאכצופאלגן און שווער צו באווייזן. כדי זיי נאכצופאלגן, דערקענען, פארשטיין און באווייזן, מוז מען אליין אויך זיין א פילאסאף. אונדז זענען גענוג די אויגן כדי צו דערזען וואס דער וויסנשאפטלער האט ארבעטזאם און פלייסיק בייגעטראגן. כדי צו דערזען וואס דער פילאסאף האט בייגעטראגן, דינען אונדז נישט די אויגן, גענוגט אונדז נישט יעדער קאפ. דערצו דארף מען האבן זיין קאפ, כדי צו קענען דאס דערזען אזוי ווי ער... און עס איז שווערלעך צו טראכטן מיט יענעמס קאפ...

דערפון שטאמט די לעגענדע, אז בלויז געציילטע יחידי־סגולה פארשטייען איינשטיינען פולשטענדיק. כדי אים צו פארשטיין אינגאנצן, וואלט מען באדארפט אים נאכפאלגן איבער אלע פיליגראנען, וועגן און אומוועגן פון זיין געדאנקענגאנג, ביז מען זאל אנקומען צוזאמען מיט אים צו זיינע פארמולעס.

די „קדימה" - ביבליאטעק פארמאגט
די נייעסטע יידישע ביכער
און די
נייעסטע ענגלישע ביכער
וועגן יידישע פראבלעמען

אין לייען-זאל — צייטונגען
און זשורנאלן פון דער גאנצער וועלט

פון פאַרשידענער לענג און פרעקווענץ. ד. ה. מאַטעריע וואָס באַוועגט זיך וואַלן־פאָרמיק. די רייכע גאַמע פון די גריטוועגדיק מענטשלעכע רעאַקציעס, ד. ה., מעשים רצונים, פאָדערט אַ פּאַראַלעל־רייכע גאַמע פון פאַרשיידענע באַוווסטע געפילן, וואָס צעשטערט דעם אָביעקטיוו־עסענציעלן מאַניזם פון דער וועלט. די פינף פאַרשידענע חושים און די קוואַנטיטאַטיווע אונטערשידן (פון מער אָדער ווייניקער) צווישן די איינדרוקן וואָס זיי רעגיסטרירן, שאַפן ביים מענטש דאָס בילד פון א וועלט וואָס איז פול מיט מיליאָנען פאַרשידענע וועזנס און פאַרשידנאַרטיקע ענערגעטישע פאַסירונגען.

ווען דער מענטש וואָלט געווען איין אַטאָם און וואָלט געהאַט אַן אַטאָמישע פערצעפּציע, וואָלטן פאַר אים נישט עקזיסטירט קיין קאָלירן, קיין טעמים, קיין ריחות, קיין ליכט, קיין קולות; און, פאָלגלעך, קיין זאַכן, קיין געשעענישן, קיין זאָאָלאָגיע, קיין פיזיק, קיין כעמיע, קיין מעדיצין. עס וואָלטן פאַר אים בלויז עקזיסטירט אַנולירנדיקע אַטאָמען. אָבער, אַזוי ווי דער מענטש איז ווי ער איז, מוז זיין געפילס־וועלט און זיין פאָרשטעלונגס־וועלט זיין אַ מענטשלעכע, כדי זיך צו קענען קאָנסערווירן אינעם לעבן דורך זיינע מעשים.

דער שכל פון דעם אויבער־וויסנשאַפטלער־טעאָריקער זוכט כללים פאַר טויזנטער זאַכן און אַ סופּער־כלל פאַר אַלע כללים, כדי צו קענען פאַרשטיין, פאָרויסזען, שאַפן אָדער אויסמידן אַלץ, אַזוי ווי ער וואָלט געזוכט אַ מייסטער־שליסל צום עפענען טויזנטער פאַרמאַכטע שלעסער . . . אַזאַ שכל איגנאָרירט טאַקע בכיוון די דערמאָנטע כלומרשטע מענטשלעכעווירקלעכקייט און ער גייט צוריק צו איר אָביעקטיוון, נישט־מענטשלעכן מהות, וועלכער איז איר מאַטעריע־און־באַוועגונג־רעאַליטעט, וועלכע די וועלט איז אַן־און־פאַר־זיך (אָן דעם מענטש). דעמאָלט פאָרשט ער בלויז אין דער סטרוקטור פון דער מאַטעריע, כדי פעסטצושטעלן די געזעצן פון אירע באַוועגונגען, וועלכע זענען די פונדאַמענטאַלע עסענץ פון יעדער זאַך, וועמעס דערקענטעניש גיט דעם מענטש אַ קאָנטראָל.

אַזעלכע אויבער־וויסנשאַפטלערס זענען געווען דעמאָקריטוס, טהאַלעס, יוקליד, אַריסטאָטעלעס — אָן דאַטן, ווייל דעמאָלט האָבן נאָך נישט עקזיסטירט קיין וויסנשאַפטן, וועלכע זענען די איינציקע וואָס ליפערן זיכערע דאַטן וועגן אַלעמען. אַזעלכע זענען אויך געווען קאָפּערניק, דעקאַרט, לייבניץ, קעפּלער, גאַלילײ, ניוטאָן — מיט ווייניק דאַטן, ווייל די וויסנשאַפטן פון זייער צייט זענען נאָך געלעגן אין די וויקעלעך און האָבן בלויז „געשעפּטשעט” ווייניק דאַטן. אַזעלכע זענען געווען פאַראַדיי, ערסטעד, פּלאַנק, רוטהערפאָרד, פערמי, באָהר, דע־בראָגלי — מיט מער עמפּירישע דאַטן אַלס אַ באַזע. אַזעלכער איז אויך געווען איינשטיין. זיינע אידייען און פאָרמולעס גיבן אונדז א מאַטעמאַטישע באַשרייבונג פונעם אוניווערס. זיין באַשרייבונג איז גענויער ווי די פון גאַליליי און ניוטאָן, וועמעס גלייכליניקע, יוקלידישע אַבסאָלוטע (אָדער קלאַסישע) מעכאַניק האָט גענומען ווערן וואָס אַמאָל שוואַ־

כער, זינט דעם אָנפאַנג פון 20־טן יאָרהונדערט, צוליב אַ צאָל עמפּירישע באַווייזן וואָס זענען אויפגעשוווּמען אַלס רעזולטאַט פון נייערע וויסנשאַפטלעכע עקספּערימענטן און קאַלקולאַציעס.

איינשטיין האָט באַוויזן, אַז דער אמת פון די באַשטאַנד־טיילן פון יעדן „וואָס” פון יעדן „ווי אַזוי” איז אָפּהענגיק פון זייער צוזאַמענהאַנג מיט דעם רעפערענץ־סיסטעם. אין פשוטע ווערטער, אַז די מאַסע און די באַוועגונג פון יעדער מאַטעריעלער זאַך איז אָפּהענגיק פון די באַוועגונגס־באַדינגונגען פון יענעם גרויסן וועלט־קערפּער פון וועלכער די דאָזיקע זאַך איז אַ חלק. ווי אַ מסקנה קומט אויס, אַז דער מענטשלעכער אָדער ערדיש־לאָקאַלער אמת איז נישט דער איינציקער נאָר א רעלאַטיווער; אַז די מאַסע אינעם רוים און די באַוועגונג אין דער צייט בייטן זיך (אַלע פיר!), ווען עס בייט זיך דער פּלאַנעטאַרער רעפערענץ־סיסטעם פון דעם שטערן פון וועלכן מען זוכט דעם אמת.

איינשטיינס פאָרמולעס דערלויבן אונדז תמיד אויסצורעכענען די דאָזיקע ענדערונגען; זיי באַשטימען גענוי די ציפערן וועלכע מען דאַרף צוגעבן אָדער אַראָפּנעמען פון יענע נומערן וועלכע מיר האָבן באַקומען דורך אונדזער דירעקטער באַאָבאַכטונג דאָ, כדי צו דערגרייכן אַזוי אַרום אַן אַבסאָלוטע נומערישע דערקענטעניש פון יענע בלויז רעלאַטיווע אמתן.

לויט איינשטיינען איז נישט אומבאַשטימט, אומזיכער, אָדער בלויז רעלאַטיוו דער אמת אַליין, בכבודו ובעצמו, נאָר די ערדיש־מענטשלעכע באַטראַכטונגען און אָבסערוואַציעס. נישט דער וועלטס זיין איז רעלאַטיוו, נאָר דער וועלטס זען, איז רעלאַטיוו. דעם אויגס טעות דאַרף די חכמה פאַרריכטן. דאָס וואָס עס פעלט, אָדער איז איבעריק, אין די וויסנשאַפטלעך־עמפּירישע דאַטן, דערגענצט איינשטיינס כישוף־פאָרמולע, די סוביעקטיוו־פעלערהאַפטע ציפּער־דאַטע ווערט דורך איר אָביעקטיוו־קאָרעקט. פאַר דער קאָרעקציע איז דער ציפער כלומרשט אמת — אָדער רעלאַטיוו; נאָך דער קאָרעקציע, ווערט דער אמת — אַבסאָלוט. איינשטיינס רעלאַטיוויטעט־טעאָריע מאַכט נישט אַלע אמתן רעלאַטיוו און שאַקלדיק, נאָר להיפוך: ער פאַרריכט די פעלערן פון רעלאַטיוויטעט, אָדער די פעלערן פון דער מענטשלעכער באַטראַכטונג אויף דעם ערדישן קוק־פונקט. איינשטיין האָט נישט דאָס אַבסאָלוטע געמאַכט פאַר רעלאַטיוו, נאָר, אַזוי אַרום, רעלאַטיוו דערהויבן צו אַבסאָלוט.

די פילאָסאָפיע אַליין האָט נישט געגעבן קיין זיכערן נאָר אַ היפּאָטעטישן וויסן. פילאָסאָפן האָבן זיך בלויז משער געווען. די וויסנשאַפט אַליין איז נישט אַרונטערגעגאַנגען פון דעם אויבערפלאַך פון די חושים צו די אָביעקטיווע שטופן פון דער וועלט־אין־זיך. די באַשרענקטע נאַטור פון דער מענטשלעכער דערפאַרונג און אירע שטאַרקע באַגרענעצונגען דורך צו קליין און צו ווייט (ווען עס האַנדלט זיך וועגן מאַקראָקאָסמאָס און מיקראָקאָסמאָס), מאַכט אומפאַרמידלעך די הילף פון אַ שעפערישן געדאַנקען־איינפאַל וואָס זאָל דערלויבן צו טראַנספּאָרטירן און

שלום לאַקער

וויסנשאַפט און פילאָסאָפיע – איין קאָנטינואום

(די לעגענדע איינשטיין און יידישע גאונות)

ווען ד״ר האַררי עמערסאָן פאַסדיק, דער באַקאַנטער באַפּטיסטישער פּאַסטאָר און פּרעדיקער, האָט אין יאָר 1949 געשריבן צו די וויכטיקסטע וויסנשאַפטסלייט פון דער וועלט און זיי געבעטן אָנצוגעבן 14 נעמען פון די באַרימטסטע פּערזענלעכקייטן אין דער וויסנשאַפט פון אַלע צייטן, כדי אויסצוהאַקן זייערע פיגורן אין דער פּראָטעסטאַנטישער ריווערסייד־קירכע אין ניו־יאָרק, ווי אַ מזכרת עולם פון דעם איבערמענטשלעכן אינטעלעקט פון אַלע צייטן, האָבן די מערהייט פון די אונטערזוכטע אויטאָריטעטן (נישט אַלע) אַריינגעשריבן אין זייער ליסטע די נעמען פון: היפּאָקראַט, אַרכימעדעס, יוקליד, גאַלילײ און ניוטאָן. אָבער דער נאָמען פון אַלבערט איינשטיין האָט פיגורירט אויף אַלע ליסטעס. אַלבערט איינשטיין איז דעמאָלט אַלט געווען 70 יאָר. ער איז געווען דער איינציקער לעבעדיקער גאון אויף יענער שיינבאַר־„אָביעקטיווער” ליסטע, און דער צווייטער גרויסער ייד אין יענער „קריסטלעכער” קירכע — די אַממערסטן עלעגאַנטע פון דעם אינדזל מאַנהעטן.

איינשטיינס נאָמען סוגערירט וויסנשאַפט. זיינע געזעצן און פאָרמולעס זענען שוין היינט אַן אינטעגראַלער טייל פון דער מאָדערנער וויסנשאַפט. די וויסנשאַפט קען זיי שוין; אַ סך וויסנשאַפטלערס — נאָך נישט. א סך גראַדואירטע פון די אוניווערסיטעטן טראַכטן, אַז איינשטיין איז געווען א „סוררעאַליסט” אין דער וויסנשאַפט און איז, דעריבער, אומפאַרשטענדלעך אָדער נישט צוגענגלעך פאַר די אַלע וועלכע זענען „רעאַליסטן”, אַזוי ווי זיי.

הגם עס איז אַ באַקאַנטער פאַקט, אַז איינשטיין איז דער פאָטער פון דער אַטאָמישער באָמבע און פון דער גאַנצער מאָדערנער אַטאָמישער וויסנשאַפט; הגם ער האָט געשריבן און אונטערריכטעט אין פּרינסטאָן־אוניווערסיטעט אין משך פון אַ סך יאָרן; הגם ער האָט איבערגעלאָזן אַ סך תלמידים וועלכע פאַרשפּרייטן, פּאָפּולאַריזירן און דערקלערן זיינע טעאָריעס — פונדעסטוועגן, גייט ווײַטער אָן די אוניווערסאַלע לעגענדע, אַז די צאָל פון די וועלכע פאַרשטייען איינשטיינען דערגייט נישט ביז צו פינף.

פאַרוואָס?

אויב זיין לערע איז וויסנשאַפט — פאַרוואָס זאָל זי זיין אַזוי שווער? וויסנשאַפט איז אָפט זייער שווער צו מאַכן, אָבער וויסנשאַפט איז קיינמאָל נישט שווער צו וויסן. איז די פילאָסאָפיע שווער — פאַרוואָס־זשע האָט זי רעוואָלוציאָנירט אַלע וויסנשאַפטן? וואָרים, ווי באַקאַנט, זענען איינשטיינס אויפטוען דירעקט אָדער אומדירעקט אַריינגעדרונגען אין אַלע נאַטור־וויסנשאַפטן. וועלן מיר קענען אויפקלערן זיינע ווערק אַפילו פאַר נישט־פאַכלייט, ווען פאַר פאַכלייט זענען זיי נאָך אַלץ נישט קלאָר? וועלן מיר אויך קענען ענטפערן אויף יענע פראַגן גענוג קלאָר און צופרידנשטעלנדיק?

מיר וועלן מאַכן אַן ערנסטן און גרינדלעכן פּרווו, קודם כל.

אויפכאַפּן און דערפילן אַלץ, איז דערקענען די וועלט, די וועלט איז די סומע פון אַלע זאַכן און אַלע געשעענישן. געשעענישן זענען ענדערונגען אין — אָדער מיט — די זאַכן. אויב עס ענדערט זיך גאָרנישט, פּאַסירט גאָרנישט. אויפכאַפּן זאַכן איז זיך אָפּגעבן אַ רעכנשאַפט וועגן זייערע אייגנשאַפטן. זאַכן זענען פאַרשידן, ווען זייערע אייגנשאַפטן זענען פאַרשידן. לויט אונדזער פאַרשידענער פילונג פון רויט, הייס און זיס, זענען די דריי אייגנשאַפטן פאַר אונדז וועזנטלעך פאַרשידן. אָבער עס איז א וויסנשאַפטלעכער פאַקט, אַז עסענציעל, דאָס הייסט, פאַר זיך, זענען זיי אַלע גלייך, ווייל אַלע דריי זענען וויבראַציעס. נאָר ווייל יעדע פון זיי רעגט אָן און סטימולירט פאַרשיידענע נערוון־פילאַמענטן פון אונדזערן אַ פאַרשידענעם חוש וועלכער איז אויף דעם עמפינדלעך, דעריבער קענען מיר זיי פילן פאַרשידנאַרטיק, ווייל מיר דאַרפן זיי פילן פאַרשידנאַרטיק, ווייל בלויז אַזוי איז נוצלעך אונדזער „וויסן” וואָס דאַרף אָריענטירן אונדזערע פאַרשידענע ווילנס־אַקטן, ווי נוצלעכע ענטפערס אויף די פראַגן פון אונדזער לעבן.

דער מענטשלעכער אַקט מיט זיס איז דאָך פאַרשידן ווי מיט הייס, ווייל זייער ווערט פאַרן לעבן איז דאָך אַ פאַרשידענער; טאָר דער מענטש זיי נישט פילן גלייכווערטיק.

די וויבראַציעס פון אַלע אייגנשאַפטן איז זייער קינעטישע נאַטור, אָדער באַוועגונגען. די דאָזיקע נאַטור איז אידענטיש אין אַלע. זייער נייטיקע נישט־אידענטישע דערפילונג דורכן מענטש, כדי זיי צו דערקענען, צו אונטערשיידן און נישט פאַרבייטן איינע מיט די אַנדערע, ווערט בלויז מעגלעך דורך דער פאַרשידענער נאַטור פון דעם מענטשנס חושים און געהירן־צעלן, וועלכע, ווי פאַרשידן־נאַטוריקע אויפנאַמס־אַפּאַראַטן. אונדזערע חושים זענען איבערטייטשערס. בלויז אַ דאַנק זיי געלינגט דעם מענטש צו דיווערסיפיצירן די איינקייט פון דער נאַטור. אַ דאַנק זיי ווערט פון דריי טיפן וויבראַציעס — דריי באַזונדערע פילונגען: רויט, הייס און זיס. א דאַנק זיי ווערט פון דער אָביעקטיווער וועלט־רעאַליטעט אַ סוביעקטיווע מענטשלעכע רעאַליטעט.

די סוביעקטיווע, אינערלעך־מענטשלעכע וועלט איז זייער פאַרשידנאַרטיק. די אָביעקטיווע, אויסערלעכע וועלט איז זייער איינפאַך. זי איז בלויז אַ צאָל מאַסעס פון וואַלן־פאַרמיקע קליינע קערפּערס (קאָרפּוסקלען), מיט כוואַליעס

שעוויסעס. אין די צוויי־און־צוואַנציק מיניאַטורנע עסייען פון זיין ספרל באַמיט זיך סאַפּאָזשניקאָוו צו באַשטעטיקן די השערה. אָט איז, צום ביישפּיל, אַן אַריינבליק אין בלויז עטלעכע פון זיינע ביכער.

„דער שטן אין גאָריי" איז געווען באַשעוויסעס תחילותדיק ווערק, און ער האָט זיך באַלד קונה־שם געווען ווי אַ פּרעכטיקער דערציילער. נישט אומזיסט שטעלט זיך סאַפּאָזשניקאָוו אָפּ אויף דעם אין עטלעכע קאַפּיטלען און דרינגט אין אים אַריין גענויער. ס׳איז אין מיטן זיבעצנטן יאָרהונדערט, תיכף נאָך גזירות ת״ח ות״ט. אַ פינצטערע און ביטערע צייט פאַר ייִדן אין פּוילן און אוקראַינע, און גאָריי ווערט איינגעהילט אין שוואַרצע שאָטנס און ווערט אַ שלאַכטפעלד אין דעם קאַמף צווישן גוטס און שלעכטס, צווישן דעם שטרעבן צו דערגרייכן די גאולה דורך כולו זכאי (אין גאַנצן גערעכט) און כולו חייב (אין גאַנצן שולדיק). גאָריי דרייט זיך אַריין מיט גדליהן, דער אַפּאָסטאָל פון כולו חייב, אין אַ טאַנץ פון אויסגעלאַסנקייט און זנות. אָבער „גאָריי האָט געדינט דעם שטן אויס ליבע צו גאָט". דער זומפּ פון טומאה, דאָס שכרות פון כולו חייב, איז די ממשלה — פון שטן, ווי עס ווייס ר׳ בייניש אשכנזי, דער טראַגישער און לויטערער רב, און איז קיינמאָל נישט אַ פאָרבאַדינג פאַר קדושה, פאַר אויסלייזונג. גאָריי פאַרטיקט זיך אָפּ מיט דעם גרויליקן טאַנץ, ניכטערט זיך אויס פון דעם שכרות, און ס׳איז אַ צוריקקער צו דער ייִדישקייט, וואָס איז געווען פאַר גזירות ת״ח ות״ט. דאָס ליכט פון טראַדיציע, פון דעם נר־תמיד, האָט געצאַנקט, אָבער ס׳איז נישט אויסגעלאָשן געוואָרן...

„דער קונצנמאַכער פון לובלין" איז שוין אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט און ס׳איז וועגן אַ יחיד און נישט וועגן אַ געמיינדע. ער יאָגט זיך נאָך פאַרגעניגנס און מיינט אַז די וועלט איז אַ צירק. אין אַ קריטישן מאָמענט ווען די שליטה פון תאווה און זינד איבער אים איז אַזוי מעכטיק אַז ער באַגייט כמעט אַ מאָרד, ציטערט ער אויף מיט פחד פאַר זיך אַליין, פאַרן זומפּ אין זיין נשמה, און עס וואַכט אין אים אויף אַ זיס־ביטערער באַגער צו צערייסן די קייטן פון זינד. ער פאַרמויערט זיך אין אַ קליינעם טורעם מיט אַ פענצטערל, אָבער אָן אַ טיר, אָפּצוזונדערן זיך פון דעם יצר־הרע, פון די תאוות וואָס לאָקן אים. דאָס איז זיין נצחון איבערן יצר־הרע, דאָס איז זיין תשובה, דאָס איז זיין צוריקקער.

דער דיכטער און קריטיקער א. טאַבאַטשניק האָט געשריבן: ...„באַשעוויס, וועמעס דערציילונגען לייענען זיך אָפט ווי די פיינסטע פּאָעזיע"... ווי עס זאָל נישט זיין, איז עס אַוודאי חל אויף דעם ראָמאַן, וואָס איז אפשר זיין מייסטערווערק, „דער קנעכט". ס׳איז פּאָעזיע אין פּראָזע, מיט אַ בילדערישקייט פון דער נאַטור און מעלאָדישקייט פון לשון וואָס באַצויבערן. סאיז טיף אין מחשבה, דראַמאַטיש אין סיפור־המעשה, און די ליכטיקע און ליידנדיקע און געבענטשטע געשטאַלטן יעקב און וואַנדאַ־שרה וועלן פאַרבלייבן אויף תמיד אין דער ייִדישער ליטעראַטור און די אַטמאָספער פון דעם זיבעצנטן יאָרהונדערט, מיטן שרעק און שוידער פון גזירות ת״ח ות״ט און די בהלות נאָכדעם, ווערט אַרומרינגלען וועלכע ס׳איז היסטאָרישע כראָניק. יעקב וועלכער איז פאַרקויפט געוואָרן ווי אַ קנעכט אין ווייטן פּוילן, צווישן די פּרימיטיווסטע פּויערן, און איז אויסגעקויפט געוואָרן פּסח (ווי סימבאָליש) און גנבעט זיך אַריין צוריק שבועות (ווידער, ווי סימבאָליש) אויף מיטצונעמען וואַנדאַ, וואָס איר נאָמען ווערט איצט זיין שרה, פאַרפּלאָנטערט זיך נאָך איר טויט אין דעם נעץ פון שבתי צביס משיחיזם. ער וואַנדערט קיין ארץ ישראל, אינעם לאַנד פון ייִדישער אייביקייט, און דאָרטן באַפרייט ער זיך פון דעם פאַלשן משיחיזם, און איז גרייט אויף זיין צוריקקער: פיזיש — קיין פּוילן, גייסטיק — צו דער ייִדישקייט וואָס איז געווען פאַר די גזירות און פאַר שבתי צבי.

ס׳איז מיר אַ חידוש וואָס „דער קנעכט" זעט זיך נישט אָן פּראָמינענט אין סאַפּאָזשניקאָווס ספרל, איז איבערגעהיפּערט אין זיין אַנאַליטישן אַריינבליק, ווי אויך „דער הויף", אַ צוויי־בענדיקער ראָמאַן, וואָס די ערשטע העלפט איז אַ ווערק פון עפּישן פאַרנעם, אויף אַ ברייטער קאַנווע. „דער הויף" שפּיגלט אָפּ דעם פאַנאַנדערפאַל און צעברעקלונג — דורך דער אינפילטראַציע פון דער מערבדיקער ציוויליזאַציע — פון אַן איינצלנער און איינציק אַרטיקער משפּחה סוף ניינצנטן יאָרהונדערט. אויך דאָ איז אַ צוריקקער: דער צוריקקער פון קלמן יעקב וואָס איז געוואָרן דער באַלעבאָס פון פּריצישן הויף, צום שטעטל מיט די פּשוטע און קרעפטיקע ייִדן — אַ צוריקקער פון דער געצנדינערישער וועלט דאָרטן צוריק צום שטעטל, צו רואיקייט פון געמיט און שלווה.

— 3 —

סאַפּאָזשניקאָווס מאָנאָגראַפיע איז אַ „לויב־געזאַנג" פאַרן קינסטלער יצחק באַשעוויס זינגער. ס׳איז אַן אַנאַליטישער און פּאָזיטיווער אַריינבליק. ער לייענט אים אָבער נישט מיט פאַרמאַכטע אויגן. ער איז מודה: „נישט אַלץ וואָס ער שרייבט איז אונדז צום האַרצן... ער שילדערט פאַר אונדז אָבער דעם כאַאָס וואָס הערשט אין דער וועלט, דעם אַנגסט וואָס האָט באַהערשט דעם מאָדערנעם וועלטלעכן ייִד... אַ גרויסער טייל פון זיינע העלדן ווייקן זיך אין דער טומאה און אויב זיי זינקען נישט איבערן קאָפּ אין איר, איז דאָס נאָר אַ דאַנק זייער ייִדישער ירושה. און דאָס איז דער תיקון פאַר דער „קראַנקהייט פון אונדזער יאָרהונדערט" וועלכן דער קינסטלער פון זינד און תשובה זעט אין דער אויפלעבונג פון די ייִדישע מאָראַלישע ווערטן... ער איז אַ מאָראַלישער שרייבער".

סאַפּאָזשניקאָווס ספרל פאַרמאָגט צוויי מעלות: ראשית, ס׳איז נישט בלויז אַן אַנאַליטישער, נאָר אויך אַ סינטעטישער און פּאָזיטיווער אַריינבליק אינעם לעבן און ווערק פון אַ גרויסן קינסטלער; שנית, ס׳איז אַליין אַ צושטייער צו דער ייִדישער ליטעראַטור. אַ מוסטער פון שעפערישער קריטיק וואָס שיינט מיט אירע אייגענע ווערטן.

ד״ר עזריאל נאַקס

יצחק באַשעוויס־זינגער — דער מאָראַליסט

דער ערשטער נאָבעל־לאַורעאַט אין דער יידישער ליטעראַטור, יצחק באַשעוויס זינגער, איז היי־יאָר אַלט געוואָרן 80 יאָר. צו דער געלעגנהייט ברענגען מיר די אַרבעט פון ד״ר ע. נאַקס.

גרשון סאַפּאָזשניקאָוו: יצחק באַשעוויס זינגער — דער קינסטלער פון זינד און תשובה.

— 1 —

פאַראַן אין ענגליש אַ שפע ביכער וועגן יצחק באַשעוויס זינגער, אָבער אין יידיש — אויף וויפל מיר איז באַקאַנט — איז גרשון סאַפּאָזשניקאָווס ספרל די איינציקע לענגערע מאָנאָגראַפיע. עס זענען פאַראַן רעצענזיעס וועגן איינצלנע ביכער, און געוויסע רעצענזיעס לאָזן זיך אַפילו באַצייכענען ווי עסייען, אָבער עס פעלן אַרומנעמיקע אָפּהאַנדלונגען. הגם באַשעוויסעס ווערק ווערן קודם געדרוקט אין „פאָרווערטס“, דערשיינען זיי אָבער ווי ביכער דווקא אין ענגלישער איבערזעצונג און נאָר געציילטע אין יידיש. און דאָס איז אַן אבידה סיי פאַר אונדזער ליטעראַטור און סיי פאַר יידיש ווי אַ שפּראַך. באַשעוויסעס יידיש איז אַליין פאַר זיך אַ טייערער אוצר. ס'איז פאַראַן אין דעם דער יחוס פון דורות, דער אַראָמאַט פון אַרכאַאישקייט, דער חן פון פאָלקסטימלעכקייט. ער ריכט פאַר אונדז אויף דאָס לשון פון לומדים, וואָס מיר הערן ווייניק, די שפּילעוודיקע ווערטער פון קינדער אין חדר און גאַס, וואָס דאָס איז היינט גאָר אַ זעלטנקייט, און די שפּראַך פון פשוטע יידן, אַזעלכע ווי אין זיין טאַטנס בית־דין שטוב, וואָס האָט שוין נישט די אַמאָליקע קראַפט און תמימות.

די ענגלישע איבערזעצונגען פון באַשעוויסעס דערציילונגען און ראָמאַנען זענען געראָטענע. אָבער ס'איז אַזוי ווי גימפל תם'ס רעיון אַז „די וועלט איז טאַקע אַן עולם השקר, אָבער זי איז איין טריט פון דער אמתער וועלט“. די איבערזעצונגען זענען נישט קיין שקר (ליגן), אָבער אויך נישט קיין קשר (פאַרבינדונג) מיט דער אמתער וועלט — מיט איר שטייגער און אַטמאָספער — פון די זיידעס און באָבעס, און איז מער ווי איין טריט פון איר. און דאָס איז דאָך אייגנטלעך דער אינהאַלט און געמיט פון זיינע ווערק.

סאַפּאָזשניקאָווס אינטערעס אין באַשעוויסעס שאַפן איז אַ לאַנג־יאָריקער. אַ פריערדיקער נוסח פון דער מאָנאָגראַפיע איז דאָ אין זיין בוך „שרייבער און ווערק אין ליכט פון פּסיכאָאַנאַליז“, וואָס איז אַרויס אין 1969, און האָט געהייסן „יצחק באַשעוויס — דער קינסטלער פון אַ ליידנדיקער וועלט“. דער איצטיקער וואַריאַנט האָט אַן אַנדער נאָמען: „יצחק באַשעוויס זינגער — דער קינסטלער פון זינד און תשובה“. און ס'איז פאַראַן אַן אונטערקעפּל: „אַנאַליטישער אַריינבליק אין לעבן און שאַפן פון ערשטן נאָבעל־לאַורעאַט אין דער יידישער ליטעראַטור“. דער אונטערשייד איז אַ וויכטיקער, און ס'איז גוט וואָס ער האָט געביטן דעם סובסטאַנטיוו „פּסיכאָאַנאַליז“ אויף דער פראַזע „אַנאַליטישער אַריינבליק“.

סאַפּאָזשניקאָוו איז אַ קריטיקער מיט אימפּאָזאַנטער באַהאַוונטקייט אין דער יידישער און אַלגעמיינער ליטעראַטור, און מיט אומגעהייערן וויסן אין פּסיכאָאַנאַליז. ער באַנוצט זיך לגמרי נישט מיט פּסיכאָאַנאַליז ווי מיט אַ דרויסנדיקן מיטל אויף צו אויפקלערן און שאַצן ליטעראַטור. ס'איז ביי אים נישט קיין דאָגמע אין קאָפּ, נאָר אַ לאַמטערן אין דער האַנט אויף צו באַלייכטן דעם וועג. ער איז דער האַר איבער דער טעאָריע און נישט איר קנעכט. זיין ספרל איז טאַקע אַן אַנאַליטישער אַריינבליק און נישט קיין „שיעור“ אין פּסיכאָאַנאַליז. ס'איז שכל און דמיון, און עס קריסטאַליזירט זיך אַ פּאָרטרעט פונעם לעבן און שאַפן פון דעם קינסטלער, און עס לייענט זיך מחיהדיק און פאַרכאַפּנדיק, מחמת דעם ליריש־פּאָעטישן סטיל און דער סובטעלער און דאָך קלאָרער מחשבה.

מען מעג זיך דינגען וועגן דער פּראָפּאָרציע פון זינד און תשובה אין באַשעוויסעס דערציילונגען און ראָמאַנען, אין די מעשים און הנהגה פון זיינע העלדן. פאַראַן אַזעלכע וועלכע טענהן אַז עס באַקומט זיך אַן אומעכט און מרה־שחורהדיק בילד פון יידיש לעבן אין פּוילן און אַז די תשובה צום סוף פון דער מעשה איז לגבי דעם בלאָס און אָן האַפט; און עס זענען פאַראַן אַזעלכע וואָס האַלטן, אַז די זינד טראָגט אין זיך אירע אייגענע אומפאַרמיידלעכע שטראָף און אַז די תשובה איז ממעמקים, פון די טיפענישן, און איז אַ צוריקקער צום דרך־הישר. מען מעג זיך וועגן דעם דינגען, אָבער ס'איז נישטאָ דער מינדסטער ספק, אַז זינד און תשובה אויף אַלערליי מדרגות זענען די עצמדיקע טעמע פון באַשעוויסעס ווערק און זענען גורם געראַנגל אין די נשמות פון זיינע העלדן — געראַנגל און אַ בענקשאַפט, דורך צווייפל און צער, צו אמונה און אַ תיקון.

— 2 —

צי דער צוריקקער צו דעם וואָס איז געווען, אָן ענדערונגען, אָן אַ נייעם ניגון, הגם בהסכם מיט טראַדיציע — צי דאָס איז די ראַיעלע תשובה און די פולע היילונג, איז אַ גורלדיקע פראַגע און ס'איז דערווייל נישטאָ אויף איר קיין גרינגער ענטפער. ס'איז אָבער פאַראַן אין דער יידישער וועלט־וויזיע און לעבנס־באַנעם גייסטיקע דערהויבנקייט, עיקרדיקע עטישע פּרינציפּן און אַ קאָנקרעטע דיסציפּלין, אַזוי אַז ס'איז כדאי זיך צו פאַרמעסטן אויף אַ צוריקקער. אַט־אָ־די נסיעה: אָפּנייג און צוריקקער, און די געשעענישן אין צווישן; אַט־דאָס איז דער ריטעם און אַנטוויקלונג פון דעם סיפור־המעשה אין מערסטע ווערק באַ־

פאַדען און שלום־עליכם, און דער עולם האָט זיי זייער ענטוזיאַסטיש אויפגענומען.

אגב, גיבן די „שמוליקלעך" אָט די פאָרשטעלונג יעדן שבת־אָונט אין תל־אביב און אין די אַנדערע טעג אין אַלע ערטער, שטעט און קיבוצים, און אומעטום מיט גרויס דערפאָלג. ראַדענסקי אין זיין ראָל פון טביה איז אויסערגעוויינלעך, און עס שטייען נישט אָפּ דער „יונגער" שמואל עצמון און דער פול מיט הומאָר שמואל סעגאַל.

„די רעוואָלוציאָנערן פון יידיש לאַנד"

„בית התפוצות" — דאָס איז דער תל־אביבער „יד־ושם", וואָס געפינט זיך אין ירושלים. הגם לכתחילה געווידמעט דער שטודיע פון די יידישע ישובים אין די גלות־לענדער, איז צוליב דעם וואָס די מערהייט פון אָט די ישובים זענען אונטערגעגאַנגען בעתן היטלער־חורבן, ווערט דער „בית־התפוצות" פאַרוואַנדלט אין אן איינדרוקספולן חורבן־מוזעאום. יעדער איינער דערקענט דאָרטן זיינע יידן און אויך איך האָב דערקענט מיינע.

עס איז דאָרטן געוויזן געוואָרן אַ יידיש־פראַנצויזישער פילם א"נ „די רעוואָלוציאָנערן פון יידיש לאַנד". געמאַכט אין פראַנקרייך, איז עס די געשיכטע פון יידישן סאָציאַליסטישן געדאַנק, זיינע פאַרטייען און אָרגאַניזאַציעס און דעם צעשטערערישן איינפלוס פון קאָמוניזם.

פון „בונד" ווערן אין פילם געוויזן שלום הערץ און יאָסל מלאָטעק (אין יידיש) און אַלעקסאַנדער ערליך (אין ענגליש). פון קאָמוניסטישן לאַגער: הערש סמאָלאַר, אסתר שניידערמאַן־ראָזענטאַל און משה זאַלצמאַן. דער לעצטער איז היינט אין פאַריז אַן אַקטיווער טוער פון מפ"ם. ער האָט לעצטנס אַרויסגעגעבן אַ ביכל וועגן בעלאַ שאַפּיראָ פון לובלין.

שלום הערץ האָט דערציילט וועגן די פרוּוון פון די קאָמוניסטן צו שפּאַלטן דעם „בונד" אין יאָר 1921; ער דערמאָנט די דעלעגאַציע פון „בונד" צום דריטן קאָנגרעס פון קאָמינטערן: וויקטאָר אַלטער און אים. ער האָט פאַרגעסן אָפּנים דעם דעלעגאַט חיים וואַסער, וועלכער איז דעמאָלט געווען דער פאָרשטייער פון דער לינקער מערהייט אינעם צ. ק. פון „בונד". די פאַרטיי האָט זיך ביסלעכוויז באַפרייט פון די קאָמוניסטישע איינפלוסן בעת דער „קאָמבונד" האָט פאַרלאָזט די פאַרטיי און זיך אויפגעלייזט אין דער קאָמוניסטישער פאַרטיי פון פוילן.

יאָסל מלאָטעק האָט דערציילט אַ כאַראַקטעריסטישן פאַקט, ווען זיינער אַ ברודער, וועלכער איז געהאַט געווען אַ בונדיסט און אַריבערגייענדיק צו די קאָמוניסטן, האָט אים „פייערלעך" דערקלערט: „ביסט נישט מער מיין ברודער"... י. מלאָטעק האָט עס געברענגט ווי אַ ביישפּיל אויף ווי וויט די פאַרטייאישע פאַרביסנקייט האָט פאַרכאַפּט די מוחות פון דער יידישער יוגנט.

און אַלעקסאַנדער ערליך האָט דערציילט די טראַגישע געשיכטע ווי דער סאָוועטישער רעזשים, סטאַלין און בעריאַ, האָבן אומגעבראַכט די צוויי נאָבעלע יידישע סאָציאַליסטן הענריק ערליך און וויקטאָר אַלטער. אַרויסנאַרנדיק זיי שפּעט אין אָונט פון אַ רעסטאָראַן אין קויבישעוו, זענען זיי אויף אייביק פאַרשוווּנדן אין דער פינצטערקייט פון דער נאַכט. „זיי זענען קיין מאָל נישט צוריקגעקומען" — האָט מיט אַ צעבראָכענער שטימע פאַרענדיקט זיין וואָרט אַלעקסאַנדער ערליך.

עס זענען דאָ אויפגעטרעטן: הערש סמאָלאַר, אסתר שניידערמאַן־ראָזענטאַל און משה זאַלצמאַן, וועלכע האָבן זייער רירנדיק דערציילט וועגן זייער אַנטוישונג אין דעם קאָמוניזם, די אידיי פאַר וועלכער זיי האָבן אַוועקגעגעבן די בעסטע יאָרן פון זייער לעבן און ליידן.

אין זאַל הינטער מיר איז געזעסן הערש סמאָליאַר און זיך צוגעקוקט צו זיין אייגן בילד. איך האָב נישט געהאַט קיין חשק זיך פאַר אים פאָרצושטעלן...

עס האָבן נאָך גערעדט אייניקע פראַנצויזיש־יידישע קאָמוניסטן, אָבער זיי האָבן גערעדט פראַנצויזיש און איך קען נישט איבערגעבן וואָס זיי האָבן געזאָגט.

אָט דער פילם איז נאָר אַ טייל פון יידיש פּראָגראַמען אין „בית־התפוצות". עס איז שוין למשל, געוויזן געוואָרן דער „פילם פון דער מעדזשע־סאַנאַטאָריע", מיט אַן אַריינפיר פון יצחק לודען.

דער נס פון אוישוויץ...

אַרויסגייענדיק פון דאָרטן, האָב איך געטראָפן אַ יונגע שיינע פרוי מיט אַ נומער אויף דער האַנט. ווען איך האָב געקוקט אויף איר יונגן שיינעם פנים און דעם נומער פון אוישוויץ, האָב איך שנעל אַ טראַכט געטאָן: ווי אַלט איז די פרוי, אויב דעם נומער האָט זי געקאָנט קריגן מיט פערציק יאָר צוריק. איך האָב אָנגענומען זיך מוט און איר געפרעגט ווי אַלט זי איז, און דער ענטפער איז געווען:

— זעקס יאָר בין איך אַלט געווען ווען מ'האָט מיר אויסטאַטואירט דעם נומער אין אוישוויץ...

און זי איז געבליבן לעבן. שוין אין בליענדיק אַרבעט די אונגאַריש־יידישע פרוי אַלס פריוויליקע מיטאַרבעטערין אין „בית התפוצות". איר נאָמען איז דאַניעלאַ ראָזענבוים און וווינט אין גבעתיים. געבענטשט זאָל זי זיין.

יאָני פיין

צווישן פאַרגעסן און געדענקען
בלייב איך פאַרגאַפּט ערגעץ שטיין,
כ'בין אַ שוועל אָן אַ טיר,
אַ וואָרט, וואָס וויל ווייטער פון ווערטער דערגיין.

וואָס איך האָב איינגעאָטעמט,
איז מיינס קיין מאָל ניט געוואָרן,
איך האָב בלויז פאַרוואַנדלט
שטומע לופט אין פאַרקלונגענע יאָרן.

טאָר־אַרויסגעבער פון די „לעצטע נייעס", מרדכי צאַנין; ערן־סעקרעטאַר: דוד שטאָקפיש.

אין זיין אַריינפיר־וואָרט האָט מ. צאַנין, צווישן אַנדערן געזאָגט: „אין דער מיט פון דעם קריזיס אין דער יידישער ליטעראַטור און אַפּהענטיקייט פון יידישע שרייבער, דערשיינען פון דעסטוועגן היינט מער ביכער — בעלעטריסטיק, פּאָעזיע, עסייאיסטיק א. א. — ווי עס פלעגן דערשיינען פאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה"... אָבער צאַנין האָט אויך נישט פאַרשוויגן די עוולה וואָס עס ווערט געטאָן דער יידישער שרייבער אָרגאַניזאַציע מצד די אָפּיציעלע מלוכהשע קולטור־פאָנדן, וועלכע זאָגן זיך אָפּ צו שטיצן דעם יידישן שרייבער פאַראיין. די איינציקע הילף וועלכע ער קריגט, איז פון דעם אַלוועלטלעכן יידישן קולטור־קאָנגרעס אין ניו־יאָרק און אויך פון דער שנור פון ה. לייוויק — אידאַ לייוויק.

במשך דער באַריכט־צייט זענען פאָרגעקומען 104 קולטור־אונטערנעמונגען (יעדן מאָנטיק), דאָס הייסט, אַז עס איז נישט אַדורך קיין איין וואָך אָן א קולטור־אונטערנעמונג פון וועלכן עס איז כאַראַקטער.

מען דאַרף דערמאָנען די פאַרשידענע יידישע פאַרשטעלונגען און קאָנצערטן וועלכע קומען פאָר אין די שבת־אָונטן.

מיר דאַכט זיך, אַז דאָס איז אַ פיל שטאַרקערע קולטור־טעטיקייט ווי עס האָט געפירט דער א מאָל באַרימטער שרייבער פאַראיין — „טלאָמאַצקע 13".

יעדן פרייטיק פאַר מיטאָג קומט זיך צוזאַמען דער עקזעקוטיוו און מען באַהאַנדלט די לויפנדיקע ענינים פון פאַראיין, און שרייבער קומען און גייען, מען טרינקט אַ גלעזל טיי (צו פיל צו עסן קריגט מען נישט דאָרטן) און מען קיבעצט וועגן ליטעראַרישע ענינים אָדער וועגן מדינה־געשעענישן וועלכע זענען שטענדיק פאַראַן איבער גענוג.

דער פאַראיין העלפט שרייבער אַרויסגעבן זייערע ביכער און האָט פאַר דער באַריכט־צייט אַרויסגעגעבן מיט זיין עמבלעם 16 ציכער. גאָר נישט קיין שלעכטער בילאַנס.

ווען מען נעמט אין אַכט, אַז אין ישראל איז פאַראַן נאָר איין טעגלעכע יידישע ציטונג, די „לעצטע נייעס" און איניקע זשורנאַלן — די „לעבנס־פראַגן" (בונד), „ישראל־שטימע" (מפ"ם), איניקע פעריאָדישע זשורנאַלן: „פאָלק און ציון", די אַנאַרכיסטישע „פראָבלעמען" — איז די צאָל יידישע שרייבער אַ גאַנץ באַדייטנדיקע. אַ גרויסער טייל זענען ניי־געקומענע פון סאָוויעט־רוסלאַנד, על־פּי־נס לעבן־געבליבענע פון דער סטאַלין־אינקוויזיציע. אָבער עס קומען אויך אָן פעץ־מענטשן און יידישע קולטור־טוער פון די דרום־אַמעריקאַנער לענדער, וועלכע האָבן מיטגעבראַכט מיט זיך א גוטן באַגאַזש פון יידיש־קענטעניש און ליבע פאַר יידיש, זיי זענען מערסטנס די איינערלעכע מיטאַרבעטער פון די „לעצטע נייעס", אָדער נאָענטע מיטאַרבעטער פון ראַט פאַר יידישער קולטור. איך דערמאָן נישט טייל נעמען וועלכע איך געדענק, כדי נישט צו פאַרשעמען די וועמענס נעמען איך געדענק נישט.

יידישע שרייבער זענען אויך באַשעפטיקט אַלס איבערזעצער, רעדאַקטאָרן אָדער קאָרעקטאָרן פון ביכער, וועלכע ווערן געדרוקט אין ישראל, הגם די מחברים וווינען אין אַנדערע לענדער (ווי למשל חוה ראָזענפאַרבס בוך „באַטשאַני", וואָס איז דאָרט דערשינען, הגם זי וואוינט אין מאָנטרעאָל).

די יידישע פאַרלאַגן

א חוץ דעם ראַט פאַר יידיש און דעם שרייבער פאַראיין, זענען נאָך פאַראַן אַנדערע פאַרלאַגן: י. ל. פרץ־פאַרלאַג, די ישראל שטימע, וועלכע גיבן אַרויס יידישע ביכער. געוויס הייסט דאָס נישט, אַז מען צעכאַפּט די ביכער באַלד ווי זיי דערשיינען. אָבער נאָך אַ צייט טרעפן זיי צו יידיש לייענער אין לאַנד און אויסלאַנד.

קאַלישער 48

אַ גוטער יידישער אַדרעס איז דער בונדישער לאָקאַל אויף קאַלישער 48. אויך ער האָט אַ זאַל פאַר פאַרלעזונגען און עס קומען דאָ פאָר לעקציעס און פאַרזאַמלונגען פון פאַרשידענעם כאַראַקטער. איינער פון די שטאָם־געסט דאָרטן איז דער באַקאַנטער און נאָך גוט־שאַפנדיקער דיכטער יוסף פּאַפּירניקאָוו, וועלכער לאָזט נישט אַדורך אַ טאָג ער זאָל נישט קומען אין דעם לאָקאַל צו זיין טראַדיציאָנעלן גלעזל טיי. מ'זעט דאָרט אויך שרייבער פון רוסלאַנד (חיים מאַלטינסקי, למשל), און דער עיקר — לייענער פון יידישע ביכער, וועלכע קומען טעגלעך טוישן ביכער צום לייענען. אַז מען לייענט די ביכער קען מען זען פון זייער אָפּגענוצטקייט.

דער מאַנגער פּרייז

דאָס פאַנאַנדערטיילן די פּרעמיע א"נ איציק מאַנגער איז די גרעסטע יידיש־אַטראַקציע פון יאָר. היי־יאָר איז די פאָרגעקומען אין זאַל פון תל־אביבער מוזעאום און, ווי געוויינלעך, צוגעצויגן, אַ פול־געפּאַקטן זאַל. פאַרזיצער איז געווען שלום ראָזענפעלד, ס'האָט באַגריסט דער פּרעזידענט הערצאָג. אינטערעסאַנט — אין נאָמען פון העברעאישן שרייבער־פאַראיין האָט באַגריסט די דיכטערין רבקה מרים, און גערעדט האָט זי יידיש. אפשר אַ סענסאַציע. רבקה מרים איז די טאָכטער פון דעם פאַרשטאָרבענעם חורבן־שרייבער לייב ראָכמאַן און איר אַרויסטריט האָט אַרויסגערופן שטאַרקע אַפּלאָדיסמענטן.

די פּרעמירטע שרייבער דאָס מאָל: שמואל איזבאַן, לייזער פּאָדריאַטשיק, רבקה באַסמאַן, יאָסל לערנער, אלכסנדר שפּיגלבלאַט.

דעם אָוונט האָבן באַשיינט די „דריי שמוליקלעך" — שמואל ראָדענסקי, שמואל סעגאַל און שמואל עצמון — וועלכע האָבן געגעבן אַ פראַגמענט פון זייער לעצטן פּראָגראַם, א"נ „דאָס רעדל דרייט זיך", געשטיצט אויף גאָלד־

הערשל באַכראַך

וועגן יידיש אין ישראל

באַלד צום אָנהויב אַ שטיקל וואָרענונג: זאָל דער לייענער נישט מיינען, אַז איך גיי אים ברענגען ישועות ונחמות וועגן יידיש אין ישראל; אַז די ישראל־רעגירונג האָט באַשלאָסן איינצופירן יידיש אין אַלע שולן, פון אונטן ביז אויבן; אָדער אַז יידיש איז געוואָרן אָנערקענט לפחות ווי אַ צווייטע יידישע שפּראַך אין דעם יידישן לאַנד.

ווייט פון דעם. אָבער איך וויל ברענגען א גרוס פון דעם היפּשן יידיש־אינדזל וואָס עקזיסטירט גאַנץ ערנסט אין לאַנד. ער לאָזט זיך אָנזען און געווינט אָנערקענונג, טייל מאָל פון די אָפיציעלע קרייזן.

די יידישע באַפעלקערונג אין מדינת־ישראל איז אַ פיל־שפּראַכיקע, נישט בלויז עברית ווערט גערעדט אין ישראל. יידן רעדן אויף אַלע לשונות פון וואַנען זיי שטאַמען. פאַראַן אַפילו צייטונגען — פּוילישע, רומענישע, אונגאַרישע, דייטשע א. א. אָבער יידישע קולטור־אָרגאַניזאַציעס, אויסער די העברעאישע זענען פאַראַן נאָר אין יידיש.

דער ראַט פאַר יידישער קולטור

אין דער ערשטער ריי רוקט זיך אַרויס דער קאָנגרעס פאַר יידיש און יידישער קולטור. זיין הויפּט־נערוו איז יצחק קאָרן. ער איז אַן ענערגישער מענטש און זיין ביוראָ פירט ער שיעור נישט ווי אַ מיניסטער. (נישט אומזיסט איז ער געווען א מיטגליד אין דער כנסת פון דער מפא״י ווייכטונג). ער האָט ארום זיך אַ היפּשע גרופּע איבערגעגעבענע יידיש־טוער, וועלכע מיינען אויפריכטיק צו טוען אַלץ מעגלעכס פאַר דער אויפהאַלטונג פון יידיש און די יידישע קולשור אין מדינת ישראל.

ער גיט אַרויס די זייער ערנסטע ליטעראַרישע צייטשריפט א״נ „ביי זיך״, אין וועלכער עס נעמען אָנטייל שרייבער פון ישראל און פון חוץ־לארץ. זי ווערט רעדאַגירט פון דעם זייער גוטן און טאַלאַנטירטן עסייאיסט און ליטעראַטור־קריטיקער יצחק יאַנאָסאָוויטש. לויט איר ערנסטקייט און ריינקייט דערמאָנט זי זייער שטאַרק די „גאָלדענע קייט״ אונטער דער רעדאַקציע פון אברהם סוצקעווער. אָבער „ביי זיך״ איז אַ ביסל לייכטער, און דאָס איז גוט. די „גאָלדענע קייט״ איז צו האַמעטנע און איז גיכער באַשטימט פאַר — שרייבער, נישט פאַר דעם דורכשניטלעכן לייענער. „ביי זיך״ איז מער פּאָפּולער און לויט מיין געשמאַק, מער צוגעפּאַסט פאַר דעם יידיש־לייענער.

איך קען נישט זאָגן וויפיל לייענער אין לאַנד לייענען „ביי זיך״, אָבער דער זשורנאַל ברענגט כבוד דעם ראַט פאַר יידישע קולטור און זיין רעדאַקטאָר. דער זעלבער ראַט גיט אויך אַרויס אַ חודש־זשורנאַל א״נ „יידיש־וועלט״, ווידער אונטער דער רעדאַקציע פון יצחק יאַנאָסאָוויטש און סעקרעטאַר מאָטל סאַקציער. עס איז אַן ערנסטע אויסגאַבע פון 12 אָדער 16 זייטן, וועלכע ברענגט אויך אינפאָרמאַציעס פון יידישן קולטור־לעבן אין די תפוצות.

אויפן אָרגאַניזאַציאָנעלן געביט טוט דער „ראַט פאַר יידיש״ אַ היפּשע אַרבעט. ער אָרגאַניזירט אינטערווענצן אין פאַרשידענע אינסטאַנצן און לערן־אַנשטאַלטן מיט דער אידיי פון שאַפן און אויסבילדן יידיש־לערער פאַרן לאַנד און אויך פאַר אויסלאַנד. ער שטייט אין פאַרבינדונג מיט יידישע קולטור־אָרגאַניזאַציעס אין אויסלאַנד. ער האָט אָרגאַניזירט א „וואָך פון יידישן בוך״ אין פינף שטעט: תל־אביב, חיפה, ירושלים, נתניה און באר־שבע. איך בין נישט אין שטאַנד צו זאָגן ווי גוט עס האָט זיך איינגעגעבן דער דאָזיקער ביכער־אויספאַרקויף, אָבער איך בין אָנגעקומען צום סוף פון דער אויסשטעלונג און באַוויזן „אַריינצוכאַפּן״ העכער אַכציק ביכער פאַר דער מעלבורנער „קדימה״־ביבליאָטעק צו גאַנץ ביליקע פּרייזן.

איך ווייס אַז עס זענען פאַראַן טייל יידישע קרייזן אין לאַנד און אויסלאַנד, וועלכע האָבן טענות צום ראַט, אַז ער טוט ווייניק און ווייניק אויפגעטאָן. קריטיקירן קען מען, אָבער טוען איז שווערער.

דער שרייבער פאַראיין „לייוויק־הויז״

פאַראַן אַ ליטעראַטן־פאַראיין פון יידיש־שרייבער אין ישראל. ער פאַרמאָגט אַן אייגענע געביידע, מיט א זאָל פאַר פאַרלעזונגען און קאָנצערטן. דער פאַראיין פירט א גאַנץ לעבעדיקע טעטיקייט. ער ציילט 130 מיטגלידער און ס'איז מיר אויסגעקומען בייצווזיין די צוויי־יערלעכע אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג מיט וואַלן פון אַ נייעם קאָמיטעט. פאָרזיצער איז דער פריערדיקער לאַנג־יאָריקער רעדאַק־

איצט ווערט מדינת ישראל דאָס איינציקע לאַנד אין דער וועלט מיט אַ רעכט צו עקספּאָרטירן קיין אַמעריקע סחורות (פּראָדוצירט אין ישראל) אָן שום צאָל. דאָס וועט לאָקן אינוועסטיציעס פון איראָפּע און אַפילו פון אַזיאַטישע לענדער, וואָס זוכן אַן אָפענע טיר פאַר עקספּאָרטן צו די צוויי גרעסטע אָפּזאַץ מערק: אַמעריקע און די אייראָפּעאישע געמיינשאַפט.

דאָס אַלץ איז אָבער אָפּהענגיק פון דעם ווילן און גרייטקייט פונעם גאַנצן פאָלק זיך אַרויסצורייסן פון דעם גן עדן פון נאַראָנים, פון דער עקאָנאָמישער בלאָטע אין וועלכער דאָס פאָלק טאָפּטשעט. דאָס וועט פאָדערן צייטווייליקע מאַטעריעלע קרבנות פון כמעט יעדן יחיד.

ווער ס'געדענקט די ווילדע שטרייקן, וואָס האָבן כמעט צעשטערט און רואינירט די אל־על געזעלשאַפט, האָט א גרונט נישט צו זיין זייער אָפּטימיסטיש.

אַ נס פון הימל האָט געשאַפן אַ ברייטע אחדות־רעגירונג, אָבער דאָס לייזן פון די לעבנסוויכטיקע פּראָבלעמען איז געבליבן די אחריות פון פאָלק.

און פֿאַרשווינדן איבער פֿיר הונדערט ביליאָן שקלים פֿון אינערלעכן פֿינאַנסיעלן מאַרק (וויניקער שקלים אויפֿן מאַרק, ווערט דער שקל מער חשוב).

צו דעם אַלעם וועט די רעגירונג מוזן שטרעבן און דערגרייכן דאָס אַראָפּנידעריקן דעם לעבנס־סטאַנדאַרט ביז צו דער מדרגה פֿון 1981 ־ 1982 און אפֿשר נאָך מער און דאָס וועט זיך אָנשטויסן אויף אַ געוואַלטיקן ווידערשטאַנד פֿון דער הסתדרות. עס וועלן קומען אָרגאַניזירטע און ווילדע שטרייקן.

נאָר אַ ברייטע אחדות רעגירונג האָט אַ שאַנס צו איבערוועלטיקן די שווערע פּראָבלעמען.

ווי דערמאָנט איז די עקאָנאָמישע וויסנשאַפֿט נישט קיין לאַבאָראַטאָרישע וויסנשאַפֿט, דערפֿאַר איז זעלטן צו טרעפֿן עקאָנאָמיסטן פֿון פֿאַרשידענע פּאָליטיש־עקאָנאָמישע ריכטונגען אַז זיי זאָלן מסכּים זיין מיט אַזאַ אָדער אַנדערן עקאָנאָמישן פּראָגראַם. אַזוי האָט די פּרעסע ציטירט ישראל עקאָנאָמיסטן, וואָס זענען קעגן דעם אָנגענומענעם עקאָנאָמישן פּראָגראַם. מערקווירדיק איז אָבער אַז מערסטנס האַלטן די קריטיקער, אַז די מאָס־מיטלען זענען צו ווינציק. דער מלוכה בודזשעט האָט באַדאַרפֿן שניידן דעם ווערט פֿון צוויי ביליאָן דאָלאַר אָנשטאָט איין ביליאָן. מעגלעך זיי זענען גערעכט. מעגלעך צו דעם וועט נאָך קומען. אָבער אַ פֿאַראַנטוואָרטלעכע רעגירונג מוז אַפֿילו אין די שווערסטע באַדינגונגען זיך רעכענען מיט די סאָציאַלע אַספּעקטן, אויף וועלכע דער עקאָנאָמישער פּלאַן וועט משפּיע זיין.

די גויאישע קאָרעספּאָנדענטן פֿון דער אַלגעמיינער פּרעסע באַמיען זיך צו שאַפֿן דעם איינדרוק, אַז מדינת ישראל ווערט עקאָנאָמיש צוזאַמענגעבראָכן. זי ווערט בלויז אויפֿגעהאַלטן מיט נדבות פֿון אַמעריקע.

מדינת ישראל איז שולדיק אויסלאַנד איבער צוואַנציק ביליאָן דאָלאַר. „פּער קאָפּ" איז די ידישע מדינה דער גרעסטער בעל־חוב אין דער וועלט. די קאָמפּיוטערס אין די באַנקן קאָנען זיך מער נישט קיין עצה געבן מיט די אַסטראָנאָמישע ציפֿערן פֿון די שקלים. למשל א פּאָר סאַנדאַלן קאָסטן 7000 שקלים (15 דאָלאַר). א נייער קנאַקענדיקער 1000 שקל באַנקנאָט באַטרעפֿט קוים צוויי דאָלאַר און צוואַנציק סענט.

די אַלע ציפֿערן זענען אמת. אָבער דער טענדענציעזער אופֿן פֿון ציטירן די דאָזיקע ציפֿערן אָפּגעריסענערהייט פֿון א ברייטער אָביעקטיווער עקאָנאָמישער אַנאַליז איז אַ סימן פֿון בייזוויליקייט און זענען פֿאַרפֿירעריש.

אמת — מדינת ישראל איז שולדיק אין אויסלאַנד איבער צוואַנציק ביליאָן דאָלאַר. אָבער צען ביליאָן דאָלאַר פֿון דעם סכום איז זי שולדיק צו דער אַמעריקאַנער רעגירונג, וואָס פּרעסט נישט מיט פּרעזענטירן די וועקסלען. פֿריער צי שפּעטער וועט דער גאַנצער חוב פֿאַרוואַנדלט ווערן אין אַ סובווענץ. נישט אַלס א נדבה. סענאַטאָרן (פֿון געגנטן, ווו עס וווינען כּלל נישט קיין ידן) שטיצן גרעסערע סובווענצן פֿאַר ישראל, ווייל דאָס איז אין די אַמעריקאַנער סטראַטעגישע אינטערעסן. פּרעזידענט רעיגען האָט זיך אַמאָל אויסגעדריקט: ווען ס'וואָלט נישט געווען קיין שטאַרקע ישראל אַרמיי, וואָלט אַמעריקע געמוזט דאָרט האַלטן אַ גרויסע אַרמיי און דאָס וואָלט אָפּגעקאָסט אוצרות.

אין פֿאַרגלייך וואָס אַמעריקע גיט אויס פֿאַר „נאַטאָ" אין איראָפּע זענען פּראַקטיש די אַלע הלוואות און סובווענצן פֿאַר ישראל נישט מער ווי אַ שיבוש...

ווייטערע פֿינף ביליאָן דאָלאַר וואָס ישראל איז שולדיק אין אויסלאַנד, זענען אין דער פֿאָרם פֿון באָנדס, אין ידישע הענט.

בבא־מעשיות וועגן קאָמפּוטערס וואָס קאָנען זיך נישט קיין עצה געבן מיט אסטראָנאָמישע ציפֿערן: א פּאָר ביליקע סאַנדאַלן אין רוים קאָסטן צומווינציקסטן 50.000 לירעס (27 דאָלאַר) איין נאַכט אין אַ האָטעל צימער קאָסט אַ פֿערטל מיליאָן לירעס. טראָץ די אסטראָנאָמישע ציפֿערן פֿון אַן אמאָליקער היפּער אינפֿלאַציע איז די עקאָנאָמישע לאַגע אין איטאַליע היינט געזונט און סאָליד. איטאַליע געהערט היינט צו די בכבודיקסטע מיטגלידער פֿון דער איראָפּעאישער געמיינשאַפֿט.

מדינת ישראל האָט די בעסטע שאַנסן צו ווערן עקאָנאָמיש זעלבשטענדיק און קרעפֿטיק — ווייט איבער דער פּראָפּאָרץ פֿון דער צאָל איינוווינער.

אין דער ערשטער דעקאַדע פֿון דער עקזיסטענץ פֿון דער ידישער מדינה זענען די עקאָנאָמישע טעטיקייטן געווען געווידמעט הויפּטזעכלעך דער אַנטוויקלונג פֿון אַגריקולטור. היינט געהערט ישראל צו די העכסט אַוואַנסירטע לענדער אין דער וועלט אויפֿן געביט פֿון אַגריקולטור.

ישראל איז היינט אויפֿן וועג פֿון א נייער אינדוסטריעלער רעוואָלוציע, ספּעציעל אויפֿן געביט פֿון טעכנאָלאָגיע.

אין די צוואַנציק יאָרן פֿון 1958 ביז 1978 איז די אַלגעמיינע פּראָדוקציע פֿונעם פֿאָלק געוואַקסן דורכשניטלעך עלף פּראָצענט אַ יאָר. ווען דער דאָזיקער קאָלאָסאַלער עקאָנאָמישער שטופּ וואָלט אָנגעהאַלטן ביזן היינטיקן טאָג, וואָלט די ידישע מדינה געווען אַן עקאָנאָמיש־אינדוסטריעלער כוח.

לײדער איז די פּראָדוקטיוויטעט געפֿאַלן. די פּראָפֿיטן פֿון דער באַפֿעלקערונג — אָנשטאָט צו ווערן רעאינוועסטירט — זענען צעטרענצלט און צעפּטרט געוואָרן אויף לוקסוס אַרטיקלען, אימפּאָרטירטע פֿון אויסלאַנד.

אָפּשאַצנדיק ישראלס שאַנסן פֿאַר עקאָנאָמישער ווידער־אויפֿלעבונג און זעלבשטענדיקייט, דאַרף מען נעמען אין באַטראַכט די אייגנאַרטיקע לאַגע פֿון מדינת ישראל אין דעם וועלט האַנדל.

זינט 1977 זענען אַלע סחורות, פּראָדוצירט אין ישראל פֿריי פֿון יעדן צאָל אין די לענדער פֿון דער איראָפּעאישער געמיינשאַפֿט (ישראל איז אַ מיטגליד פֿון דער געמיינשאַפֿט). דאָס וועט דערמוטיקן קאַפּיטאַלן פֿון אמעריקע און דרום אַפֿריקע, צו אינוועסטירן און פּראָדוצירן אין ישראל.

געדריקט אין אַמאָליקע און היינטיקע שקלים), וואָלט געווען קאַטאַסטראָפאַל, ווען הונדערט שקלים פאַר צוויי פונט פּאָמידאָרן אין 1984 וואָלטן אויסגעדריקט אַ יקרות, וואָס די באַפעלקערונג קאָן זיך נישט דערלויבן — אדרבא דער היפּוך, דאָס פאַרקערטע איז דער אמת. הונדערט שקלים באַטרעפן היינט קוים 25 סענט. צוויי פונט פּאָמידאָרן פאַר 25 סענט איז בזול, כמעט בחינם. אַזוי איז אויך דער פּרייז פון אַ ברייטל, צען סענט — אַ געשענק.

די צרה איז, אַז דעם אונטערשיד צווישן דעם רעאַלן קאָסט פּרייז און דעם פאַרקויף פּרייז פונעם ברייטל באַצאָלט דער אַמעריקאַנער שטייער־צאָלער. מיט די געלטער, וואָס די ישראל־רעגירונג באַקומט פון אַמעריקע, די ישראל רעגירונג סובסידירט די פּרייזן פון שפּייז־פּראָדוקטן.

פון דער צווייטער זייט איז דער געיעג נאָך לוקסוס אַרטיקלען אומהיימלעך גרויס. די נייעסטע טעלעוויזאָרן; די נייעסטע געשיר, וואַש־מאַשינען, לוקסוס־מעבל. די שענסטע באַפּוצונגען פון באָד־צימערן, קאָסמעטישע אַרטיקלען פון פראַנקרייך און דייטשלאַנד. פאַראַן שקלים גענוג און איבעריק איינצוקויפן די אַלע זאַכן פון אויסלאַנד, איינשליסלעך די נייעסטע מאָדעלן פון אויטאָס.

די גאַלאָפּירנדיקע אינפלאַציע האָט קיינעם נישט געבראַכט קיין שאָדן. דער אמתער ווערט פון לוינען, געהאַלטן איבערשטייגט די אינפלאַציע פון נעכטן און שטויסט העכער די אינפלאַציע פון מאָרגן.

עס שאַפט זיך אַ באַרעכטיקטער איינדרוק, אַז די איינוווינער פון ישראל לעבן אין אַ גן עדן פון נאַראָנים. אָט דאָס האָט אויסגעדריקט אין אַן אינטערוויו מיט אַן אויסלענדישן זשורנאַליסט אַן אָרעמע פרוי אויפן מאַרק. אויף דער פראַגע וואָס זי קלערט וועגן דער גאַלאָפּירנדיקע אינפלאַציע, האָט זי געענטפערט: „אַמאָל האָבן נאָר די רייכע גענאָסן פון דער אינפלאַציע, היינט געניסן אַלע פון דער אינפלאַציע"...

יאָ, אַלע געניסן — אַ חוץ די מדינה...

עס איז נישט פאַראַן קיין פּאַרטיקער רעצעפּט אויף אַ רפואה, וואָס זאָל „איבער נאַכט" געזונט מאַכן די זייער קראַנקע ישראלדיקע עקאָנאָמיע.

די אַזוי גערופענע „עקאָנאָמישע וויסנשאַפט" איז נישט קיין „לאַבאָראַטאָרישע עקזאַקטע וויסנשאַפט".

עס זענען דאָ געוויסע עקאָנאָמישע כללים. אָבער דער דערפאָלג פון אַזאַ אָדער אַנדערן עקאָנאָמישן פּראָגראַם איז אָפּהענגיק פון צאָלרייכע באַדינגונגען, איינשליסלעך די פּסיכישע רעאַקציע פון פאָלק, איבער וועלכע דער עקאָנאָמיסט אָדער אַפילו די רעגירונג האָט נישט קיין שליטה. דערפאַר איז דאָס אַ לאַנגער פּראָצעס.

אין דעם איצטיקן מאָמענט שטייט פאַר דער רעגירונג דער פּראָבלעם פון צאָלונגס־באַלאַנס, וואָס מוז געלייזט ווערן תיכף ומיד. דאָס איז די ערשטע פּריאָריטעט.

אַ צאָלונגס באַלאַנס נעמט אַרום אַלע אויסלענדישע געלטער, וואָס קומען אַריין אין לאַנד פון אַלע מקורות, ווי למשל געלטער פאַר עקספּאָרטירטע סחורות; אינוועסטיציעס; הלוואות פון אויסלאַנד; פון פאַרקויפטע ישראל באָנדס; הלוואות און סובווענצן פון דער אַמעריקאַנער רעגירונג א. א. וו. די אַלע געלטער קאָנצענטרירן זיך אין דער רעזערוו באַנק, וואָס באַצאָלט מיט זיי פאַר אַלע אימפּאָרטירטע סחורות; צאָלט אויך צינזן פאַר אויסלענדישע הלוואות א. א. וו. און צווישן אַנדערע באַזאָרגט זי הונדערטער טויזנטער ישראל איינוווינער מיט אויסלענדישע קור־ערטער.

עס ווערט אָנגענומען אַז אַ רעזערוו באַנק מוז האָבן אַן עודף צו פינאַנסירן מינדעסטענס דעם ווערט פון דריי חדשים פאַראויסגעזעענע, דורכשניטלעכע צאָלונגען. — די געפאַר, וואָס דראָט איצט מדינת ישראל איז אַז דער עודף קלעקט קוים 40 טעג... אויב אַ רעזערוו באַנק האָט נישט קיין עודף בכלל איז דאָס אַ קאַטאַסטראָפע — ערגער, ווי אַן ערדציטערניש. די רעדער פון דער אינדוסטריע בלייבן שטיין. נישטאָ קיין געלט צו באַצאָלן פאַרן דעם אויל, רוישטאָפן א. א. וו.

אין די דאָזיקע באַדינגונגען מוז מען פאַרשטיין די ערשטע דראַסטישע שריט וואָס די רעגירונג פון אייניקייט האָט אָנגענומען. פאַר די נאָענטסטע זעקס חדשים וועלן נישט אַריינגעלאָזט ווערן קיין לוקסוס אַרטיקלען פון אויסלאַנד — פון קאָסמעטישע אַרטיקלען ביז פּריוואַטע אויטאָס. דער אימפּאָרט וועט באַגרענעצט נאָר צו וועזנטלעכע רוישטאָפן און מאַשינען. דאָס וועט פאַרקלענערן דעם אָפּפלוס פון אויסלענדישע וואַלוטע פון דער רעזערוו באַנק. דער ישראל בירגער, וואָס וויל דווקא פאַרברענגען זיינע וואַקאַציעס אין אויסלאַנד וועט באַקומען נישט מער, ווי טויזנט דאָלאַר.

דער „צאָלונגס־באַלאַנס־פּראָבלעם" וועט געלייזט ווערן אין די נאָענטסטע פאַר וואָכן. אַ חוץ די אַלע מאָסנאַמען צו באַגרענעצן דאָס אויסרינען פון די רעזערוון אין אויסלענדישער וואַלוטע, וועט אויך אַריינקומען די אַמעריקאַנער סובווענץ פאַר 1985.

דער הויפּט פּראָבלעם פאַר וועלכן די ברייטע אחדות רעגירונג שטייט איז די היפּעראינפלאַציע.

דער נס, וואָס האָט אויפגעצוווּנגען אויף דער מדינה אַ רעגירונג פון אחדות באַשטייט אין דעם אַז נאָר אַזאַ ברייטע רעגירונג איז מסוגל צו געווינען די אַנטשיידענע עקאָנאָמישע שלאַכט, פון וועלכער ס'איז אָפּהענגיק די עקזיסטענץ פון דער מדינה.

דאָס איז אַ לאַנגער פּראָצעס און איידער ס'וועט ווערן בעסער, וועט דערווייל ווערן ערגער.

למשל דאָס אָפּשאַפן די סובווענצן פון דער רעגירונג אויף לעבנסמיטל פּראָדוקטן (צען סענט אַ ברייטל), וועט אויפהייבן די פּרייזן פון לעבנסמיטל צו זייער רעאַליסטישן ווערט. דאָס אַליין און אַ רייע נייע שטייערן אויף אַנדערע אַרטיקלען וועט אַ שטויס געבן די אינפלאַציע פון 400 פּראָצענט ביז מעגלעך 1000 פּראָצענט.

דער מלוכה בודזשעט וועט פאַרקלענערן די הוצאות פון מלוכה סעקטאָר מיט טויזנט מיליאָן דאָלאַר. דאָס הייסט אַז בלויז פון דעם מקור וועלן איינגעשרומפּן ווערן

טאַסטראָפע פאַר די לעבנס־אינטערעסן פון דער מדינה, ווי די מערהייט פון די קאָמענטאַטאָרן האָבן דאָס באַצייכנט?

צי האָט טאַקע „דאָס פאָלק אַנטשלאָסן קעגן זיך אַליין?"

צי האָט די אָפּשטימונג פאַראַליזירט דעם פּאָליטישן סיסטעם אין ישראל, ווי די אויסלענדישע און ישראל קריטיקער האָבן קאָמענטירט?

דער שרייבער פון די שורות געהערט צו די וואָס זענען איבערצייגט, אַז דער אויסגאַנג פון די וואַלן איז דווקא לטובת די לעבנסוויכטיקע אינטערעסן פון דער מדינה. נאָך מער — דער רעזולטאַט פון די וואַלן איז געווען ממש אַ נס מן השמים...

דער באַשלוס פון די ישראל בירגער טראָגט אין זיך אַ טיפע זאָרג און אַן אָנזאָג צו די פּאָליטישע פּאַרטייען, וואָס דער „ניו יאָרק טיימס" קאָלומניסט, וויליאַם סאַפיר האָט אויסגעדריקט אין א פּאָר זאַצן:

„די ווילער האָבן געלאָזט וויסן דעם מערך בזה הלשון: מאַכט אַ סוף צו דעם וויעטנאַם סינדראָם פון לבנון"...

אַן אַנאַליז פון די וואַלן באַשטעטיקט די וואָרענונג פון וויליאַם סאַפיר, טראַצדעם וואָס די מערהייט פון די גענעראַלן האָבן געשטימט פאַר דעם מערך, האָבן אָבער 55 פּראָצענט פון די זעלנער געשטימט פאַר דעם ליכוד קעגן די 45 פּראָצענט פאַר אַלע אַנדערע פּאַרטייען, איינשליסלעך דעם מערך.

צו דעם מוז מען צוגעבן, אַז דער אויסגאַנג פון די וואַלן טראָגט אין זיך אַ וואָרענונג צום מערך אויפצוהערן צו פאַרהאַנדלען מיט פּאַנטאָמען וועגן גורל פון יהודה און שומרון.

דאָס אַרויפוואַרפן די שולד אויף די ספרדים, בכן זיי האָבן נישט געשטיצט דעם מערך — די אַרבעטער באַוועגונג, טראָצדעם וואָס זיי — די ספרדים זענען אין אַלגעמיין סאָציאַל און עקאָנאָמיש באַעוולט, איז אַ סימן אַז די אָנפירערשאַפט פון מערך פילט נישט דעם פּולס פון פאָלק.

גלייכצייטיק האָבן די ישראל ווילער צווויסן געגעבן דעם ליכוד נישט מער זיך סומך זיין אויף דער פאַרבינדונג מיט רעליגיעזע פּאַרטייען כדי צו שאַפן אַ קליינע קאָאַליציע פאַרן פרייז פון פאַרוואַנדלען בהדרגהדיק די ישראל־דעמאָקראַטיע אין אַ טעאָקראַטישע מדינה.

דער ליכוד מוז אָנערקענען, אַז די גרעסטע געפאַר פאַר ישראל איז איצט דער עקאָנאָמישער קריזיס, פאַר וועלכן די רעגירונג פון ליכוד (פון בעגין און פון שמיר) איז אין אַ גרויסער מאָס פאַראַנטוואָרטלעך, ווייל די ליכוד רעגירונג האָט צו שטאַרק געציטערט פאַר אַן עווענטועלער אַרבעטסלאָזיקייט, בכדי עפעקטיוו צו באַקעמפן די גאַלאָפּירנדיקע אינפלאַציע; ווייל די ליכוד רעגירונג האָט דערלויבט אויפצוהייבן דעם לעבנס סטאַנדאַרט פון די ישראל איינוווינער אויף א מדרגה, וואָס איבערשטייגט גאָר שטאַרק די עקאָנאָמישע רעאַליטעט פונעם לאַנד.

פאַר די דאָזיקע עקאָנאָמישע חטאים אַליין האָט זיך דער ליכוד כשר פאַרדינט אָפּגעוואָרפן צו ווערן.

צו די בײדע גרויסע פּאַרטייען האָבן די ווילער באַפוילן איינצושפּאַנען זיך צוזאַמען אין אַ געמיינזאַמען קאַמף אַרויסצופירן די ישראל עקאָנאָמיע אויף געזונטע רעלסן. דאָס וועט און מוז זיין אַן אומפּאָפּולערער קאַמף, וואָס וועט באַוווסטזיניק אַראָפּנידעריקן דעם לעבנס־סטאַנדאַרט פון די איינוווינער; אַ סוף מאַכן צו דעם לוקסוס אויף וועלכן דאָס לאַנד קאָן זיך נישט דערלויבן. די פיינלעכע מיטלען מוזן זיך טיף אַריינבייסן אין דעם עפנטלעכן סעקטאָר פון מלוכה־אויסגאַבן אויף אַלע געביטן פון מלוכה אַקטיוויטעטן. די לוינען אין עפנטלעכן סעקטאָר און אין דעם פּריוואַטן סעקטאָר וועלן ווערן קלענער און קלענער (אין רעאַלן ווערט).

דווקא ווייל אַזאַ קאַמף וועט זיין שטאַרק אומפּאָפּולער און וועט גורם זיין פּראָטעסטן און שטרייקן, איז די איינציקע האָפענונג פאַר דערפאָלג: אַ קאָאַליציע פון די בײדע גרויסע פּאַרטייען. בײדע וועלן זיין פאַראַנטוואָרטלעך פאַר די פיינלעכע עקאָנאָמישע שריט, וואָס זענען דרינגענד נייטיק אַרויסצופירן די מדינה פון א טיפן עקאָנאָמישן קריזיס, וואָס באַדראָט די זעלבשטענדיקייט פון מדינת ישראל.

אויף אַ מיסטעריעזן אופן האָבן די ווילער אַזוי אויסגעצילט אַז קיין איינציקע פון די צוויי גרויסע פּאַרטייען האָבן נישט באַקומען די מעגלעכקייט צו שאַפן א קליינע קאָאַליציע מיט אַ מערהייט פון איינאיינציקן מאַנדאַט צו אויפשטעלן אַ רעגירונג. בײדע פּאַרטייען האָבן איינגעזען, אַז די אַלטערנאַטיוו פון נייע וואַלן וועט ברענגען דעם זעלבן רעזולטאַט און דערווייל וואָלט די שמיר רעגירונג געמוזט ווייטער אָנפירן מיט דער מדינה, אָן אַ מאַנדאַט פון פאָלק. און פאַרשטייט זיך: צוליב ענגע פּאַרטייאישע מאָטיוון איז אַזאַ רעגירונג נישט געווען וויליק און בכוח אָנצונעמען דראַסטישע אומפּאָפּולערע שריט אַרויסצופירן די מדינה פון דעם עקאָנאָמישן כאַאָס.

אין אָט די באַדינגונגען האָט דאָס פאָלק געגעבן די פּאַרטייען איין איינציקע אַלטערנאַטיוו: שאַפן אַ ברייטע אחדות־רעגירונג.

דאָס וואָס דער אַלטער לאַטיינישער אַקסיאָם האָט אויסגעדריקט: „וואָקס פּאָפּולי, וואָקס דעי". די שטימע פון פאָלק איז די שטימע פון גאָט. דאָס איז געווען דער נס. אַ גאַנצע רייע פּראָבלעמען שטייען אויפן סדר היום פון דער ברייטער אחדות רעגירונג, אָבער די ערשטע פּריאָריטעט איז די סאַנאַציע פון דער עקאָנאָמיע.

די עקאָנאָמישע לאַגע איז ווייט נישט האָפענונגסלאָז.

לאָמיר אַנאַליזירן דעם בײַשפּיל, וואָס דער מערך האָט אַזוי דראַסטיש אויסגעדריקט אין דער וואַל־פּראָפּאַגאַנדע אויפן מאַרק אין חיפה אין דער „גרויסער פּאָמידאָרן מלחמה". אַ שקל אין 1977 האָט געקויפט צוויי פונט פּאָמידאָרן. היינט איז דער שקל ווערט קוים א פערטל סענט, און בכדי צו קויפן צוויי פונט פּאָמידאָרן דאַרף מען היינט הונדערט שקלים. דער קאָלאָסאַלער אונטערשיד (אויס־

ד״ר מ. פּערשטענדיק

אַ נס פֿון הימל און די אחריות פֿון פֿאָלק

דוד בן גוריון האָט זיך אַמאָל אויסגעדריקט, אַז ווער עס גלויבט נישט אין נסים אין ישׂראל איז נישט קיין רעאַליסט.

אין דעם טאָג פֿאַר די וואַלן צו דער כנסת (23־טער יולי) האָט דער „טיים״ מאַגאַזין, שטיצנדיק זיך אויף די לעצטע מיינונגס־פֿאָרשונגען (גאַלאָפּ פּאָל), פֿאָרויסגעזען אַז דער ליכוד וועט קוים אָנציען 29 פּראָצענט שטימען. ממילא די „רעאַליסטישע״ מסקנא — אַ באַקוועמער זיג פֿאַרן מערך.

די אָביעקטיווע אומשטאַנדן פֿאַר דעם דורכפֿאַל פֿון ליכוד זענען געווען בולט פֿאַר יעדן ישׂראל־ווילער און פֿאַר יעדן אינטערנאַציאָנאַלן אָבסערוואַטאָר.

די קאַטאַסטראָפֿאַלע עקאָנאָמישע לאַגע איז דראַסטיש און עפֿעקטיוו אילוסטרירט געוואָרן אויף אַ טיש אינעם מאַרק פּלאַץ אין חיפֿה, ווו דער מערך האָט פֿאַרקויפֿט פֿאָמידאָרן צו די אַלטע פּרייזן פֿאַר דער היפּעראינפֿלאַציע. צוויי פֿונט פֿאָמידאָרן פֿאַר איין שקל... (היינט ווייניקער ווי אַ האַלבער סענט). איין שקל פֿאַר צוויי פֿונט פֿאָמידאָרן דאָס איז געווען דער פּרייז אין 1977, איידער דער ליכוד איז געקומען צו דער מאַכט. היינט איז דער פּרייז הונדערט־פֿאַכיק.

די מערך פּראָפּאַגאַנדע אויפֿן מאַרק אין חיפֿה איז באַצייכנט געוואָרן אַלס „די גרויסע פֿאָמידאָרן מלחמה״.

די „קלייניע״ לבנון מלחמה מיט די גרויסע פֿאַרלוסטן פֿון די צה״ל זעלנער האָט אויך געווירקט ווי אַ שווערער מילשטיין אויפֿן האַלדז פֿון ליכוד.

רעאַליסטיש און אָביעקטיוו האָבן די ישׂראל־ווילער געהאַט יעדן גרונט אָפּצוואַרפֿן דעם ליכוד. די גאַלאָפּירנדיקע אינפֿלאַציע; די אינערלעכע צעריסנקייט צוליב דער לבנון מלחמה; דאָס אָפּרוקן זיך פֿון מנחם בעגין פֿון פּאָליטישן לעבן; די פּרעסע און עלעקטראָנישע מעדיאַ־פּראָפּאַגאַנדע קעגן ליכוד. די שבחים פֿאַר דער האַרמאָנישער לייטונג פֿון פּערעס, ראַבין און נבון...

טראָץ דעם האָבן די ווילער אין ישׂראל (צום דריטן מאָל) נישט איבערגעגעבן די מאַכט דעם מערך, אַפֿילו ווען זיי האָבן גלייכצייטיק אַוועקגענומען פֿון ליכוד דעם רשות צו שאַפֿן אַ רעגירונג (אין אַ קאָאַליציע מיט די רעליגיעזע פּאַרטייען), ווייטער אָנצוגיין מיט דער ווירטשאַפֿט, ריכטיקער געזאָגט: מיט דער „מיסווירטשאַפֿט״ פֿון דער מדינה.

ווען דער אויסגאַנג פֿון די וואַלן איז באַקאַנט געוואָרן, האָט זיך אַ באַוווסטער שריפֿטשטעלער און זשורנאַליסט אין ישׂראל אויסגעדריקט: „דאָס פֿאָלק האָט אַנטשלאָסן קעגן זיך אַליין. דאָס פֿאָלק האָט געוווילט אַזוי ווי עס וואָלט געהאַט אַ פֿולע נאָז מיט אַ וועלכער עס איז רעגירונג. זאָל אַ סובקאָמיטעט פֿון די פֿאַראייניקטע פֿעלקער פֿאַרוואַלטן מיט ישׂראל״...

איז טאַקע דער אויסגאַנג פֿון די וואַלן געווען אַ קאַ־

טאָג־טעגלעך פֿון הונגער. די אויפֿמערקזאַמקייט האָבן צוגעצויגן די טעלעוויזיע־נייעס רעפּאָרטערן, וואָס האָבן אויף אַ וויל צורו געלאָזן די שטרייטנדע פּאָליטיקער און זייער דראַנג נאָך מאַכט.

אין עטיאָפּיע הערשט שוין זינט צען יאָר אַ מאַרקסיסטישער רעזשים — לויטן סאָוויעטישן מוסטער.

פֿאַר די, וועלכע קענען די געשיכטע פֿון סאָוויעטיזאַציע פֿון רוסלאַנד, איז זיך נישט צום וווּנדערן, וואָס דער ערשטער אויפֿטו פֿון קאָמוניסטישן רעזשים, איז דער געזוואַלדיקער הונגער פֿון דער באַפֿעלקערונג (פֿאַר וועלכן עס איז לייכט צו וואַרפֿן די שולד אויף קלימאַטישע באַדינגונגען...).

אויך אין סאָוויעט־רוסלאַנד זענען בשעת דער צוואַנגס־קאָלעקטיוויזאַציע אויסגעשטאָרבן מיליאָנען מענטשן, צוליבן קינסטלעך־אינסצינירטן הונגער.

שוין נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה זענען אַלע מזרח־אייראָפּעאישע לענדער, באַזעצטע דורך די סאָוויעטן — געשטראָפֿט געוואָרן מיט דעם מאַרקסיסטישן ווירטשאַפֿטס־פֿענאָמען — פּערמאַנענטער מאַנגל פֿון שפּייזפּראָדוקטן.

אין דער זעלבער צייט, ווען די עטיאָפּישע מאַסן שטאַרבן פֿון הונגער, האַלט די רעוואָלוציאָנערע רעגירונג, וואָס איז געקומען צו דער מאַכט אונטער דער לאָזונג: אַלץ פֿאַרן פֿאָלק — אויס אַן אַרמיי פֿון פֿירהונדערט טויזנט זעלנער באַוואָפֿנט מיט די נייעסטע, מאָדערנסטע קריגס־מכשירים (צוגעשטעלט — נאַטירלעך — דורך די סאָוויעטן פֿאַר אַ געהעריקן פּרייז). אַצינד פֿירט אַ ספּעציעל־געדונגענע שיף פֿון ענגלאַנד אַ האַלבן מיליאָן פֿלעשער וויסקי — כדי צו פֿייערן די צען יאָר הערשאַפֿט פֿון דער רעוואָלוציע.

צו ראַטעווען די באַפֿעלקערונג פֿון הונגער־טויט האָט מען איבערגעלאָזט פֿאַר די פֿאַרהאַסטע קאַפּיטאַליסטן פֿון מערב.

די רעאַקציע פֿון מערב — די פֿאַרצוויגטע זאַמלאַקציע פֿאַר שפּייז־פּראָדוקטן און מעדיקאַמענטן; דאָס שנעלע טראַנספּאָרטירן עס מיט עראָפּלאַנען קיין עטיאָפּיע באַווייזט (נישט צום ערשטן מאָל) אַז פֿאַר קאָמוניסטישע רעזשימען קומט די אידיי פֿאַרן מענטשן; אַז אַלע מיטלען צו דערגרייכן דעם ציל זענען כשר, אַפֿילו ווען מיליאָנען אומשולדיקע מענטשן באַצאָלן — נישט וויסנדיק צוליב וואָס — מיט זייער לעבן.

מ. אַ.

מעלבורנער בלעטער

ליטעראריש־געזעלשאפטלעכע אויסגאבע

אדרעס פון רעדאקציע: "KADIMAH", 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria 3185, Australia

נאוועמבער־דעצעמבער 1984 | נומער 5 (44) | מעלבורן, אויסטראליע

דער מענטש — אין שאטן פון וואלן

וואלן זענען א פאליטישע לאטעריע — און ווי אין יעדער לאטעריע איז די נייגעריקייט פון די האזארד־שפילער אזוי אנגעשפיצט, אז עס פארשטעלט פאר זיי יעדע אנדערע געשעעניש, ווי וויכטיק אדער דראמאטיש זי זאל נישט זיין.

צווערשט זענען עס געווען: די וואלן אין מדינת ישראל.

ווען א מענטש וואלט אראפגעקומען אויף דער ערד פון מארס און וואלט אריינגעקוקט אין דער וועלט־פרעסע אדער טעלעוויזיע, וואלט ער געהאט דעם איינדרוק, אז ישראל איז נישט בלויז א גרויסמאכט — נאר זי איז די גרויסמאכט.

ווען ער וואלט סוף כל סוף אויסגעפונען, אז ישראל פארמאגט נישט מער ווי קנאפע 4 מיליאן איינוווינער, וואלט ער געווען נישט נאר אנטוישט, נאר אויך איבערראשט פון דער דיספראפארץ צווישן ישראלס ארט אין דער וועלט און צווישן ארט, וועלכע די פרעסע האט געווידמעט די וואלן צו דער כנסת.

די אנטוישונג פון די זשורנאליסטן איז נישט געווען קלענער, ווי די אנטוישונג פון מארסיאנער: קיין איין פארטיי איז נישט ארויס אלס זיגער, און אלע פארויסזאגונגען און שפעקולאציעס זענען געווען ווי פלעווע אויפן ווינט.

א מער זיכערער באדן פאר די זשורנאליסטישע טרדבאדורן און פאליטישע נביאים, זענען די וואלן פון א פרעזידענט פון די פאראייניקטע שטאטן. אפשר איז טרעפלעך די באמערקונג פון א רוסישן מענטשן (אין מאסקווע) אז די וואלן אין אמעריקע זעען אויס ווי א ספארט־פארמעסטונג צווישן צוויי מאנשאפטן. זי איז טרעפלעך הערפאר (פון רוסישן שטאנדפונקט) אז וועלכער קאנדידאט ס׳וועט נישט געווינען, וועט די ארדענונג בלייבן די זעלבע; מען וועט קיינעם נישט איינזעצן אדער שיסן, און דער פארשפילטער קאנדידאט וועט ווייטער קאנען פריי אגיטירן פאר זיינע מיינונגען.

פרעז. רעיגענס זיג איז פארויסגעזאגט געווארן, נאך איידער די וואל־קאמפאניע האט זיך אנגעהויבן.

די אמעריקאנער — אין זייער מורא פאר די רוסן — האבן באשולדיקט רעיגענען, אז ער ציט איבער די סטרונע אין די אמעריקאנער ־ סאוויעטישע באציאונגען. די וואל־רעזולטאטן באוויזן אבער, אז די אמעריקאנער (ווי יעדעס אנדער פאלק) וויל האבן א פירער מיט א שטארקער האנט און מיט באק־ציינער, ספעציעל ווען עס האנדלט זיך אין אויסערן־פאליטיק.

מיר קאנען דא נישט פסקענען צי רעיגען איז דער אידעאלסטער פרעזידענט און דער פירער פון דער מערב־וועלט. מיר האבן אים נישט אויסגעקליבן. דאס ענדערט אבער נישט דעם פאקט, אז ער איז איבערצייגט אין דער ריכטיקייט פון דער מערבדיקער פאליטיק פון נישט לאזן זיך שפייען אין דער קאשע מצד די סאוויעטן; אז ער רעדט די שפראך וועלכע די סאוויעטן פארשטייען אומצווידייניק; אז אים איז פרעמד דער באגריף „אפיזמענט" — במילא האט ער געוואונען דעם צוטרוי פון די מענטשן פון זיין לאנד.

אויך אויסטראליע שטייט אין מיטן פון א וואל־פארמעסט, און אלע סימנים באווייזן, אז דער איצטיקער פרעמיער באב האוק וועט צוריקקומען צו דער מאכט מיט א גענוגנדיקן מאנדאט צו קאנען אנפירן מיטן לאנד.

צו זיין א פירער פון דער לייבאר־פארטיי, ספעציעל אין צייט פון וואלן, איז נישט פון די גרינגע זאכן.

די לייבאר־פארטיי איז זייער ענלעך צו דעם וואגן אין קרילאוס מעשהלע:

אין וואגן האבן זיך איינגעשפאנט: א שוואן — וואס שלעפט דעם וואגן אינדערלופטן. א ראק — וואס שלעפט דעם וואגן אויף צוריק און א העכט — וואס שלעפט דעם וואגן אין וואסער אריין. קלאר: דער וואגן רירט זיך נישט פון ארט.

די דריי עלעמענטן קאן מען לייכט געפינען אין דער לייבאר־פארטיי. בלויז באב האוקס פערזענלעכע פאפולאריטעט (68 פראצענט) באוועגט דעם וואגן פארויס.

באב האוק, ווי דאס אויסטראלישע פאלק זעען אין דער פארבינדונג מיט אמעריקע א וויכטיקן עלעמענט אין דער גאראנטיע פאר אויסטראליעס זיכערקייט.

אבער אין מיטן פון די אלע וואל־געפעכטן האט מען דערזען דעם מענטשן, דעם הונגעריקן מענטשן פון אפריקע; פון עטיאפיע. דארט שטארבן הונדערטער מענטשן

THE BEST PLACE TO EAT

Scheherazade
RESTAURANT

THE BEST PLACE TO MEET

99 ACLAND STREET, ST. KILDA 3182
TELEPHONE 534 2722

Dalkeith Productions Pty. Ltd.

★

5 STEWART STREET, RICHMOND, VIC. 3121
PHONE 428 4163

MORRIS GUTHRY

ISSN 0155-0128

מעלבורנער בלעטער

אינהאלט:

מ. א. — דער מענטש — אין שאָטן פון וואַלן 1
ד"ר מ. פערשטענדיק — אַ נס פון הימל און די אחריות פון פאָלק 2
הערשל באַכראַך — וועגן יידיש אין ישראל 6
יאָני פיין — יאָרן (ליד) 8
ד"ר עזריאל נאַקס — יצחק באַשעווויס-זינגער — דער מאָראַליסט . . 9
שלום לאָקער — וויסנשאַפט און פילאָסאָפיע — איין קאָנטינואום . 11
הערשל באַכראַך — יידיש טעאַטער אין מעלבורן לעבט ! 14
י. מ. לעווין — צוויי לידער 15
מגר. בקציון פעלדשוה — די פילאָסאָפיע פון מאַרטין בובער 15
מ. אייזענבוד — דיכטער און דיכטונג 16
י. קאַפּע — „כ׳פאַרברען פאַריז" 19
נ. אַרטענשטיין — יידן — העלדן אין דער פוילישער אַרמיי 20
שמואל בענעט — וועגן דער לאַגע פון יידיש-לשון 21
י. קאַפּע — נאַכט-קלאַנגען (ליד) 22

פרייז פון נומער $1.50

אַרויסגעגעבן דורך דער „קדימה" אין מעלבורן, אויסטראַליע

מעלבורן נר. 5 (44) נאָוועמבער־דעצעמבער 1984